

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILLOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

OBOR: DĚJINY VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

Výtvarná kultura v Olomouci kolem roku 1500

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Michaela Rýdlová

Vedoucí diplomové práce: Prof.PhDr. Ivo Hlobil, CSc.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a pouze na základě předložených pramenů a literatury.

V Olomouci, dne 30. 6. 2011

Chtěla bych na těchto několika řádcích poděkovat především Prof. PhDr. Ivo Hlobilovi, CSc. za velmi trpělivé vedení mé bakalářské práce a celkovou podporu, Doc. Antonínu Kalousovi, M.A, PhD. za mnohé podnětné připomínky a upozornění, dále také PhDr. Zdence Bláhové, Mgr. Martě Perůtkové, heraldikovi Miroslavovi Pavlů a správcům oslovených farností za jejich ochotnou spolupráci při shromažďování materiálů. Můj dík pak náleží zejména mým nejbližším- rodině a přátelům, jež mě po celou dobu studia tak vytrvale podporovali.

Obsah

1.	Uvedení tématu	6
2.	Olomouc druhé poloviny 15. a počátku 16. století	8
3.	Okruh městský	13
3.1.	Kostel sv. Mořice kolem roku 1500	13
3.2.	Radnice	22
3.3.	Kaple sv. Jeronýma	23
4.	Postava Jana Filipce, Korvínova tajného kancléře	31
4.1.	Výzdoba kostela Neposkvrněného Početí P. Marie	36
5.	Okruh církevní- ohlasy humanismu a renesance	39
5.1.	Postava Stanislava Thurza- jeho nástup a zázemí	39
5.2.	Humanismus v Olomouci	45
6.	Závěr	49
	Poznámky	50
	Summary	65
	Seznam použitých pramenů a literatury	66
	Seznam vyobrazení	77
	Obrazové přílohy	81- 114
	Anotace bakalářské práce	115

Ad urbem praefatio ¹

„Vos date principum, calamoque favete Camoenae

De cerebro summni nomina nata Jovis

Huc celeri properate gradu, Parnasidos undas

Linqute, vos minime praeses Apollo vetat.

Huc et ad ignotae fines intrate Moravae,

Longa sit huc quamvis ex Helicone via.

Ignotum cupio vestro modulamine carmen

Scribere, quod nunquam morte perire potest.“

(Simone Ennio Glatovino, Breve encomion Olomucii metropolis, 1549)

1. Uvedení tématu

Obsahem mé práce se stalo pojednání o výtvarné kultuře kolem roku 1500 v Olomouci. Poněkud volný časový údaj ohraničují v mém případě dvě významné historické události, a to zvolení Vladislava II. Jagellonského na uherský trůn roku 1490 a jeho smrt v roce 1516, přičemž přesahy zejména do předchozích i následujících desetiletí jsou nasnadě a nebude se jim možné vyhnout. Geografické vymezení tématu se pak zúžilo ponejvíc na město samotné a jeho okolí v rozsahu olomouckého okresu, v souladu podle již dříve vymezené oblasti katalogem výstavy *Od gotiky k renesanci*. Ve svém příspěvku se budu snažit zohlednit všechny druhy výtvarného projevu, důraz bude ale vzhledem k obsáhlosti tématu kladen především na díla nadregionálního významu, jež pro svou výjimečnost a zřejmý ohlas podnětů ze zahraničí představují v samotné Olomouci mnohdy ojedinělé subjekty. Tyto dobové umělecké projevy, jejich inspirace i odkazy, hodlám zařadit do širšího uměleckohistorického kontextu, zejména pak do srovnání s tehdejší uměleckou produkcí v Brně a jejími vrcholnými představiteli.

K dosud nejobsáhlejšímu přehledu umělecké tvorby na Moravě ve zvoleném časovém údobí bezpochyby patří **třísvazkový katalog výstavy *Od gotiky k renesanci- Výtvarná kultura Moravy a Slezska (1400- 1550)***, jež proběhla v letech 1999- 2000 v Muzeu umění Olomouc, v Moravské galerii v Brně a ve Slezském zemském muzeu v Opavě.¹ Neobyčejně širokým rozsahem shrnula dosavadní bádání o všech odvětvích tehdejší umělecké činnosti závěru středověku a počátku novověku. Při její příležitosti proběhlo v únoru roku 2000 také odborné sympozium.² K poznání moravské renesance a humanismu na poli literární vědy i dějin umění pak výrazně přispěla kniha Eduarda Petrů a Ivo Hlobila, jejíž rozšířené a doplněné vydání vyšlo v anglické reedici roku 1999.³

V témže roce vznikl z iniciativy Roberta Suckaleho, profesora berlínské Technické univerzity, projekt, jenž si kladl za cíl nově zhodnotit umění z období dynastie Jagellonců. Ve spolupráci s **Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO)** na univerzitě v Lipsku se v norimberském Germanisches Nationalmuseum konala konference o významu jagellonské dynastie pro umění a kulturu střední Evropy v letech 1450- 1550.⁴ V roce 2000 se v rámci stejného projektu uskutečnila konference v Kutné Hoře na téma „*Země Koruny české a jejich sousedé v době jagellonských králů*“.⁵

V současnosti probíhá pod patronací výše zmíněného centra projekt „*Europa Jagellonica, Umění a kultura střední Evropy za vlády Jagellonců (1386- 1572)*“ pod vedením Stefana Troebsta a Jiřího Fajta, jenž by měl být zakončen výstavou v Kutné hoře, Varšavě a Postupimi a rovněž obsáhlou publikací na toto téma.

U příležitosti vzniku Ústavu dějin umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy se uspořádala roku 2003 konference zabývající se jagellonským uměním v českých zemích, na níž přednesla Zdenka Bláhová svůj příspěvek o působení vzorů pražské a vídeňské huti v Olomouci.⁶ V letech 2006 a 2007 proběhla v prostorách Pražského hradu nejprve výstava „*Pod znamením okřídleného hada*“, věnující se dochovanému dílu Lucase Cranacha, st. v českých zemích a zejména pak jeho ovlivnění malířské produkce u nás, o rok později se pak prezentoval obraz celkové kultury jagellonské dynastie pod názvem „*Básník a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby*“.⁷ Na této výstavě se objevily i četné umělecké doklady spojené s Olomoucí a jejím blízkým okolím (Augustinova zlatá miska, medailony z Moravské Třebové, žaltář olomoucký s dřevořezem sv. Václava, známý Albertiho spis *De re aedificatoria* a Loucký graduál uložený v olomoucké vědecké knihovně).

Ve stejném roce se v Olomouci uskutečnila konference *Arcidiecézní muzeum na Olomouckém hradě*, kde akademický malíř a restaurátor Jan Živný zhodnotil výsledky svého dlouhodobého průzkumu a oprav z ambitu dómu sv. Václava, historička umění Jana Hrbáčová zde pak přednesla příspěvek k ikonografii maleb z kaple sv. Jana Křtitele.⁸ V říjnu roku 2008 se na olomoucké katedře dějin umění Univerzity Palackého konala v pořadí již sedmnáctá konference *Historická Olomouc* s podtitulem *Úsvit renesance na Moravě za vlády Matyáše Korvína a Vladislava Jagellonského (1479-1516) v širších souvislostech*. Své příspěvky o aktuálním stavu bádání v jednotlivých oblastech zde přednesli zástupci historických i uměnovědných oborů, o rok později se většina referátů objevila ve stejnojmenném sborníku.⁹ Z nedávno vydaných publikací o umění jagellonské doby a jeho představitelích se prostředí Olomouce a jejího okolí okrajově dotýká i kniha Pavla Kaliny o díle Benedikta Rieda¹⁰ a také první svazek syntézy Jiřího Kuthana mapující umělecké doklady za vlády Jiřího z Poděbrad a Vladislava Jagellonského v českých zemích s přihlédnutím zejména na zakázky tehdejší šlechty.¹¹

2. Olomouc druhé poloviny 15. a počátku 16. století

Ve srovnání s předchozími historickými událostmi bylo námi sledované období vcelku klidným úsekem v dějinách královského města Olomouce. Přestože jej citelně oslabil dřívější nebezpečí husitského vpádu a posléze vleklé vyrovnávání se s útrapami těchto válek (nedostatek potravin a jejich vysoké ceny, zejména pak ale dluhy kvůli splácení válečných výdajů), dochází za jeho branami k poměrně rychlé obnově.¹

Po smrti Zikmunda Lucemburského ve Znojmě roku 1437 a krátkém působení jeho nástupce Albrechta následuje bezvládí trvající až do roku 1453, kdy byl z ruky olomouckého biskupa Jana Háze korunován na českého krále Ladislav Pohrobek, jenž vydal 1454 dekret k vypovězení Židů z královských měst Olomouce a Uničova. Patrně k tomu přispělo i působení horlivého kazatele Jana Kapistrána, generála observantské větve františkánského řádu v letech 1451 a 1454, zaměřenému vedle odporu vůči utrakvismu (jeho mise prý jen v samotné Olomouci obrátila více než čtyři tisícovky husitů na pravou víru)² také proti židovskému obyvatelstvu. Na místě tehdejší synagogy a školy v Židovské (dnes Univerzitní) ulici se vystavěla kaple Božího Těla, později včleněna do novostavby jezuitských kolejí.

Necelý rok po smrti Ladislava v listopadu 1457 byl českými utrakvistickými stavy zvolen a korunován na krále Jiří z Poděbrad, v červenci následujícího roku mu v Brně nakonec vzdaly hold i katolické městské rady královských měst společně s Olomoucí. Náklonnost města si tento panovník jistě získal i prohlášením o jeho prvořadosti mezi ostatními na Moravě a zmíněním humanistické domněnky o založení Olomouce Juliem Caesarem v listině potvrzující městská privilegia z roku 1459.³ Zpočátku se vedle Olomouce přikláněla i ostatní královská města na stranu panovníka, ale po intervenci samotného papeže, vyzývajícího olomoucké měšťany ve svém listě k setrvání v pravé víře,⁴ se počáteční podpora začala od druhé poloviny 60. let obracet vůči Jiřímu. Ještě roku 1464 potvrdil král na moravském zemském sněmu v Olomouci nedělitelnost Čech a Moravy listinou, jež neměla při pozdějších diplomatických jednáních přílišný vliv. Pod hrozbou papežského interdiktu a také naléháním vratislavského papežského legáta Rudolfa z Rüdesheimu se Olomouc později vzdala své podpory krále a roku 1467 vstoupila do obranného spolku spolu s dalšími nejvýznamnějšími moravskými městy.

Nejdéle pak na straně Jiřího z Poděbrad setrval klášter Hradisko (až do roku 1468). Tehdejší olomoucký biskup Prothasius z Boskovic (1459- 1482), ač zprvu na straně panovníka a původem z utrakvistické rodiny, dokonce sám podporoval v četných listech rozesílaných tehdy mezi královská města a šlechtu vojenský vpád uherského krále Matyáše Korvína proti heretickému králi Jiřímu, k němuž nakonec došlo v roce 1468. Téhož roku se Matyáš při svém letním pobytu v Olomuci patrně zúčastnil i svěcení kostela Neposkvrněného Početí Panny Marie při klášteře františkánů- bosáků. V kněžišti se do dnešních dnů zachovala nástěnná kresba znázorňující vedle Matyášova otce Jana Hunyadiho i již zmíněného Jana Kapistrána a sv. Bernarda Sienského při obraně Bělehradu před Turky roku 1456. Zachovány zůstaly také další odkazy tohoto řádu- bernardinská slunce společně s nápisy YHS na fasádách olomouckých domů (Ostružnická ulice, dům č.p.22).

V následujícím roce katolické české stavy zvolily Matyáše za českého krále a moravského markraběte, nikdy ale jím nebyl korunován. Samotný akt volby proběhl v olomoucké katedrále a podle záznamů kronikářů jej provázely mohutné oslavy a četné projevy okázalosti dvora uherského krále.⁵ Volby se zúčastnili vedle zástupců královských měst a katolické šlechty také členové uherského dvora (ostřihomský biskup a králův kancléř Jan Vitéz) a dva papežští legáti (ferrarský biskup Lorenzo Roverella a vratislavský biskup Rudolf z Rüdesheimu).⁶ Po svém zvolení si již Matyáš počínal jako suverénní vladař, potvrdil výsady města a jednotlivé zemské úřady rozdělil mezi šlechtice, jež jej volili. Projevila se zde přitom konfesijní i politická rozštěpenost zemí Koruny české a došlo de facto k rozdělení zemí. Význam Olomouce jako jednoho z moravských měst, kde Matyáš jako český král často pobýval, v té době nepochybně vzrostl, vedle toho stále zůstávalo jediným sídlem moravského biskupa a jeho dvora.

Po smrti krále Jiřího z Poděbrad v březnu roku 1471 byl na sněmu v Kutné Hoře (ve Vlašském dvoře) zvolen českým králem teprve patnáctiletý Vladislav Jagellonský, syn polského krále Kazimíra IV. Krátce potom si Matyáš Korvín nechal v Jihlavě pod nátlakem od papežských legátů Lorenza Rovarella a Gabriela Rangoniho potvrdit legitimitu svého titulu českého krále.

Česko- uherský konflikt zemi stále více vyčerpával, již se upustilo od velkých tažení i ohromného pustošení jako na počátku, po smrti papeže Pavla II., horlivého zastánce Matyášova postupu proti českým heretikům, se jeho následovník Sixtus IV. raději přikláněl k uzavření míru mezi oběma panovníky a zejména prosazoval pokračování boje proti Turkům. Až do roku 1473 Moravu spravovali zemští hejtmani, poté se opět ustanovily jednotlivé funkce civilní správy a fungování stavovských zemských institucí. Válka tehdy Moravu ničivě zasáhla, přes 130 hradů v té době bylo prokazatelně či podle mínění historiků poničeno anebo zcela zaniklo.⁷

Konflikt definitivně uzavřelo nejprve vyjednávání roku 1478 a poté jeho potvrzení na setkání panovníků v Olomouci o rok později, těmito dohodami zvítězil podle Josefa Války „*zemský princip nad korunním*“,“⁹ stranou tak zůstala jak národnostní tak především konfesijní příslušnost obyvatel, králi Matyáši připadla Morava, Slezsko a Lužice, králi Vladislavovi Čechy.

Město se tehdy ocitlo v opravdovém centru dění středoevropské politiky, na sjezdu kromě diplomatických schopností prezentoval uherský král se značnou pompou i umění na svém dvoře v Budíně, podle vratislavského kronikáře Petera Eschenloera „*na zemi není živáčka, který by byl kdy viděl tak skvostnou nádheru*.“¹⁰ Vedle vyjednávání byly tehdy na programu i nejrůznější slavnosti a představení, na jednom z nich si dokonce zatančil a snad i zahrál šachy sám Vladislav Jagellonský s Matyášovou chotí Beatrix Aragonskou.¹¹ V době své vlády na Moravě ponechal uherský král území jistou autonomií, ještě dříve než v samotných Čechách se pak užívalo jako úředního jazyka správy, zemského soudu a desek češtiny.¹² Ačkoliv stále přetrvávalo dvojvládí, byl v zemi obnoven vnitřní klid a náboženská koexistence, zemským hejtmanem se i přes svůj utraktvistický původ stal Ctibor Tovačovský z Cimburka. Do Budína tehdy přicházela četná poselstva, humanistické ohlasy a vlivy italské renesance zprostředkované právě uherským dvorem byly na Moravě přijímány proto mnohem dříve než v Čechách, kde se v té době projevovaly spíše vlivy pozdní „vladislavské“ gotiky.

Po smrti biskupa Tasa z Boskovic roku 1482 ustanovil na tuto pozici král Matyáš svého kancléře a varadínského biskupa Jana Filipce, jenž pocházel podobně jako jeho předchůdce z moravské utrakvistické rodiny. Jeho volbu ale papež Innoncenc VIII. (1484- 1492) nikdy nepotvrdil, Filipec v Olomouci působil pouze jako biskupský administrátor. Za dobu své vlády si král Matyáš získával na Moravě sympatie, o jeho tehdejší oblibě svědčí mimo jiné i v Olomouci dochované památky. Ve farním kostele sv. Mořice se jeho znak zpodobnil na jednom ze svorníku klenby kněžiště, v ambitu františkánského kostela se pak dochovala kamenná deska se znakem tohoto panovníka.

Dne 6. dubna roku 1490 umírá Matyáš Korvín při obléhání Vídně, podle olomouckých dohod měl král Vladislav po smrti svého „spoluvladaře“ vyplatit sumu 400 000 zlatých za opětné připojení Moravy k českému soustátí. K takovému odkoupení však nikdy nedošlo, neboť byl v témže roce za podpory moravských i uherských šlechticů zvolen uherským králem.¹³ Zemím Koruny české, spojeným s Uhry v personální unii, tak opět vládl jeden panovník. Po své volbě přesídlil král do Budína a Moravu navštěvoval při svých cestách do Prahy již jen sporadicky (1497, 1502, 1509, 1510/11). Za jeho vlády došlo zejména k upevnění stavovského systému, podle Antonína Kalouse se tak „*stavy doslova identifikovaly se zemí.*“¹⁴ Nadále pak přetrvával příklon Moravy k budínskému dvoru.

Pátého července roku 1492 zasáhl Olomouc mohutný požár, jenž poničil značnou část města, o tři roky později jej ohrozily bouře a zemětřesení. Z té doby se dochovala zajímavá kronikářská zpráva, svědčící o tehdejší pobožnosti měšťanů a zejména jejich náklonnosti k františkánskému řádu, za zachování života dali lidé zhotovit právě tolik soch františkánů, kolik jich tehdy setrvalo v klášteře na modlitbách.¹⁵ Roku 1497 dosadil papež Alexandr VI. Borgia na biskupský stolec Stanislava Thurza, podporovaného zámožným otcem a jeho blízkými vztahy s augšpurskými Fuggery.

Samotný letopočet 1500 patří zejména v církevních dějinách k jednomu z nejvýznamnějších událostí. Pro tento jubilejní rok vydal papež Alexandr VI. Borgia dvě buly *Consueverunt Romani Pontifices* (1498) a *Inter curas multiplices* (1499), jež zbavily platnosti všechny jiné odpustky v daném roce a upřednostnily tak před nimi právě ty jubilejní, podstatně také upravily jednotlivé obřady a celkový průběh jubilea.

Poněvadž to měl být zejména rok „*remissionis et gaudii*“ (odpuštění a radosti), vyhlásily se odpustky i pro ty nejtěžší zločiny, jejichž rozhřešení původně náleželo jen papeži, značně se také rozšířily pravomoci jednotlivých zpovědníků.¹⁶ Papež tímto rokem také upravil počet tzv. Svatých bran, jež měly být vedle Lateránské baziliky i v ostatních čtyřech významných římských kostelích, změnil se též obřad jejich slavnostního otevření. Pouti do Říma k hrobům sv. apoštolů Petra a Pavla se tehdy zúčastnilo velké množství lidí, Sigismondo de' Conti dokonce píše, že „*snad celý svět měl být tehdy v Římě.*“¹⁷ Pouti se v tento jubilejní rok zúčastnil např. i Mikuláš Koperník nebo Michelangelo.¹⁸ K účasti tehdejších olomouckých měšťanů na putování do Říma se prozatím nenalezly žádné konkrétní doklady. V té době ale v Římě jistě působil jeden z významných olomouckých kanovníků a též mořický farář Zikmund Kalivoda ze Švábenic.¹⁹ Roku 1509 byl ve svatovítské katedrále korunován na panovníka českých zemí a Uher Vladislavův syn Ludvík, král se svým dvorem nadále přetrvával v Budíně a do Čech zajížděl jen při nutných záležitostech, o správu země pečoval v té době nejvyšší místodržící české země Vilém z Pernštejna. Ještě krátce před svou smrtí v roce 1515 vyjednal Vladislav Jagellonský v součinnosti se svým bratrem Zikmundem I. a zástupci habsburského rodu pro své potomky na vídeňském kongresu nástupnické dohody.

3. Okruh městský- reflexe vídeňské a pražské huti

K nejvýznamnějším architektonickým počínům v Olomouci kolem roku 1500 patří rekonstrukce kostela sv. Mořice a nově vysvěcená kaple sv. Jeronýma na místní radnici. Spojitosti mezi těmito ojedinělými stavbami vytváří jejich společné zázemí (podíl mořické fary a města na jejich realizaci), citelná absence písemných a kresebných pramenů a zejména pak osobité vnímání významných středisek architektonické tvorby (mimo jiné působení vídeňské a pražské huti) projevující se v přejímání tzv. velkých vzorů bez přímého důkazu o přítomnosti mistra z obou uvedených sídel. Interpretace staveb se proto nemůže zcela odvolávat na jednoho konkrétního stavitele, ale mnohem spíše na případnou reflexi jeho konkrétních stavebních počínů a stylu. Zůstává otázkou, nakolik se zde projevují intence onoho akýrismu, jenž kdysi příznačně definoval historik umění Paul Frankl, a nakolik pak subjektivní projev nám stále neznámého stavitele. U zmíněných olomouckých staveb se tyto nové ohlasy navíc uplatňují v odlišném stávajícím prostředí. V kostele sv. Mořice tehdy dochází k opravě ohrožené části, zatímco u kaple sv. Jeronýma k výstavbě zcela nového objektu, připojeného k dřívější zástavbě radnice bez předchozího určení dispozice jednotlivých částí.

3.1. Kostel sv. Mořice kolem roku 1500

Badatelský zájem o tento významný olomoucký chrám se projevuje již od druhé poloviny 19. století.¹ V souvislosti s novogotickými úpravami kostela v polovině 19. století (1875- 1908) a jeho generální opravou v polovině 40. let byly vydány zprávy o jejich průběhu a nových objevech.² Kritiku pramenů a dosavadního poznání provedla roku 1969 ve své dizertační práci Jaroslava Svěráková.³ Své poznatky o starší stavební fázi a výzdobě kostela zejména v průběhu 15. století (kaple Nejsvětější Trojice, reliéfní výzdoba svorníků kněžiště) publikoval v četných člancích Ivo Hlobil,⁴ dosud nejúplnější přehled a analýzu nalezených kamenických značek podala ve svých příspěvcích Hana Myslivečková.⁵ Problematice vlivu stavebních hutí z Vídně a Prahy, rekonstrukci západního průčelí- zejména pak s ní spojeným krouženým klenbám- věnovali svou pozornost již mnozí historici umění.⁶ V současnosti se zabývá stavebně-dokumentačním výzkumem, analýzou dalších pramenů a připsáním vlivu u jednotlivých objektů v kostele Zdenka Bláhová.⁷

Otázce, zda v Olomouci (u sv. Mořice či v nedaleké kapli sv. Jeronýma) působil právě Anton Pilgram, se naposledy věnovala Lucie Valdhansová ve své diplomní práci o vývoji bádání v díle tohoto umělce.

Kostel sv. Mořice jistě patří k jednomu z nejvíce upoutavších sakrálních objektů Olomouce i celého regionu střední a severní Moravy. V minulosti několikrát opravovaná památka vzbuzuje onen zájem již svým pevnostním průčelím a umístěním ve frekventované části města, jehož mnohdy necitlivě umístěná zástavba vnímání této jedinečné stavby značně narušila. Ještě na konci 18. století obklopoval kostel farní hřbitov, na němž se nacházely další menší kaple i filiální kostelík sv. Cyrila a Metoděje určený po roce 1516 pro česká kázání, jenž se poprvé připomíná 1452.⁸

Mimořádné sousoší Olivetské hory, svým pojetím kompozice vůbec mezi prvními ve střední Evropě⁹, se stalo pro svůj časně vnímaný realismus v jednotlivých postavách a možný odkaz na tvorbu Jana van Eycka jedním z oněch příznačných dokladů rozvinutých zahraničních i vnitrozemských styků v olomouckém prostředí¹⁰. Archa Rajhradského oltáře, kdysi poněkud skryta před zraky věřících v kryptě kostela a později umístěna v olomouckém příměstském chrámu sv. Jakuba a Filipa v Nových Sadech, svědčí naopak o přetrvávajícím tradicionalismu první poloviny 15. století, s jakým se umění v českých zemích po husitských válkách stále vypořádávalo.¹¹

Na konci 15. století zasáhl město již zmíněný rozsáhlý požár, poškodivší přitom více než třetinu města. Závažné následky tehdy zanechal i na nedávno dostavěném kostele sv. Mořice. O pět let později (1497) vypsali biskup Stanislav Thurzo čtyřicetidenní odpustky pro každého, jenž by přispěl na obnovu chrámu. Vzhledem k časně datované (1505) rozměrné nástěnné malbě, která se zachovala v severní lodi kostela, musel být postup prací při opravách poměrně rychlý. Zprávy o darech měšťanů z počátku 16. století hovoří o odkazu Lorenza Adlera z roku 1502, který na stavební činnost přispěl 20 hřivnami, o tři roky později se zaznamenal další anonymní odkaz 10 hřiven.¹² Podle záznamu v olomoucké městské knize přijala městská rada roku 1508 do svých služeb mistra Mikuláše- zedníka, jenž zde měl dohlížet na městské stavby a kostel.¹³

V polovině 20. let 16. století se připomínají půjčky olomouckých kněží sv. Mořice Blažeje Hawenschilda a Matěje Sachsa od městské rady pro stavbu kostela v hodnotě 120 zlatých.¹⁴ Zachovala se nám též zpráva o odkazu tří hřiven Martiny Nimrádkové z Křelova z roku 1516, kdy peníze doslova věnuje na „slupy“ sv. Mořice.¹⁵ Mohlo se jednat o úpravu poškozené části v jižním podvěží a obnovu masivního volného pilíře mezilodních arkád.¹⁶

Na počátku 16. století dochází k rekonstrukci klenby závěrečné části hlavní lodi z důvodu špatného stavu mezivěží, současně také k přístavbě dvojitého vřetenovitého schodiště na severní straně jižní věže a celkové architektonické úpravě západního průčelí stavby. V trojlodí zaklenutém v polovině 15. století křížovou klenbou, setrvávší stále v oné arrasovské tradici poklasické lineární gotiky,¹⁷ se tehdy závažně poškodilo závěrečné travé hlavní lodi nad varhanní kruchtou a další pak v prostoru mezivěží. Jejich jednoduchý křížový vzorec se zde nakonec neobnovil jako u protějšího pole v jižní boční lodi, kde původně kamenná křížící se žebra pouze nahradila terakotová o klínovém profilu, nýbrž se u nich projevil již mnohem progresivnější způsob zaklenutí, jaký v té době představovala kroužená či přetínaná klenba.

U prvního klenebního pole se podařilo organicky napojit na stávající část trojlodí a nahradit zničenou část klenby. Na obdélníkovém půdorysu se zde dotýkají čtyři kroužené smyčky, vytvářející tak ve středu konkávní čtverec, jež přetínají v polovinách diagonální přímková žebra. Celou konstrukci doplňují kratší tříčlenné úseky žeber, pronikající se navzájem ve středu klenebního pole a tvořící tak tvar osmiúhelníka. Oproti tomu travé, dnes důkladně skryté za barokními varhanami v mezivěží kostela, vytváří mnohem hybnější, avšak v základu stále stejný vzorec čtyřcípé hvězdy. Čtyři přilehlé smyčky vybíhající z rohů klenebního pole se v jeho středu navzájem protínají, centrální útvar doplňují pak kratší úseky žeber, z nichž některé se již odchylují od povrchu klenby, aby se, drženy pouze železnými háky, rozbíhaly po vyzdění kápi v kroužených křivkách navzájem se přesekávající.

Autorství těchto kleneb se střídavě připisovalo okruhu pražského stavitele Benedikta Rieda i brněnského rodáka? Antonína Pilgrama. Klenba travé v mezivěží se skutečně inspirovala vzorcem klenby Jezdeckých schodů ve Starém královském paláci na Pražském hradě (1510), jedná se zde ale o její zjednodušenou formu (aplikaci základního tvaru klenby), nikoli tedy o přímý důkaz účasti jednoho ze stavitelů. Středový útvar olomoucké klenby v sobě neskrývá takovou dynamiku jako jeho pražský vzor, stejně tak žebra odlišného profilu se zde natolik nepřerušují v jednotlivých úsecích.

Petr Kroupa vidí shodné prvky této olomoucké klenby se zaklenutím podnože varhanní empory svatoštěpánské katedrály ve Vídni a s klenbou bývalého dvojitého vřetenovitého schodiště u brněnského kostela sv. Jakuba Většího, následující charakteristické znaky jmenuje u všech tří kleneb- přetínání žeber ve výběhu, jejich vícevrstevnatost, smyčky s osou a přetínavost u olomoucké a brněnské klenby.¹⁸ Svým příklonem k Antonínu Pilgramovi tak navazuje na starší názor olomouckého badatele Josefa Kšíra¹⁹, jenž Pilgramovo autorství klenby mezivěží zamýšlel vůbec poprvé. Klenbu nad varhanní kruchtou pak připisuje již zmíněnému mistru Mikulášovi. Ve svém příspěvku na konferenci Historická Olomouc určil Jaroslav Sedlák za autora klenby nad kruchtou Antonína Pilgrama poukazem na spojení žebrových přímek a křivek a podle doložených Pilgramových výkresů kleneb č. Ak.16938 a č.Ak. 16928 z vídeňské akademie.²⁰ Současně zde také upozornil u obou moravských chrámů na více stylových podobností v průběhu druhé poloviny 15. století s odkazem na inspiraci vídeňské huti.

Antonín Pilgram působil od roku 1511 ve Vídni jako vedoucí stavební huti při katedrále sv. Štěpána. Do Brna však prokazatelně zajížděl, poněvadž zde ještě do roku 1514 vlastnil dům. Jeho práce na varhanní podnoži, pod níž se samotný autor i zpodobnil, se obvykle datuje mezi léta 1510- 1513, zachoval se zde nápis „*M.A.P 1513*“ a štítek s mistrovskou značkou.²¹ Klenba nedochovaného severního dvojitého schodiště v Brně (zbořeno 1874), jež se částí badatelů Antonínu Pilgramovi taktéž připisuje, byla datována k roku 1510 přímo na klenbě.²²

Žebra olomoucké klenby v mezivěži nesou stejnou kamenickou značku jako na dvojitém kamenném schodišti²³, stylově podle Petra Kroupy velice příbuzném právě tomu v Brně. Dosud nejdůslednější analýzu a soupis nalezených kamenických značek v kostele sv. Mořice podala ve svých příspěvcích Hana Myslivečková, jak již bylo zmíněno výše. Na základě několika shodných kamenických značení, jež objevila H. Myslivečková při svém průzkumu staveb Benedikta Rieda (Pražský hrad, děkanský kostel v Mostě, chrám sv. Barbory v Kutné Hoře), se kloní k autorství kameníků tohoto královského stavitele i u olomouckého objektu dvojramenného schodiště.²⁴ Svou domněnku poté ještě podkládá rudkovým nápisem na kamenném podhledu severního ramene, kdy v uvedené zkratce a letopočtu „B. R. 1522“ poměrně odvážně usuzuje možný důkaz vizitace slavného pražského architekta na stavbě.²⁵

Olomoucké schodiště, skryté ve válcovém tubusu cihelné vížky při jižní věži kostela, tvoří dvě pravotočivá vřetenovitá kamenná ramena, jež obíhají kolem tří centrálních sloupů prostupujících celou konstrukcí. Zajišťovalo především přístup do prostoru mezivěží, jenž se rekonstrukcí zásadně přeorganizoval, a ke zvonům v nejvyšší části věže. Podobná schodiště nacházíme u mnoha dalších staveb v prostředí francouzské a německé architektury²⁶, schodišťová věžička zde často neplní jen úlohu komunikačního prostředku, ale stává se, stejně jako je tomu i u kostela sv. Mořice, zajímavým doplňkem průčelí stavby, jenž se do fasády organicky zasazuje. V kostele sv. Petra a Pavla ve Zhořelci, kde předpokládáme účast na pražské huti na stavbě a u něhož je navíc doložena přítomnost Hanuše z Olomouce, nalezneme taktéž dvojité schodiště.²⁷

Patříčný akcent dodává hlavnímu vstupu do mořického kostela výrazně profilovaný pozdněgotický portál na západní straně. Ještě do poloviny 19. století se skrýval v drobné barokní zástavbě předsíně, jež se odstranila v rámci regotizačních úprav chrámu. Portál samotný se v té době také podrobil restaurátorským zásahům, jeho poškozené části tehdy nahradily novogotické doplňky- došlo k úpravě horní části portálu a výměně jedné z patek profilů (původní se nachází v depozitáři Vlastivědného muzea Olomouc a nese stále ještě čitelný rukopis sochařské práce s několika kamenickými značkami). Do dnešních dnů se dochoval ve Státním okresním archívu nákres profilu portálu od E. Melnitzkého.²⁸ Další restaurátorské zásahy portál podstoupil až v polovině 80. let.

Na líci fasády tvoří architektura portálu nejprve jakýsi vnější předstupěň, ohraničený mohutně vyvedenými geometrickými patkami, z nichž vybíhá ostění zakončené kýlovitým obloukem, zdobeným po vnější straně kraby, dále štítkem s postavou sv. Mořice ve svém středu a dvojitou kyticí ve vrcholu. Po stranách jej doplňují sloupky ukončené dekorativně pojatou hlavicí s krycí deskou, na níž je umístěna nakoso položená fiala zdobená motivy lichých kružeb, drobnými kraby a kytkou. Vnitřní část portálu tvoří sloupky s tordovanými či kanelovanými patkami, vložené na okraj profilů mezi výžlabky, z nichž se poté oddělují pruty zasekávající se ve vrcholu archivoly jednotlivě za sebou kvůli rozdílné, hloubkově posunuté profilaci levého a pravého ostění.

Celkem se na portálu nachází čtrnáct tvarově různých značek, z nichž se mnohé na ploše portálu vícekrát opakují a některé se podobně jako u vřetenovitého schodiště objevily už v nejstarší literatuře o chrámu.²⁹ Haně Myslivečkové se část z nich podařilo nalézt na zámku Frankenštejn ve Slezsku, u něhož se předpokládá účast Benedikta Rieda při projektu, na klenbě sněmovny Pražského hradu (4), v kostele P. Marie v Pirně (3) a v kostelích sv. Jakuba v Brně a v Doubravníku (2).³⁰

Značnou shodu v celkové kompozici i v jednotlivých znacích našla Zdenka Bláhová na základě stylové kritiky zejména u dvou brněnských portálů, připisovaných již tradičně Antonínu Pilgramovi.³¹ Jedná se o severní portál sakristie vedoucí do trojlodí v kostele sv. Jakuba Většího a známý portál Staré radnice. Na zřejmou afinitu těchto architektonických součástí upozornil již v 60. letech Václav Mencl ve svém souhrnném článku o vývoji středověkých portálů v českých zemích.³² Za prokazatelně Pilgramovské má prvky i mnohé detaily na olomouckém portálu Petr Kroupa, jenž uvažuje o existenci nárysu, podle kterého by byl portál zhotoven.³³ Podobně jako v Olomouci se totiž jednotlivé pruty brněnského portálu svatojakubského kostela přetínají za sebou kvůli odlišnému osazení profilů v rovině. V nadpraží portálku se objevuje kamenická značka Antonína Pilgrama a nápis „1502 Ist Angefa- Gen Dy Seiten“. ³⁴

Na severní straně kostela se poté nachází pětiboká předsíň, poukazující provedením své výzdoby na Pilgramovo mistrovství až zlatnické práce v kameni, zejména pak jemným podáním geometrických patek profilů, jejichž hrany kanelur často zabíhají až nad vlastní sokl patky rafinovaně tak porušující přesnou hranu bříty anebo téměř krajkovým provedením akantové výzdoby po celé hraně oblouků ostění dnes již zazděných portálů. Obdobně vyhlíží i portál Staré radnice, jenž tvoří důstojnou podobu vstupu vedoucího do průjezdu na nádvoří. Tříetážové členění této pohledové architektury pak ukončuje nanejvýš povedená pozdněgotická hříčka- zkroucená fiala. Bohatě profilované kamenné ostění samotného průchodu v podvěží vytváří podobně jako u předchozích portálů pouhou optickou hru, jednotlivé pruty se ve skutečnosti zakládají za sebou, aniž by se protnuly. Ostění, nesoucí samotný letopočet vzniku 1511, ukončuje v jeho středu kýlový oblouk, po stranách doplněn o další dva. Na celkem pěti konzolách jsou nad nimi vyneseny jednotlivé postavy (Alegorie spravedlnosti- dnes novodobě nahrazena, postavy dvou měšťanů a dvou heroldů se znaky po krajích).³⁵

Úprava západního průčelí stavby v prvních desetiletích 16. století současně pozměnila i vzhled obou věží. Svou nesymetrickou kompozicí zakončení a rozdílnou výškou se stávají signifikantním a obecně známým prvkem kostela. Původně neslo zdivo jižní věže i barevnou úpravu, nalezenou při poslední výmalbě prostoru schodiště vedoucího na barokní kůr a přiléhajícího k severní straně této věže. Jedná se zejména o malované armování na severovýchodním nároží v podobě jednoduché rustiky provedené v sytě červených barvách.³⁶ Plocha věže se oproti tomu pojednala v lomené bílé barvě. Původní úprava fasád se u mnoha věží často vůbec nedochovala, jednalo se zpravidla o měkké, vápenopískové, nažloutlé omítky, na nichž byly zřetelné stopy opracování zednickou lžící.³⁷

Jižní věž se považuje za nejstarší část stávající chrámové stavby, započatou patrně po roce 1398, jež se vystavěla z pečlivě opracovaných kamenných bloků místní droby.³⁸ Spojení jednotlivých poschodí zajišťovalo zpočátku dřevěné schodiště uvnitř věže. Původně snad volně stojící stavba měla funkci zvonice a tzv. městské hlásky.³⁹ Nápisová deska, umístěná rovněž na západním průčelí, nás informuje o počátku stavby protějščí severní věže.⁴⁰ Při ní se použilo menších kvádrů místních drob a různých druhů vápenců z okolí Olomouce.⁴¹

Obě věže nemají průchozí charakter, v přízemí severní stavby se nachází kaple Nejsvětější Trojice se složitým klenebním vzorcem síťové a hvězdicovité klenby s poukazem na parlérovské vzory, v níž je dnes umístěn novogotický oltář z poloviny 19. století o stejném zasvěcení.

Cihelné nástavby obou věží svým již raně renesančním podáním tuto stavební etapu zakončují ve 20. letech 16. století. V roce 1517 se uvádí odlití nového zvonu Maria pro mořický kostel, k jehož zavěšení muselo dojít krátce po přístavbě dvojramenného schodiště.⁴² Jižní nadstavbu, ukončenou krenelovanou atikou, prolamují po stranách okna s nepatrně zalomeným profilovaným ostěním, vytvořená mimo jiné i pro volné šíření zvuku zvonů. Nadstavbu severní věže tvoří oktogonální nástavec s jednoduchými okny kulatého záklenku bez profilace. Rozměry je menší než obvod hranolovité části, na niž nasedá. Na starších vyobrazeních kostela z 18. století lze ještě spatřit její závěrečnou kopulovitou část.⁴³ Po požáru roku 1709 zmizel ze západního průčelí chrámu vysoký rovný štít mezi věžemi, zdobený ve vrcholu podobně jako jižní věž krenelovanou atikou. Tento prvek řadí H. Myslivečková společně s krouženými klenbami za vývojově nejprogresivnější. Původní pozdněgotická vysoká střecha chrámu, taktéž zničená požárem, tvořila kdysi společně s věžemi jednu z dominant Olomouce.

Zdánlivé nesourodosti průčelí se snažily v minulosti zbýt četné návrhy na dostavbu severní věže, eventuálně rekonstrukci obou těchto zakončení. Veškerá navržená řešení se dochovala ve zprávě místního stavebního spolku na obnovu kostela sv. Mořice z počátku 20. století.⁴⁴ Na úpravách západního a severního průčelí se měl tehdy spolupodílet i arcibiskupský architekt Gustav Meretta (1832- 1888). Jednalo se mnohdy o puristické a násilné přestavby, jež by zcela pozměnily původní vzhled a zejména působení této památky v okolí. Na protest vídeňské Centrální komise pro památkovou péči se nakonec žádný z těchto radikálně historizujících plánů neprovedl a přistoupilo se pouze k menší regotizační přestavbě severního průčelí stavby (Petrášova hrobka, osazení vstupního portálu) společně s opravou opěrných pilířů a západního portálu.⁴⁵

Původní vybavení chrámu té doby lze dnes jen stěží na základě drobných zpráv s jistotou rekonstruovat. Díky dochované zmínce ve spisu Chvála města Olomouce od Šimona Ennia Klatovského (1549), alespoň tušíme o existenci četných oltářů a soch světců v interiéru kostela. Hovoří zde i o kobercích zakrývajících pohled na průčelní stěnu, jež *uměle belgický kmen dovednou jehlou stkal*, a mnohé údaje poskytuje také o podobě hlavního oltáře, *na jehož vrchu pak velikých postav je tlum, uprostřed Rodička boží tam stojí s přejasnou tváří, chovajíc na rukou svých synáčka živí jej též. Napravo černý Mořic, své zraky zdvíhaje k hvězdám, nejbliže přistoupil k ní oděn jsa plně v svou zbroj. Václav též kníže zas po levé straně k nim se tu druží, v obou svých rukou má orlice vtepané v štít.*⁴⁶ Ve své pochvalné řeči pak vyzdvihuje řečnické schopnosti jistého Šimona, patrně stejnojmenného kanovníka a faráře od sv. Mořice, jenž zemřel roku 1551.⁴⁷ O místě, kde zmíněný Šimon „*k lidu slova posvátná hlásal*“, se mnohem stručněji zmiňuje ve svém popisu královského města Olomouce Florian Josef Loucký z poloviny 18. století. Ona gotická dřevěná kazatelna, dříve než ji strávil ničivý požár roku 1709, byla dle něho vyšší než sama loď kostela a její vrchol se tak musel podél klenby ohýbat.⁴⁸

Ve své monografii chrámu uvádí mořický farář Bohumil Zlámal množství informací o zasvěcení původních 26 oltářů, jež se vinnou zmíněného požáru nezachovaly do dnešní doby.⁴⁹ Vážou se k nim často mnohé odkazy v testamentech pobožných olomouckých měšťanů a další cenné poznatky. O jejich původní výzdobě ale nemáme bližších zpráv. Do dneška se z původní sochařské výzdoby kostela kolem roku 1500 zachovaly pouze dřevořezby Ukřižovaného, P. Marie Bolestné a sv. Jana Evangelisty, patrně k nim náležela i socha sv. Máří Magdalény. Původně snad stály na chrámové přepážce (lettneru) přímo v chrámu, odkud se za kněze Schröffla ze Schröffenheimu v roce 1680 přesunuly do kostnice u hřbitovního kostelíka sv. Cyrila a Metoděje.⁵⁰ Po zhoubném požáru zachvátivším na počátku 18. století celé město bylo sousoší podle tradice zázračně zachráněno a proboštem Gianninim přesunuto do Dušičkové kaple pod varhanní kruchtou.⁵¹ Autorsky jej naposledy určil I. Hlobil jako dílo olomoucké dílny Mistra Ukřižování z Kunčic.⁵² Dnes se nachází v depozitáři Arcidiecézního muzea.

3.2. Olomoucká radnice

Budova radnice prošla v průběhu staletí obdobně jako řada jiných památek v Olomouci mnoha stavebními úpravami. Nynější vzhled získala po rozsáhlé přestavbě provedené v historizujícím novogotickém stylu na počátku 20. století (1901- 1904).⁵³ První zmínku o existenci této budovy zachycuje listina z 8. listopadu roku 1378, kdy se uvádí právo získané olomouckými měšťany od markraběte Jošta na vlastní budovu radnice a kupeckého domu.⁵⁴ V průběhu 14. století dochází k výraznému posílení pozice městské rady vůči fojtovi jako zástupci feudální vrchnosti, jenž do té doby společně s konšely městskou samosprávu plně ovládal. Sídlil tehdy ve svém domě naproti chrámu sv. Michala.⁵⁵

Aby moc fojta zcela zlomili, rozhodli se zástupci městské rady k výstavbě vlastní budovy a to přímo uprostřed tehdejšího horního rynku, místa výročních trhů a křižovatky obchodních cest. Nejstarší- z velké části ještě dřevěnou- stavbu z konce 14. století nahradila po požáru roku 1417 kamenná budova, spojená s první etapou výstavby stávající radnice, z níž se nám dochovala dvoulodní vstupní síň s žebrovou klenbou v přízemí východní části, křížově sklenuté první patro věže a k němu přiléhající halová prostora zaklenutá křížovou klenbou se svorníky, jež nesou motiv rozety a Beránka Božího.⁵⁶ Pro svou výzdobu se tak stala původní funkce této místnosti ve starší literatuře předmětem mnoha úvah, často spojovaných zejména s prostorem domněle předchozí kaple.⁵⁷ Původně trojkřídlá dispozice sestávala z vlastní budovy radnice (ve východním křídle) a kupeckého domu (ve zbývajícím severním a jižním křídle).

Následná pozdněgotická etapa, započatá roku 1474 podle dochované kamenné desky, tuto dispozici výrazně rozšířila.⁵⁸ Vznikla tak čtyřkřídlá dvoupatrová budova se západním spojovacím křídlem, doplněným v průčelí o vnější dvouramenné schodiště s heraldickou výzdobou v parapetech, sedlový portál a výrazné stupňovité štíty vysokých střech. Do prostoru severního křídla se umístila nika pro osazení orloje a jednolodní sál v prvním patře. Radní síň, sloužící k zasedání městské samosprávy, přijímání nejrozličnějších holdů, apod., byla umístěna již v předchozím období výstavby v prvním patře východního křídla, později ve 30. letech 16. století došlo k její přestavbě a osazení vstupního portálu.

V prvním patře jižního křídla se vybudoval dvoulodní klenutý sál a v jeho přízemí poté tzv. městská váha, zaklenutá síťovou klenbou švábského typu s navzájem se křížícími paralelně kladenými žebry, v níž se dodnes dochovala i antropomorfní konzola, svorníky s kolčími štítky a nápisová deska s písmeny „IHS“.

3.3. Kaple sv. Jeronýma

Zájem badatelů o radniční kapli se objevuje již od poloviny 19. století, kdy zde proběhla oprava za účelem zřízení městského muzea.⁵⁹ O rekonstrukci celého objektu radnice provedené na počátku 20. století pak vznikla z ruky městského archiváře Hanse Kuxe a inženýra Maxe Kresse pamětní zpráva, zahrnující vedle stavební historie i popis budovy před rekonstrukcí společně s doprovodným obrazovým materiálem.⁶⁰ Řada dalších autorů článků a publikací názory této starší generace badatelů přejímala zejména s ohledem na dataci objektu a celkový postup stavby.⁶¹ Krátce po druhé světové válce se kaple znovu opravila. Stěny se tehdy zbavily nepůvodního dekorativního nátěru a došlo k restaurování nástěnných maleb malířem Ottou Stritzkem z Nové Říše.

Poznání o jednotlivých stavebních etapách značně korigoval stavebně historický průzkum radnice provedený roku 1975 Slavomírou Kašpárkovou a Janem Mukem, jež své poznatky poté publikovali v odborném tisku a na konferenci Historická Olomouc.⁶² Sochařskou výzdobou v interiéru i exteriéru kaple a především pak způsobem jejího provedení s možným připsáním jednomu ze zde působících kameníků se zabýval Ivo Hlobil.⁶³ Na počátku 90. let podstoupila kaple opětovou rekonstrukci a to jak vnější, tak i vnitřní části, při této příležitosti se prostor znovu vysvětil. Obsáhlé kritické zhodnocení do té doby dostupné literatury a pramenů pak poprvé provedla ve své diplomní práci Irena Peřinová- Kubešová, která kapli i nadále věnovala svou pozornost.⁶⁴

Kaple sv. Jeronýma se nachází v jihozápadním nároží radnice, v jejím prvním patře. Ke stavbě vlastní radniční budovy ve východním křídle se připojila v průběhu pozdně gotické přestavby v letech 1474- 1488. V minulosti převládal názor o mnohem dřívějším vzniku této sakrální stavby, datované k první polovině 15. století (1444).⁶⁵ Původní prostor měl podle V. Richtera tvořit třístranný výstupek z jižní fasády, k němuž se arkýř dodatečně připojil na konci 15. století.⁶⁶

Tuto úvahu však vyvrátil stavebně historický průzkum radnice na konci 70. let, jenž prokázal přístavbu kaple na stávající budovu východního křídla stejně jako bezprostřední návaznost výstavby lodi a polygonálního zakončení.⁶⁷ K vysvěcení došlo roku 1491 za účasti varadínského biskupa a olomouckého administrátora Jana Filipce.⁶⁸ Administrativně náležela kaple do farního obvodu svatomořického kostela, v němž mezi léty 1487-1491⁶⁹ působil jako církevní správce Zikmund Kalivoda ze Švábenic. V pramenech se dochovala zpráva o jeho odkazu liturgického náčiní pro kapli z roku 1488 a zřízení mešní nadace k oltáři P. Marie a sv. Jeronýma k roku 1501.⁷⁰ Vzhledem k erbovnímu znamení rozletité střešy, jenž se objevuje na štítcích umístěných v exteriéru kaple, lze předpokládat jeho výrazný podíl i na výstavbě kaple a případném ovlivnění ikonografického programu nástěnných maleb v kapli.⁷¹ Podobná kombinace štítků se pak nachází na reliéfu sv. Jakuba Většího z farního kostela v Rokytnici u Přerova.⁷² Irena Peřinová- Kubešová se ve své diplomní práci zabývala mimo jiné i otázkou původu tohoto možného donátora, spíše než ale o jeho příslušnosti k rodu pánů ze Švábenic uvažuje jeho původ z městečka Švábenice, které bylo uvedeným rodem založeno.⁷³

Vnitřní prostor této drobné sakrální stavby tvoří loď na půdorysu nepravidelného lichoběžníka se závěrem pětistranného oktogonu. Prostor lodi se zaklenul síťovou klenbou švábského typu s celkem pěti dvojicemi paralelně vybíhajícími žebry o složitém klínovém profilu, z nichž část nasedá na ostruhovité konzoly vyrovnávající rozdílným úhlem svého odchýlení od zdi půdorysnou nepravidelnost lodi, ostatní žebra zabíhají přímo do zdi nad konzolami. Do samého středu klenby se osadil svorník v podobě erbovního štítku s motivem orlice, vzhledem k umístění kaple se patrně jedná o znak samotného města Olomouce. Nejdelší diagonální žebra vychází nejprve v podobě silných přesekávaných prutů z protilehlých antropomorfně pojatých konzol s portrétem staršího a mladšího muže. Podle užitého sochařského rukopisu se pravděpodobně jedná o tutéž osobu, jež konzoly zhotovila.⁷⁴ Starší z mužů má na hlavě čapku, jejíž spodní lem ohraničuje partii vlasů v pevných až dekorativních záhybech. Poněkud nahrbená horní část těla s dopředu vysunutými rameny se halí do pláště mocných, ostře pojednaných záhybů, zpoza kterých drží muž dole nápisovou pásku. V obličejí lemovaném plnovousem se pak objevuje až údiv, postava má pootevřená ústa a výrazný, úzký dlouhý nos sahající k obočí.

Jeho mladší protějšek zde byl zachycen také s příkrývkou hlavy, vysazenou až na vrch, odhalující tak téměř celou partii polodlouhých, vlnitých vlasů pod ní a také výrazně podané ušní boltce. Oblečen v rozhalené roucho zakrývající celá ramena, ukazuje obě ruce, jež nejprve zkřížil na hrudi. V jeho kulatém obličejí se obdobně jako u staršího muže objevuje neskrývaný údiv, modelované šikmo osazené oči i mírně pootevřená ústa.

Klenbu lodi odděluje od pětiosminového závěru kaple subtilně podaný vítězný oblouk. Žebra kroužené klenby zde mají mnohem členitější a jemněji provedený profil než v lodi. V samotném závěru nad okny se vytvořil nejprve jednoduchý rastr, do něhož se při vnitřní hraně triumfálního oblouku vložil neúplný centrální kroužený vzorec o motivu čtyřcípé hvězdy s dvěma menšími smyčkami po stranách, svým provedením upomínající na podunajské vzory těchto kroužených kleneb. Žebra vychází nejprve z dvojitých konzol- šikmo posazených fragmentů žeber- na pilířích v meziokenním prostoru, kde se o něco výše vzájemně protínají. Nad křížením se poté žebra rozdělí, vnější z nich pokračuje k protější konzole, vnitřní vytváří oblouky nad čelem klenby, ohraničující prostor pro vloženou krouženou klenbu. Klenební žebra tak vytváří poměrně dynamickou kompozici vzájemného přetínání a prostupování, umocněnou navíc jejich až drobnopisným profilem.

Příklon k jednotlivým stavebním hutím a dalším možným inspiračním zdrojům se pokusil u této klenby určit již J. Kšír ve svém příspěvku o kroužených klenebách v Olomouci.⁷⁵ Obdobný motiv zaklenutí jako u radniční kaple pak nalézá v konzolové podnoži pod varhanami ve vídeňském svatoštěpánském dómu. Další analogie klenebního vzoru poté klade do říšského Norimberka, konkrétně v dnes již zaniklém augustiniánském kostele (vystavěn 1479- 1488) od stavitele Hanse Beera uvažuje dokonce o jeho možném působení v Olomouci. Na příkladech dalších tamních památek (Embrašský dvůr z roku 1483, radniční křídlo od Hanse Behaima dokončené 1520) dále poukazuje na zřejmé spojení obou měst nejen v čilém obchodním styku. Olomouckou klenbu řadí Václav Mencl vůbec k prvním časným dokladům tohoto stylu klenutí v českých zemích.⁷⁶ Své úvahy nad zřejmou inspirací a dřívějšími doklady podobného typu zaklenutí naposledy vyslovila Irena Peřinová- Kubešová ve svém příspěvku na konferenci *Dvorské kaple vrcholného a pozdního středověku a jejich umělecká výzdoba*.

Kroužená klenba dle ní jasně upomíná na podunajské vzory, projevující se v blízké oblasti jižních Čech (Rožmberk, Chvalšiny, Jindřichův Hradec) a jižní Moravy (Znojmo). Typ klenebních patek připomíná práci mistrů salcbursko-burghausenské huti, projevujících se i oblasti jižních Čech, na rozdíl od již zmiňovaných kostelů ve Chvalšinách a Rožmberku, se ale olomoucké patky s profily žeber neprotínají.

Okna kaple jsou zasazena do tří stran samotné zdi závěru, ukončena lomeným obloukem s pokaždé jiným motivem kamenných kružeb, zdobena novodobými vitrajemi při středním oknu. V západní stěně závěru se dochovala malá skříňka s dřevěnými dvířky. Vstupní portál se ve své původní podobě nedochoval, při opravě kaple roku 1947 se nahradil novogotickým sedlovým. Postranní renesanční portál vedoucí z protější místnosti se v průběhu staletí zazdil.

V ploše jihovýchodní části budovy působí zvnějšku prostor kaple jako mělký rizalit, u něhož je navíc zřejmý mírný odklon původní radnice od přístavby jižního křídla. Vnější podobu samotné kaple vytváří mohutný arkýř, přesahující svou výškou dvě poschodí budovy. Tříboká zužující se konzola spočívá na poprsí muže (patrně portrét stavitele kaple), jehož horní polovina těla se oděla do bohatě řaseného roucha. Muž napřahuje směrem k divákům levou ruku obrácenou dlaní vzhůru. Jeho vous se stáčí vespod do zavnutých prstenců, obdobně jako po stranách rozpuštěné polodlouhé vlasy. Obličej dominují silný nos a velké oči s ostře řezanými víčky, z mírně pootevřených úst pak trčí ven jazyk. V blízkosti poprsí muže se dochovaly nápisy provedené hnědou rudkou, na jednom z nich na pravé straně čteme letopočet 1555.⁷⁷

Nad portrétem vychází dva křížící se pruty, jež rozdělují společně s dalšíma dvěma po stranách tříbokou konzolu na celkem pět trojúhelníkových střídavě obrácených polí. Jejich spojení zdobí ve vrcholu celkem čtyři štípené štítky se znakem rozletité střešy. Na konzolu navazuje poté vlastní stavba arkýře o třístranném oktogonu, jehož spodní část vytváří členěný sokl s hranami zdůrazněnými profilovanými příporami, spočívajícími na dekorativně pojatých konzolách s motivem protínajících se prutů (již mnohem subtilnějších než předchozí) a nad nimi umístěných podložkách. Přípory tvoří sloupky na středu a po stranách s tordovanými patkami střídající se s výžlabky.

Pod spodní profilovanou římsou jsou pak uchyceny v úrovni konzol na každé straně tři pitoreskní zdobné maskarony, obličejové mající lidskou stejně jako až znetvořenou zvířecí podobu. Drobné hlavičky se nachází v osově souměrnosti s úzkými profilovanými pruty, jež prostupující skrz bankálovou římsu oken, pokračují směrem vzhůru po celé délce okenního ostění až po kružbový parapet původního atikového zábradlí, kde nesou obloukovitá zakončení s celkem dvanácti půlenými štítky v jejich středu. Svým umístěním před vlastní architektonické články vytváří vertikální kamenné pruty diafánní princip, jenž se zde uplatňuje v dokonalém souladu vzhledem k ostatním kamenickým částem. Přípory soklu, v základu stále čtyřhranné, se ve střední části arkýře o něco výše mění ze stávajících ve vyžlabené na plochách stran a s oblými pruty na hranách. V horní části přípor se nachází náročně vyvedené kružbové baldachýny se zvadlými fiálami, kytkami, kraby a rozličným pojetím miniaturní „klenby“ v jejich podklenutí, nad nimi spočívají ploché konzoly tvaru šesticípé hvězdy, o něž opírají své přední nohy zoomorfní chrliče v podobě medvěda, berana, kozla a prasete, dnes již nesloužící své funkci. Pod bočními baldachýny umístěnými v rozích se objevují dvě konzoly seskládané z jednotlivých nakoso vytočených částí o sférickém či čtyřlístém tvaru, vespod s motivem osekáných větví, vynesené na jednoduchém vertikálním prutu vprostřed přípory. Konzoly patrně sloužily pro umístění sochy.

Na jednoduchou bankálovou římsu nasedá na každé straně arkýře trojitě mělce profilované okno, pouze s oblým prutem mezi výžlabky. Každé z nich pak s vlastním motivem kružby, vložené ve vrcholu lomeného záklenku. Střední okno nese vespod tvar nedokončeného oslího hřbetu s nosy po stranách, při jeho rozšířeném středu navazujícím na vertikální pruty okna vyrůstají propletené obrazce srdčitého a cibulovitého tvaru završené dalším motivem srdce vepsaným do samotného záklenku. Na levé straně se uplatňuje opět motiv oslího hřbetu, tentokrát opakující se nad sebou. Úplný horní oblouk doplňují dvě esovité smyčky položené naproti sobě, jejichž horní části se jeví nahoře jakoby useknuty, spodní zakřivení smyček se částečně dotýkají a oproti horním se stávají svým napojením na vertikální pruty přímou součástí. Motiv nedokončeného oslího hřbetu pak opět doplňují kružbové nosy. Pravá kružba se ukáže být až na malé výjimky zcela totožná jako předchozí levá, v jejím případě ale spodní zakřivení smyček nezabíhá do prutů, nýbrž končí podobně jako nahoře useknutím.

K výrazně progresivním prvkům arkýře náleží kružbové panely, položené na samý vrchol, v jejichž výplni se střídají různé motivy kružby. Původní funkce těchto ozdobných panelů snad náležela atikovému zábradlí. Ve středním z nich tvoří základní rastr prostupující se kýlovité oblouky nahoře i dole doplněné o četné nosy, často spojené do dekorativních kosočtverečných útvarů, v nichž oblouky začínají anebo končí. Boční panely nesou již mnohem hybnější, vpravdě pozdněgotický vzorec, jenž se po stranách analogicky opakuje. Vytváří jej základní motiv kružnice a navzájem se dotýkající polokružnice při horním a dolním rámu, doplněný v dolním pásu opět o nosy. Tento systém prostupují ještě krátké esovitě zakřivené části. Nad těmito panely završuje celek arkýře ještě horizontální pás s vegetabilním dekorem.

Unikátní skulpturální výzdoba arkýře připomínající podle Václava Richtera až onu zlatnickou práci v kameni, se stala předmětem mnohých úvah o jejím autorství, či alespoň případném okruhu kameníků a stavitelů. K této otázce se vyjádřil již I. Hlobil s odkazem na příbuzné prvky u kamenného reliéfu Panny Marie Ochránitelky, původně umístěného na západním průčelí dnes již neexistujícího chrámu P. Marie na Předhradí z 80. let 15. století.⁷⁸ Motivy zvadlých fíal a zejména naturalismus v podání suchých větví odkazují u tohoto reliéfu na inspiraci autora zřejmě z díla Nicolase Gerhaerta von Leyden, v jedné z postav choulících se pod pláštěm Kristovy matky na pravé straně lze rozpoznat obdobné prvky jako u portrétu stavitele v podnoži kaple.⁷⁹ U těchto realizací pak podle I. Hlobila můžeme sledovat vztah ještě ke klenebním svorníkům v presbytáři kostela sv. Mořice, zejména k poslednímu z nich, nesoucímu zobrazení muže s nápisovou páskou a letopočtem 1483. Olomoucké svorníky se svými dekorativně pojatými heraldickými figurami plnými pohybu a složitým utvářením drapérie již odkazují na vyspělejší tradici sochařského řemesla, spojenou naposledy podle I. Hlobila s dílem Veita Stosse.⁸⁰ U architektonického provedení kaple se též badatel kloní k možným paralelám s augšpurským kostelem sv. Ulricha a Afry, v době působení stavitele Burkharda Engelberga.

Domnělou přímou spojitost s pozdějším významným představitelem pozdně gotického naturalismu Antonem Pilgramem, nepřímou naznačenou již Josefem Kšírem, přejímají u realizace této kaple i oba autoři stavebně historického průzkumu J. Muk a S. Kašpárková, odkazující na podobnost figurálních konzol s překříženými pruty ve farním kostele ve Schwieberdingen, vzniknuvších mezi léty 1493- 95.⁸¹

Podobně jako Kšír pak shledávají shodné znaky i na varhanní empoře ve Vídni. Obdobné připsání řada dalších badatelů později vynechala poukazem na příliš konzervativní rysy olomoucké plastiky a také na časovou kolizi s Pilgramovým tehdejším pobytem ve Švábsku. Nejbližším odkazem k jeho tvorbě tak zůstávají na olomoucké stavbě pitoreskní maskaronové hlavičky, ve svém podání ještě o něco víc expresivní než jejich brněnské protějšky na dnes již zaniklé Židovské bráně. Irena Peřinová- Kubešová vidí v některých architektonických detailech (osekané větve, zvadlé fiály) a způsobu užití sochařského rukopisu (lámaný oděv) již ozvuky z díla Nicolaue Gerhaerta von Leyden. Svou pozornost ve snaze nalézt konkrétního autora ale soustředí do Štrasburku ke kapli sv. Vavřince při tamějším dómu a zejména k osobě zdejšího stavitele Jacoba z Landshutu, u něhož uvažuje o jeho možném olomouckém pobytu.⁸² Vedle kaple nacházíme bezprostředně v prostoru radnice i další ukázky figurální plastiky té doby, zastoupené převážně drobným antropomorfním detailem, stylově souvisejícím právě se sochařskou výzdobou této sakrální místnosti. Jedná se o konzolu s expresivně pojatou maskou muže, umístěnou v severozápadním koutu bývalé městské věžnice v jižním traktu budovy, dále o reliéfně podanou až pitvořící se masku skřeta, druhotně usazenou v arkádách severního traktu budovy směrem k nádvoří, dnes již nedochovaný malý maskaron, hlavičku v akantu, masky z výzdoby klenebních konzol severního sálu v patře radnice a dnes v lapidáriu Vlastivědného muzea uložený fragment poprsí s mužskou podobiznou, jenž se našel při úpravách radnice.⁸³

Na dříve bohatě zdobenou fasádu radniční budovy upomínají i v literatuře nepříliš zmiňované architektonické detaily, dodnes umístěné na severním a západním průčelí radniční věže.⁸⁴ Zdejší pozdně gotická pravoúhle obdélná okna provedená v pískovci skrývají pod svým širokým bankálovým parapetem zdola těžko zahlédnutelné antropomorfní konzoly. Na severní straně se objevuje poměrně širší vyobrazení lidské tváře s ostře modelovanými velkými víčky ve zdůrazněných nadočnicových obloucích, silným nosem, pod nímž se po celé šířce obličeje vine knír, a nepatrnými malými ústy. Vlasy má pouze lineárně pojaty, uprostřed rozdělené na pěšinku. Západní konzola se svým provedením protějškové severní v mnohém podobá, sochař zde obličej pojednal poměrně stejně, vidíme v něm silné tváře, dlouhý tupý nos i těžká modelovaná víčka hluboko posazených očí.

Podobně zdobené parapety oken nalézáme dodnes v některých lokalitách u městských domů (např. hornorakouský Steyer) či v hradní architektuře (okno arkýře v západním průčelí palácového jádra na hradu Pernštejn).⁸⁵ V olomouckém fondu pozdně gotické architektury představují tato radniční okna jediný doklad tohoto typu s konzolovými parapety. Vzhledem k množství zachované výzdoby u olomoucké radnice se nabízí myšlenka úzce vymezeného ikonografického programu.

Dalším dosud nepříliš pojednaným odkazem období pozdní gotiky v prostoru radnice se staly nástěnné malby uvnitř kaple.⁸⁶ V celkem sedmi, dnes již značně pozměněných polích, zachytil autor výmalby vedle postavy samotného patrona sv. Jeronýma, také sv. Jana Evangelistu při svém vidění na ostrově Pathmos, jeho typologického předchůdce sv. Jana Křtitele, scénu Ukřižování a Andělské piety, Assumptu a Poslední soud společně s páskou nesoucí letopočet 1488 nad vstupním portálem. V předešlém barokním období se malby závažně poškodily zabílením vápnem a zejména pekváním. Po jejich objevení se roku 1874 přistoupilo na doporučení Centrální komise pro památkovou péči ve Vídni malby nákladně nerestaurovat, nýbrž pouze pořídit jejich kopie na slepých rámech a zakrýt je deskami.⁸⁷ K jejich obnově tak došlo až krátce po druhé světové válce. Restaurátorské práce zde provedl Otto Stritzko ze Staré Říše, jenž ale původní vyznění maleb velmi narušil, zpočátku mírné ohlasy ohledně jeho postupu nahradila v následujících letech od řady badatelů značná kritika.⁸⁸ Inspirační zdroje těchto děl se kladou ponejvíc do oblasti porýnské a nizozemské malby, oporu pro část zobrazení pak hledají i u dobové grafiky, konkrétně u děl Martina Schongauera (u vyobrazení sv. Jana na ostrově Pathmos a sv. Jana Křtitele v krajině). Zprvu v literatuře uváděného neznámého světce se podařilo I. Peřinové- Kubešové určit jako sv. Jeronýma, sedícího u pulpitu, jenž patrně dříve vytahoval lvu z packy trn. Své určení podložila tímto závazným zobrazováním světce ve čtyřdílném spisu Hieronymianus z roku 1345.⁸⁹ Ikonografický program výzdoby nástěnnými malbami mohl dle J. Royta významně ovlivnit místní donátor kaple, již v popisu zmiňovaný Zikmund Kalivoda ze Švábenic, a to pro svou spojitost s postavou učence sv. Jeronýma (Kalivoda studoval teologii ve Vídni a dosáhl zde titulu mistra, patronem oltáře, u něhož zřídil roku 1501 donaci, byl vedle Panny Marie i tento světec).⁹⁰ Vedle vlivu této osoby to ale byla především pak městská rada, k níž se náměty maleb vztahovaly.

4. Postava Jana Filipce

Osobnost olomouckého biskupského administrátora Jana Filipce vzbuzuje pozornost již svým prudkým kariérním postupem, kdy tento prostějovský rodák¹ vstoupil po studiích nejprve do služeb moravského hejtmana Jana Tovačovského z Cimburka, v jehož kanceláři jako písař pracoval. Poněkud romanticky nám dnes již případně příhoda z dosud anonymního díla Historie českých bratří², v níž se dochovala zmínka i o Janu Filipci, jinak protivníku Jednoty bratrské, který měl doprovázet Ctibora Tovačovského do Budína a přestože žádný ze zdejších písařů nemohl jeden ze starých latinských textů přečíst, Janovi se to přeci podařilo a svými schopnostmi prý panovníka velmi oslovil. Roku 1469 vstoupil do služeb uherského krále Matyáše Korvína a stal se, ač původem z měšťanské utrakvistické rodiny, jedním z nejvyšších hodnostářů katolické církve v Uhrách (v letech 1476- 1490 zastával post velkovaradínského biskupa), zároveň se také pohyboval v těsné blízkosti zdejších vládařů a to již zmíněného Matyáše Korvína (jako jeho tajný kancléř a diplomat v letech 1486- 1490) a později i Vladislava Jagellonského, jehož zvolení uherským králem výrazně podpořil a aktivně se podílel i na jeho korunovaci.³

Pouhé tři dny po smrti olomouckého biskupa Tasa Černohorského z Boskovic roku 1482 žádá Korvín zdejší kapitolu o tento post pro Jana Filipce. Pro svou pověst heretika a podporovatele hereze, jak zjistil historik Josef Macek⁴, jej v Římě papež Innocenc VII. v tomto úřadu ale nikdy neuznal, ačkoliv jeho funkci natolik podpořil i samotný Matyáš Korvín, kterému patronátní právo nad uherskou církví umožňovalo dosazovat probošty kapitul, opaty klášterů, biskupy i arcibiskupy. Papež Filipci o pět let později, v roce 1487, dokonce hrozil exkomunikací z církve a požadoval jeho okamžitý odjezd z Olomouce.⁵ Téhož roku se navíc objevil další kandidát na tento post, římský Matyášův vyslanec Jan Vítěz mladší, synovec stejnojmenného ostríhomského arcibiskupa a humanisty, jenž se stal později biskupem ve Veszprému. Vzhledem k dalším Filipcovým funkcím a navíc při svých častých diplomatických cestách jej v olomouckém úřadu zastupovali spíše místní biskupští administrátoři, přesto jeho působení nese řadu pozitivních odkazů. V období biskupské sedisvakance v Olomouci zastupuje Filipec tento nejvyšší post až do Matyášovy smrti roku 1490.

Ve službách uherského krále působil Jan Filipec zejména jako diplomat a tajný kancléř (roku 1487 vedl jednání ve Francii o propuštění osmánského sultána Džema, další z jeho cest směřovala do Itálie, kde mělo dojít k dohodě o sňatku mezi Janem Korvínem a dcerou milánského vévody Marií Biankou). Při svém působení nezapomněl ani na svůj český původ a zasadil se o prosazování češtiny jako diplomatického jazyka v Horních Uhrách, později pak dokonce vyzvedával svou rodnou řeč i při kázáních, poté co vstoupil do řádu františkánů observantů.⁶

Roku 1476 vedl delegaci doprovázející budoucí choť krále Matyáše Beatrix Aragonskou, druhou dceru krále Ferdinanda, z Neapole do Uher. Při své cestě do Neapole navštívil Filipec mimo jiné i město Urbino. Místní palác vévody Federica de Montefeltro od stavitele Luciana Laureana z roku 1465 pak posloužil jako úspěšná předloha pro řadu staveb i v českých zemích (Vladislavský sál Pražského hradu, zámek v Tovačově).⁷ Poselstvo vypravené tehdy do Itálie čítalo na stovky jezdců, cesty se účastnili mnozí významní dvořané a magnáti, mezi nimi i oba synové Jiřího z Poděbrad, knížata Hynek a Viktorin.⁸ S sebou pak všichni urození zástupci uherského království přinášeli četné drahocenné dary, kterými udivovali jistě nejen nejvyšší představitele Neapole. Znamý historiograf na uherském dvoře Antonio Bonfini nám zanechal poměrně podrobný popis jednoho z darů nejkrásnějších, a to zlaté solničky s podstavcem přetvořeným do podoby hory, ozdobeným mnoha perlami a drahokamy, již daroval Jan Filipec jako pozornost otci nevěsty, králi Ferdinandovi.

Svůj úřad velkovaradinského biskupa zastával ve své hradní rezidenci v Nagyváradu (Varadinu v dnešním Rumunsku), kde v té době působilo téměř 300 lidí a jež byla později i přes své mohutné opevnění zničena Turky.⁹ Dodnes se v Ostrihomi dochoval iluminacemi bohatě zdobený pontifikál z let 1480- 1490, jenž biskup daroval spolu s dalším liturgickým náčiním zdejší varadinské katedrále. I. Hlobil u výzdoby tohoto pontifikálu předpokládá účast jednoho z lokálních iluminátorů, který patrně pracoval v budínské dílně mistra Cassianova kodexu, Francesca da Castella. Jedná se pravděpodobně o nejstarší rukopis, provedený v onom novém renesančním stylu pro sběratele původem z české země.¹⁰ Již před smrtí krále Matyáše Korvína ale Filipec zvažuje svůj odchod z diplomatických služeb do ústraní. Zmínky o tomto rozhodnutí nacházíme už v roce 1488, kdy si u papeže Innoncence VII s úspěchem žádá o svolení pro svůj odchod do klášterního klidu, důvodem pro něj měla být zejména kritika jeho osobnosti jako přívržence a oblíbence husitů.¹¹

Po zvolení Vladislava Jagellonského roku 1490 uherským králem skutečně opouští místo diplomata a kancléře, aby se na čas uchýlil do Olomouce a o dva roky později do kláštera františkánů přísné observance ve slezské Vratislavi a Jaworu. Z tohoto poměrně krátkého mezidobí máme doloženo množství zajímavých zpráv o tehdejší Filipcově činnosti a četných odkazech z jeho rozsáhlého majetku (odhadovaného na tři tisíce dukátů) zejména pro sakrální prostory, ale i pro své příbuzné. Svému synovci Janovi z Kunovic, potomku jeho sestry Zuzany z Prostějova, bohatě dotoval studia na univerzitách v Lipsku i v italské Boloni, Janovým poručníkem pak po svém odchodu do Slezska ustanovil svého blízkého přítele Viléma z Pernštejna.

Dne 8. května 1491 posvětil jako varadinský biskup kapli sv. Jeronýma na olomoucké radnici. Dochovala se též zmínka o jeho odkazech kostelu sv. Mořice. Krátce před svým odchodem pak dnes již zaniklému kostelu Všechny svatých řádu augustiniánů kanovníků na olomouckém Předhradí odkázal řadu rouch zdobených zlatem a drahými kameny a také liturgické náčiní přivezené sem z biskupských kostelů ve Varadinu a Budíně.¹² Bohaté podpory se z jeho strany kromě olomouckého dočkaly i jiné bernardinské kláštery v českých zemích, v Bechyni tehdy vysvětil františkánský kostel, v Uherském Hradišti se díky jeho přimluvě přistoupilo roku 1490 k založení a stavbě kláštera, kam se o téměř dvě desetiletí později uchýlil. Množství majetku a zejména pak jeho štědré výdaje vyvolávaly krom pochvalných zmínek i poměrně kritické ohlasy zejména z uherské strany. Vyslanci této země svého bývalého vysokého hodnostáře osočují z nabytí velkého bohatství a to převážně z Uher, „*kdy jsa potěšen tím, že se zaopatřil takovým bohatstvím a dobrým uherským vínem, jezdil po Moravě a Čechách sem a tam jako příšera.*“¹³ K přiblížení představy, o jaké bohatství se jednalo, poslouží dochovaný soupis majetku z 11. prosince 1490, který Filipec uložil společně se Ctiborem Tovačovským z Cimburka. K užitým předmětům náležely vedle četně zastoupeného nádobí ke stolování i bohatě zdobené mitry, kadidelnice, kříž a „*tabuli velkou se stříbrem a šmalcem.*“¹⁴ Mezi nimi pak i tzv. Loštický pohár, vyrobený z kameniny natolik charakteristické pro svůj „pichlavě puchýřkovitý“ povrch, jenž se na obrazech Hieronyma Bosche objevuje jako symbol syfilidy.

Po svém odchodu do Slezska roku 1492 se nevzdává zcela účasti na veřejném životě, navštěvuje zasedání kapitul české provincie františkánského řádu v Brně (1493), účastní se jako jeden ze tří biskupů i volby Jana Thurza na post vratislavského biskupa (1506), nadále také udržuje korespondenci se svými blízkými přáteli.¹⁵ Celých osm let pak strávil ve slezském Jaworu, kde se díky jeho iniciativě založil další bernardinský klášter, v němž na něj dodnes upomíná kaple, slouživší mu k pobožnostem.¹⁶ Pro své předešlé postavení a nabyté zkušenosti se předpokládá jeho vliv i na šíření nových výtvarných myšlenek ve výzdobě observantských kostelů.¹⁷

Po příchodu do Olomouce v jubilejním roce 1500 se zde zasloužil o obnovu františkánského kláštera, svým spolubratřím tehdy věnoval celkem osm pergamenových rukopisů. Kolem roku 1500 dochází v kostele Neposkvrněného Početí P. Marie k výzdobě nástěnnými malbami, z nichž se část dochovala dodnes. Scény z Kristových pašijí (výjevy Nesení a Snímání z kříže) společně s vyobrazením Panny Marie Růžencové mají upomínat především na symboliku spásy v katolické církvi.¹⁸ Po svém působení v Olomouci odchází do Uherského Hradiště, kde roku 1509 umírá, pochován je pak v sakristii tamního bernardinského kláštera. Náhrobní kámen tohoto vysoce postaveného církevního hodnostáře nenese příliš progresivní znaky u jeho podobizny ani při ztvárnění šatu. Do dolního pravého rohu umístil kameník biskupův znak- tři stříbrné střely se zlatými špičkami na modrém pozadí.

Nedávný objev poměrně kvalitně dochovaného svorníku se znakem Jana Filipce v kanovnickém domě č.p. 13 na olomouckém Předhradí upozornil na potřebu podrobnějšího výzkumu v této části města.¹⁹ Svorník se nachází v severním, k hradebním zdem přilehlém křídle budovy, v jejím prvním patře. Jedná se o velice malý prostor o rozměrech 220x180 cm proražený dvěma okny na severní a východní straně, zvenku zřetelný na průčelí jako výklenek, jenž soudě dle vnější úpravy fasády mohl být původně arkýřem. Spojuje dvě jednoduše profilovaná žebra vysokého křížového klenebního pole s druhotnou úpravou (několikrát přelíčená žebra se zasekávají bez patek přímo do hmoty stěny). Uprostřed až nunciálně podaného svorníku se středem ve tvaru šestiúhelníka s konkávně propnutými stranami, kolem něhož se proplétá šestilaločný útvar, se jedná o oboustranně vykrajovaný renesanční štít s hrotitou patou, čtvrcený s dnes již nedochovaným srdečním štítkem.

V prvním a čtvrtém modrém poli do středu obrácený jezdec ve zlaté zbroji, s černými vlasy a zlatou korunou na hlavě, sedící na stříbrném krácejícím koni s červeným sedlem, ohlávkou a uzděním, ve zdvižené pravici třímající nad hlavou zlatou halapartnu (sekeru?). Ve druhém a třetím červeném poli šest zlatých kuželů (4,2). Na štít je postavena zlatá biskupská mitra se zlatými (?) fimbriemi. Heraldické figury jednoznačně odkazují na biskupství velkvaradínské a olomoucké.²⁰

Bohumil Samek, jenž na svorník poprvé upozornil,²¹ vidí v přítomnosti administrátorova znaku na tomto svorníku jeden z důkazů, že se v případě tohoto kanovnického domu jedná o sídlo samotného Jana Filipce, umístovaný jinak badateli do prostoru tehdejší České ulice (dnešní ulice 8. května). Na tuto lokaci mimo jiné odkazuje i jedna z dochovaných listin, vydaná roku 1502: „*My Wladislaw ETC. Oznamujem listem tímto všem, jakož jsme urozenému Janowi z Lomnizce na Mezrzierzi, hajtmanu Markrabství moravského věrnému našemu milému doum v městě našem Olomuczi vysvobodili, ležící v ulici České mezi domy Malého Pawla Czichnerze a strany druhé, kterýž jest vystavil duostojný Bratr Jan, někdy Biskup Waradinsky.*“²²

Na otázku po funkci oné malé místnosti si Samek zodpovídá návrhem jakési alkovny, sloužící svému majiteli jako meditativní útulek. Záměrně se vyhýbá sakrálnímu využití prostoru, neboť pod onou „alkovnou“ se nachází další, v literatuře opět ne zcela zdokumentovaná místnost. Valeně zaklenutý prostor kněžiště a na něj v ose položená obdélníková loď, protkнутá bezžebrovými křížovými klenbami s dvěma mohutnými konzolami, nesoucími zajímavou figurální výzdobu, byť u jedné již poněkud destruovanou, velmi pravděpodobně odkazuje na případnou domácí kapli v tomto objektu. Obě konzoly zdobí nahoře ornamentálně podaný provazec a na svém čele již zmiňovaný figurální detail (lineárně zachycená polopostava). U první z nich se jedná o zobrazení anděla, držícího volně svěšenou nápisovou pásku, další zachycuje polopostavu mnicha v řeholním rouchu, jenž v levé ruce patrně svírá knihu, nic z pravé ruky (držící kříž?) obdobně jako z celého obličej se u této polopostavy bohužel nedochovalo, nahoře ji rámuje ještě osekáná větev spolu s drobným nad povrch vystupujícím listem. Odkazujíc se na četné jiné doklady Kapistránovy mise v Olomouci, určuje Samek tento fragment jako podobiznu jednoho z nejvýznamnějších představitelů řádu františkánů- observantů.

Kanovnické rezidence (domy) sloužily jednotlivým rezidenčním kanovníkům olomoucké kapituly, stavět se začaly již ve 13. století na pozemcích Předhradí, jejich počet se v průběhu staletí ustálil na celkem 14 palácích, jež se rozkládaly kolem dnešní Wurmovy a Křížkovského ulice. Konkrétně kanovnickou rezidenci, nesoucí dnes čp. 13, kolem roku 1621 vlastnil Jan Křtitel Zoechius, doktor kanovnického práva, kanovník olomoucký a vrtislavský, jak mimo jiné uvádí i zdejší nápisy na kamenných překladech ostění oken.²³ Nejvýrazněji se ale do podoby tohoto domu zapsal bývalý probošt u kostela sv. Mořice a pozdější olomoucký biskup Ferdinand Schröffel ze Schröffenheimu. Provedla se tehdy celková úprava objektu a přístavba prvního patra společně se vstupním křídlem s kamenným portálem, ozdobeným dodnes znakem pánů ze Schröffenheimu.²⁴ Další opravy objektu probíhaly po celé 18. století, roku 1992 se zde provedl stavebně historický průzkum a u příležitosti nákladné rekonstrukce tohoto objektu za účelem zřízení Evangelické hudební konzervatoře také podpovrchový průzkum vnitřních omítek v roce 2006. Tato celková přestavba ale objekt mnohem více ochudila, poněvadž smazala množství autentických detailů z této stále zcela neprozkoumané budovy.

4.1. Nástěnné malby v kostele Neposkvrněného Početí P. Marie

Olomoucký klášter františkánů přísné observance²⁵ byl založen v městské části Bělidla v polovině 15. století zřejmě pod vlivem kázání Jana Kapistrána. Původně se nacházel za městskými hradbami přímo na místě, kde horlivý kazatel dříve vystupoval, teprve v roce 1526 se klášter začlenil do obvodu hradebních zdí. K vysvěcení kostela došlo roku 1468 za účasti papežského legáta Lorenza Rovarella²⁶ a uherského krále Matyáše Korvína, do čela konventu se tehdy dosadil Gabriel Rangoni, pozdější významný činitel rakousko- česko- polské řádové provincie.²⁷

Jedná se o jednoduchou trojlodní halu zaklenutou jednotlivými poli křížové klenby, presbytář odděluje od prostoru čtvercové lodi profilovaný vítězný oblouk, pětiboce ukončené kněžiště opatřují dvě pole křížové klenby a šestidílné paprscité zaklenutí závěru. Na severní straně presbytáře se nachází monumentální nástěnná kresba s výjevem obrany Bělehradu v roce 1456, kdy se autor pokusil zachytit okamžik paralelně probíhajících jevů- bitvy Jana Hunyadiho (otce Matyáše Korvína), poté o něco níže modlíciho se sv. Jana Kapistrána držícího knihu a obraz a zcela na pravé straně pak jeho staršího druha sv. Bernarda Sienského s trigramem YHS v ruce.²⁸

Vznik kresby se klade do roku 1469, kdy došlo ke zvolení Matyáše Korvína českým králem, příp. k roku 1479 u příležitosti vyjednání tzv. Olomouckých dohod. Nástěnné malby na východní stěně po obou stranách vítězného oblouku se scénami Kristova utrpení- Nesení kříže a Snímání z kříže (obě provedené technikou fesco secco) představují jedny z nejkvalitnějších ukázek nástěnných maleb v Olomouci z tohoto období.²⁹ Jejich restaurování na konci 80. let poukázalo na nezvyklou techniku provedení, podobnou nizozemské deskové malbě, užívanou také v jižním Německu.³⁰

O něco lépe dochované zobrazení scény Nesení kříže představuje v jejím středu pod tíhou poklesávající Kristus v nařaseném šatu fialové barvy s obojkem kolem krku a provazem kolem pasu, za něj jej drží biřici po stranách. Napravo stojící biřic je v mnohém vypodobněn odlišně než jeho druh na protější straně i společníci kolem. Jeho hrud' chrání železné brnění, zbylý oděv má pak do detailu proveden, ozdoben zelenými rukávci, cípatou suknicí a červenými nohavicemi. V rukou drží prapor s písmeny „OPS“. Další z vojáků troubí co vůbec nejbliže k tváři Krista, v jehož odvráceném obličejí se zračí bolest zdůrazněná krví na čele současně s odhodláním. Nad jeho hlavou stojí další ze strážů, tentokrát celý v černém lesklém brnění třímá v jedné z rukou palcát. Těsně u ramen kříže stojící Veronika drží roušku s tváří Spasitele (sudarium), její postava se oděla do zeleného roucha s červenými rukávy a zlatými aplikacemi (na průramku čteme nápis MCA). Na pravé straně se torzálně dochovaly další postavy doprovázející Krista na jeho poslední cestě. Šimon z Kyrény s břevnem kříže položeným na rameni je zde zobrazen již jako starší muž s prořídlymi vlasy a pleší, vousem rozděleným do dvou špic a v ruce držícím krátkou hůl. Za břevnem kříže pak stojí P. Marie podpírána sv. Janem. Uprostřed této malé skupiny zaujme postava muže, jenž si s posměšným výrazem právě strčil do levého koutku úst svůj prst.

Podobný motiv nalézáme v ambitu brněnského minoritského kláštera, na tamější nástěnné malbě ale postava gesto oběma rukama pouze naznačuje, zatímco vyplazuje jazyk na procházející skupinu. V obojím případě se patrně jedná o blázna, vysmívajícího se Kristu a současně i P. Marii.³¹ V pozadí kráčí skupina vedoucí další dva odsouzené skrz jednu z bran za město směrem ke kopci zvaném Golgota, na němž již stojí skupina velekněží u paty kříže s umírajícím a také muž hloubící jámy k usazení křížů. Skupina lidí, dva muži a chlapci zcela napravo tomuto pouze přihlíží, ukazují si navzájem směrem ke Kristu.

Ve vedlejší výjevu Snímání z kříže na jižní straně triumfálního oblouku se velká část malby na pravé straně nedochovala. Uprostřed scény vidíme bezvládné tělo Krista, jež právě pomalu snáší Josef z Arimateje, přidržujíc se ještě žebříku. Pokleslou pravou ruku Spasitele líbá a drží ve dlaních jeho matka, zatímco na druhé straně si jeho levou ruku lehce přidržuje Nikodém. Ve tváři ostatních postav sv. Jana Evangelisty, Marie a Maří Magdalské na lépe dochované levé straně můžeme rozeznat i bolestivé citové hnutí, na druhé straně kříže se ale téměř žádná z postav zcela nezachovala. Inspiraci těchto nástěnných maleb, stylové provedení a celkový ikonografický námět vůbec nejzjevněji prozatím popsala Zuzana Vsetečková.³² Podobně drasticky líčí scénu Nesení kříže i pašijový traktát Rozmyslania Dominikanske, vydaný roku 1530. Nejblíže paralely s olomouckým zobrazením nalézá v dalších observantských klášterech, konkrétně ve slezském Jaworu a Przeworsku. Vzhledem k odhalené podkresbě a jejímu bravurnímu pojetí zejména u těla Krista ve scéně Snímání z kříže uvažuje o možné grafické předloze či případném významném školení autora.

V čele klenby na východní zdi jižní lodi se do dnešní doby dochovala pozoruhodná nástěnná malba zachycující tzv. Růžencovou madonu. Celý objekt se rozčlenil do tří horizontálních pásů, z nichž na spodním je zachycena Panna Marie jako korunovaná Assumpta obklopená svatozáří, stojící na srpku půlměsíce na rukou děcko, přidržující si růženec. Po stranách přináší andělé další dvě koruny a doprovází ji i klečící či stojící zástupci kléru a světského stavu v rukou také svírající růžence, jehož jednotlivé perličky (celkem 73) uzavírají horní hranu celého výjevu. Nad nimi se pak nachází do jednotlivých menších polí ohraničených sloupky s patkami a hlavicemi vyložený příběh Kristova utrpení a cyklus sedmi radostí Panny Marie. Celou scénu ukončují nahoře dva andělé nesoucí v rukách císařskou korunu s obroučkou, za níž nahlížíme skrze prolomený otvor směrem ven. Malba je pak přímo ve svém závěru datovaná k roku 1500. Interpretaci celého výjevu a zhodnocení dosavadní literatury provedl ve své studii poprvé I. Hlobil.³³ V jednotlivých zónách malby jako obrazech pozemské, zprostředkující a nebeské sféry sleduje jejich vzájemnou provázanost. Poukazuje pak také na tehdejší olomoucký pobyt dominikánského inkvizitora Heinricha Institoris, jehož přítel Jakub Sprenger růžencovou pobožnost velmi prosazoval. Celou malbu lze pak dle I. Hlobila chápat i jako boj vůči kališníkům, s důrazem na nezastupitelnou roli církve při spasení jednotlivce.³⁴

5. Okruh církevní- ohlasy humanismu a rané renesance

Olomoucké biskupství představovalo na přelomu 15.- 16. století jedno z center rozvíjejícího humanismu a současně mělo své nezanedbatelné místo i při přijímání nových renesančních výtvarných myšlenek.¹ Na rozdíl od pražského či brněnského centra se stala samotná Olomouc a zejména její okolí poměrně časným vnímatelem těchto tendencí díky blízkým kontaktům s dvorským prostředím v Budíně, kde se tyto myšlenky za podpory krále Matyáše Korvína a zejména jeho druhé manželky Beatrix Aragonské úspěšně rozvíjely. Podle názoru Eduarda Petru zde humanistické názory našly ohlas již za biskupa Jana ze Středy, blízkého společníka císaře Karla IV., jenž byl spíše „průměrným žákem básníků, ale dobrým učitelem.“² Kladně jim byli nakloněni i pozdější nejvyšší představitelé biskupství, Tas z Boskovic a Jan Filipec, teprve ale s nástupem Stanislava Thurza a vznikem humanistické společnosti Sodalitas Maierhofiana, spojené s působením administrátora biskupství Konráda Altheimera, členů dómské kapituly i zástupců z řad měšťanstva, dochází k plnému rozvíjení těchto intelektuálních zájmů, jak o tom svědčí řada dochovaných rukopisů, prvotisků a paleotypů v kapitulní knihovně, jež své mimořádné postavení mezi jinými potvrzuje i brzkým získáním vlastní budovy. Pozornosti by nemělo vedle vazeb na uherský dvůr uniknout ani těsné olomoucké spojení s říšským Norimberkem, na něhož nalezneme odkazy i u místních památek. Samotným vrcholem humanistického vlivu se stalo poté dílo Thurzova následovníka Jana Dubravia. V období pražské sedisvakance se Olomouc stává onou pomyslnou baštou katolické víry, v níž se uplatňují i myšlenky zajímaví negativní stanovisko vůči Jednotě bratrské, jenž reprezentuje ponejvíc polemika dominikána Heinricha Institoris se zástupci českých bratří, či později protireformační postoj.

5.1. Postava Stanislava Thurza- jeho nástup a zázemí

Nástupu Stanislava Thurza na olomoucký biskupský stolec předcházela více než desetiletí trvající sedisvakance (1482- 1497)³, při níž se zde po působení administrátora Jana Filipce dosadili často pod invencí papežské kurie již biskupové italského původu- Ardicinus della Porta (kardinál sv. Jana a Pavla), po jeho smrti roku 1493 pak toto místo obsadil namísto kapitulou zvoleného Bohuslava Hasištejnského kardinál Giovanni Borgia (biskup montrealský a patriarcha konstantinopolský).

Jejich episkopát ale představuje v dějinách olomouckého biskupství velice krátkou epizodu a nesehrál nijak důležitou roli. Toto pohnuté mezidobí bezpochyby oslabilo postavení olomouckého biskupství, když došlo k zástavnímu držení jeho statků. V rukou pánů z řad vyšší uherské i moravské šlechty se tehdy ocitly kromě kroměřížské biskupské rezidence- hlavního síla biskupů již od poloviny 13. století- také Hukvaldy, Kelč, ad. Situace ohledně držby majetku a řady jiných dočasných změn se negativně promítla zejména v omezení příjmů kapitulní pokladny a poklesu vlivu olomouckého biskupství, na samotný chod administrativní správy to ale nemělo patrně větší vliv.⁴ Tehdy ji zajišťovali nejprve Jan Pauswangel, bakalář dekretů a kapitulní děkan, společně s kanovníkem Alešem z Jihlavy, kteří od 1482 do roku 1490 vydali celkem sedmnáct erekcčních listin.⁵ Jejich nástupci se stali s krátkými přestávkami olomoucký kanovník Konrád Altheimer, původem z bavorského Wasseburgu a arcijáhen Jan z Jilemnice, setrvávající ve svých funkcích až do samotného roku zvolení Stanislava Thurza na biskupský stolec.

Zázemí nastávajícího biskupa, jenž na tomto postu setrval přes čtyřicet let, tvořila silná rodina, poskytnuvši mu zejména kvalitní vzdělání i určitou finanční nezávislost při svém pozdějším jednání a rozhodnutích v úřadu biskupa. Otec Johann Thurzo (1437- 1508), původem ze slovenské oblasti kolem Bethlenfalvy, se ukázal jako zdatný důlní podnikatel zejména v oboru zpracování kovů- mědi, stříbra a železa, jenž později navázal slibné obchodní i rodinné kontakty s neméně prosperující rodinou augšpurských Fuggerů, roku 1494 založil s Jacobem Fuggerem přímo thurzovsko-fuggerovskou společnost v Banské Bystrici na zpracování mědi.⁶ Své již natolik silné postavení navíc upevnil i politickou aktivitou, když po zvolení do městské rady v polském Krakově rozhodoval o dalších osudech tohoto města a zejména se spolupodílel na jeho obchodu. Z hlediska dějin umění upoutají pozornost zejména styky Thurzova otce s předními představiteli pozdně gotické řezby, s Veitem Stosseem, jehož oltář v krakovském kostele P. Marie patrně inicioval, a také s autorem výstavního oltáře v kostele sv. Jakuba ve slovenské Levoči, Mistrem Pavlem (ve zdejších kostele se nachází i jeho kamenný epitaf).⁷ Všem svým deseti dětem se v průběhu života snažil poskytnout sociální jistoty v podobě finanční podpory, výhodných sňatků i získáním lukrativních pozic v tehdejší společnosti.

V pořadí třetí syn Stanislav se narodil kolem roku 1470, po studiích na krakovské univerzitě se na čas uchýlil do Říma. O jeho působení na dvoře Matyáše Korvína, kde měl nabýt vzdělání světské i duchovní, či o možném setrvávání v Olomouci (na pozici kanovníka u dómské kapituly) nemáme dodnes bližších zpráv.⁸ Do Olomouce s jistotou zavítal až po svém jmenování na místo biskupa v druhé polovině roku 1497.⁹ Neutěšený stav biskupství, absence důstojného zázemí i mnohé zastavené statky tehdy ani ne třicetiletého biskupa neodradily od dalšího působení ve svém úřadu. Poměrně záhy svolal generální synodu moravského kněžstva do Vyškova i přistoupil k opětovnému vykupování biskupských statků ze zástavního držení. Kroměřížskou rezidenci, již drželi v té době Zápolští, získal za finanční pomoci od svého otce nazpět roku 1499, statky Hukvaldy a Kelč, jež náležely od doby biskupa Tasa pánům z Boskovic ještě o něco později roku 1507- 1511.¹⁰

Již za biskupa Bruna ze Schauenburku se stala Kroměříž důležitým místem v zázemí moravských biskupů, v Olomouci se nejvyšší představitelé biskupství natolik nezdržovali, zajížděli sem zejména kvůli pravidelně zasedajícím zemským či manským sněmům a k dalším významným oficiálním příležitostem. Ani za doby Thurzovy se na tom nic nezměnilo, biskup trávil v Kroměříži více než dvě třetiny svého času a přijímal zde také významné státní návštěvy, roku 1509 jej na své cestě z Prahy do Budína u příležitosti korunovace syna Ludvíka navštívil král Vladislav Jagellonský. Původní dispozici tamní rezidence z přelomu 15.- 16. století značně pozměnila přestavba na konci 17. století provedená za biskupa Karla II. z Liechtenštejna- Castelnova. I přes nedávný archeologický průzkum nadále zůstává otázka původní podoby rezidence otevřená¹¹, v převážně starší literatuře zamýšlený čtyřkřídlový objekt s vnitřním nádvořím se nelze zcela vyvrátit,¹² ale mnohem častěji se přiklání k trojkřídlové, severozápadně otevřené dispozici. Pohled na severovýchodní průčelí nám poskytne dřevoryt Johanna Willengergera z roku 1593, jenž však zachycuje kroměřížské sídlo až po přestavbě Stanislavem Pavlovským. Jedná se o dvojpatrovou budovu, s řadou již renesančních oken, vespod ovšem podepřenou opěráky, a ještě sedlovými pozdně gotickými střechami. Za Thurzova episkopátu sídlo patrně nese ještě typické pozdně gotické prvky pouze s menšími již renesančními detaily výzdoby.

Do dnešních dnů se zčásti dochovala vstupní jižní věž s pozdně gotickým pískovcovým portálem nesoucím ve vlysu nápis v renesanční kapitále, kamenosochařskou výzdobou v podobě dvou kamenných desek (se znaky Vladislava Jagellonského a jeho vazala, biskupa Stanislava Thurza), jež drží dvě postavy putti (patrně se jedná o vůbec nejstarší takovéto zachycení oněch postav) a zcela nahoře s oslavným nápisem, provedeným štětcem, na vládu Vladislava Jagellonského.¹³ Tento nápis, jak se podařilo zjistit Janu Martínkovi, složil pravděpodobně sám Bohuslav Hasištejnský.¹⁴ U kamenných reliéfů se kromě ještě stále pozdně gotické ornamentiky v podobě suchých větví objevují již zmínění putti, u nichž není původ autora stále znám, obdobné kamenné reliéfy nalezneme v blízkosti biskupově u náhrobku Jana Thurza na zámku v Javorníku, tehdejším sídle vratislavských biskupů.¹⁵ V místnosti nad portálem se ještě nachází místnost zaklenutá hvězdnicovou klenbou.

V obrazárně kroměřížského zámku upomínají na dobu biskupa Thurza čtyři obrazy od Lucase Cranacha st., z nichž dva nesoucí výjev Umučení sv. Kateřiny a Stětí sv. Jana Křtitele (zde se samotný autor patrně zpodobnil v postavě halapartníka), se soudě podle dochované zprávy z generální vizitace biskupa Františka Dietrichštejna z roku 1625 mohly dříve nacházet v nedalekém kostele sv. Mořice jako součást oltářní výzdoby, případně se do kroměřížské obrazárny dostaly z olomouckého domu. Další dva zbývající obrazy (již nesignované, patrně dílenské práce) zachycují postavy sv. Kateřiny a Barbory, vzhledem ke svým rozměrům mohly obrazy tvořit oltářní křídla.¹⁶ V již zmíněném kroměřížském kostele sv. Mořice dobu Thurzova episkopátu připomíná v kněžišti obnovená ornamentální nástěnná malba, svými použitými vzory již raně renesanční, edikulový portál v předsíni, dřevěná polychromovaná relikviářová busta patrona kostela sv. Mořice a socha Madony.

Vzhledem k neuspokojivé situaci při biskupově nástupu došlo zejména v oblasti církevní správy k výraznému zpřísnění, za použití knihtisku se jednotlivé liturgické knihy značně unifikovaly, tiskly se stejné agendy, breviáře, žaltáře, misály i další, tyto zakázky biskup nezařadil již zavedeným brněnským tiskařům Konrádu Stahelovi a Matyáši Preinleinovi, zmíněným již ve spolupráci s Janem Filipcem, ale nechal si je zhotovit v Norimberku a Štrasburku.¹⁷

K zajímavým dokladům olomoucké výtvarné kultury té doby náleží i památky upomínající na jednoho ze zemských patronů, sv. Václava. Mezi nejvýznamnější ukázky patří titulní dřevořez zachycující postavu sv. Václava s anděly umístěný v Psalteriu Olomucense (žaltáři olomouckém), jenž vznikl patrně dle návrhu švýcarského grafika Hanse Frieze (podle iniciál HF umístěných vespod),¹⁸ vedle upomínky na pro české země natolik důležitého světce nese tato památka zejména odkaz na tehdejší boj s utrakvismem a postup vůči Jednotě bratrské (po bocích stojící andělé jako symboly spásy, upomínají na tehdejší roli katolické církve).¹⁹ Krátce po darování žaltáře Konrádem Stahelem biskupu Thurzovi roku 1499, začala se podobná vyobrazení objevovat i v dalších tiscích, soudě podle množství dochovaných kopií se musela tato zobrazení sv. Václava těšit velké oblibě, ještě v témže roce se objevuje v Breviaru Olomucense od štrasburského tiskaře Johanna Grünningera, dále v knihách a odpustkových listech od zde působícího tiskaře Konráda Baumgartena a později ještě v Missale Olomucense z roku 1505 od vídeňského tiskaře Johannese Winterburgera.

Odpor vůči tzv. valdenským, k němuž biskupa Thurza dokonce nabádal i samotný papež Alexandr VI. Borgia, nacházíme v dalších spisech i olomouckých učenců- Augustin Käsenbrot vede v jednom z nich polemiku s tehdejšími lékaři a zástupcem Jednoty bratrské Janem Černým, spis pod názvem Tractus de secta waldensium vydal roku 1500 Konrád Baumgarten. K vůbec nejvýraznějším odpůrcům oněch pikardů ale bezpochyby patřil dominikánský mnich, Heinrich Institoris, autor známého spisu Kladio na čarodějnice, jenž v chodbách olomouckého michalského kláštera kdysi tak horlivě disputoval se zástupci českých bratří. Do metropole moravské katolické církve zavítal tehdy v jubilejním roce 1500, aby podpořil odpor vůči této náboženské „sektě“ a sepsal zde i jeden ze svých spisů.

Na zcela opačný protiřímský postoj a papežskou kritiku v Olomouci té doby upozornil před lety Rudolf Chadraba. Ještě před Lutherovým vystoupením se dle něj tyto kritické ohlasy měly objevovat v grafikách Václava z Olomouce, konkrétně v mědirytině pod příznačným názvem „*Roma caput mundi*“, zachycující ženskou postavu pokrytou šupinami s hlavou osla, pařátem a kopytem, jež vznikla kolem roku 1496.²⁰ K jeho dalším dílům pak náleží zejména grafiky inspirované Martinem Schongauerem (Smrt Panny Marie, Madonna s papouškem, Nesení kříže).

Pokud bychom se měli ještě navrátit k tématu zobrazení sv. Václava, nutno zde zmínit také monumentální pískovcovou sochu tohoto světce, kdysi stojící na průčelí olomouckého dómu. Upoutá zejména na tu dobu již nezvykle prohnutá křivka jeho těla, oblečeného v zbroj, na hlavě má odlišný tvar čepce, než jaký u něj běžně nacházíme (knížecí či arcivévodská koruna). Nejblíží stylovou analogii představuje zobrazení sv. Václava v Graduálu louckém z roku 1499.²¹ Tento bohatě iluminovaný kodex provedený na pergamenu, uložený dnes ve Státní vědecké knihovně v Olomouci, se řadí svou raně renesanční výzdobou z konce 90. let 15. století k jednomu z nejrozvinutějších dokladů tohoto slohu u nás. Pořídil jej tehdejší opat louckého kláštera Pavel (1481-1520), jenž by pravděpodobně mohl přijít do styku i s Janem Filipcem.²² U výzdoby graduálu se zamýšlí práce celkem dvou malířů, přičemž výzdoba titulního listu by mohla náležet následovníku tzv. Cassianova mistra, činného na dvoře Matyáše Korvína v Budíně.

V případě sochy sv. Václava se jedná o vůbec největší pozdně gotickou kamennou skulpturu na Moravě, jejímž autorem se stal patrně olomoucký sochař, podobný rukopis- zejména ve velmi ostře pojednaném až jakoby podle I. Hlobila v technice dřevořezby provedeném obličejí světce- nacházíme u obličejí krucifixu, jenž se původně nacházel v minoritském kostele na Předhradí, dnes umístěném na jednom z pilířů v kostele P. Marie Sněžné. U tohoto krucifixu nacházíme blízké analogie také k Ukřižovanému z mořického náměstí (patrně přímo z kostela sv. Mořice), u něhož sledujeme až nepřírozeně prověšené robustní tělo a v obličejí znak silného utrpení umocněný navíc otevřenými ústy, jež naposled vydechla, cípy roušky nevlají po bocích, ale jsou pevně svázány vprostřed Kristova těla. Velmi expresivně pojatá plastika Krista, datovaná naposled do 90. let 15. století, přímo upomíná na další doklad olomoucké výtvarné kultury a to na také velmi expresivně zachycenou scénu Ukřižování z olomouckého misálu, jenž byl ale vytištěn teprve kolem roku 1505 ve Vídni, nesoucí zřejmou inspiraci Lucasem Cranachem.²³

5.2 . Humanismus v Olomouci

Humanistické názory nalezly ohlas zejména v prostředí olomoucké kapituly, kde se krátce po roce 1500 ustanovilo společenství pod názvem Sodalitas Maierhofiana (Sodalitas Marcomannica). Jednalo se o volnější uskupení, tvořené převážně univerzitně vzdělanými členy dómské kapituly i měšťany, mezi nejvýznamnější patřili již několikrát zmiňovaný Augustin Olomoucký, Stephanus Taurinus (Stieröxel), Georg Nitsch, Martin Hořčíčka Sinapinus, Řehoř Nitsch a další. Od biskupa Stanislava Thurza se členům literární společnosti, ačkoliv sám nebyl na rozdíl od jeho následovníka Jana Dubravia takto činný a pouze si latinsky dopisoval s jednotlivými vrcholnými představiteli tehdejšího evropského humanismu (Erasmem Rotterdamským, Casparem Ursinem Veliem, Beatem Rhenanem), dostávalo plné podpory.²⁴

K vůbec nejvýznamnějším představitelům moravského humanismu patří olomoucký kanovník při dómské kapitule Augustin Olomoucký. Podporován svým strýcem, olomouckým měšťanem Ondřejem Ctiborem, strávil nejprve několik let na studiích v italské Padově. Vliv samotné kolébky renesance a humanismu se již projevuje v jeho prvním latinsky psaném literárním díle pod názvem Dialog na obranu básnictví z roku 1493, v němž je dobře patrný zájem o antickou mytologii a uplatnění tradiční formy rozhovoru. Od roku 1496 působil na dvoře v Budíně jako královský sekretář, o něco později již současně zastává také některé církevní posty v Brně a Olomouci. Nastalo se sem vrací až těsně před svou smrtí roku 1511. Augustinův dům i knihovna se v Olomouci staly již ve své době předmětem zájmu a obdivu, o podobě obou z nich ale nemáme dodnes přesnou představu.

Jeden z nejcennějších svazků olomoucké kapitulní knihovny, architektonický traktát Leona Baptisty Albertiho *De re aedificatoria* (rukopis vyhotovený na pergamenu), pochází ze slavné bibliotéky Matyáše Korvína, do níž měl v době svého pobytu na budínském dvoře Augustin Käsensbrot jistě přístup. Vznikl ve Florencii mezi léty 1485- 90, sepsán písařem Franciscem Collensisem a doplněn o iluminace dvorním malířem Lorenza Medicejského Attavantem degli Attavantim. Ve své době vlastnil uherský král Matyáš Korvín jednu z největších kolekcí architektonických traktátů vůbec, kromě Albertiho zde nalezneme i spisy Filareta a Vitruvia.²⁵

Na titulní straně se přímo v iniciále spisu objevuje postava samotného autora Leona Baptisty Albertiho, držícího atributy umění aplikované geometrie- pravítko, kružítko a v levé ruce knihu s geometrickými obrazci. Bordury po stranách jsou bohatě ornamentálně vyvedeny, v každém rohu se pak nachází postava v medailonu držící v ruce další instrumenty geometra. Zcela dole přidržují putti znak Augustina Käsensbrota (vyskakujícího vlka), původně se zde měl nacházet znak Matyáše Korvína.²⁶ Velmi vysoká úroveň rukopisů z těchto iluminátorských dílen měla bezpochyby vliv i na další památky knižní kultury u nás, např. již zmíněný Graduál z Louky.

K dalším, avšak natolik nenásledovaným dokladům vyspělosti tehdejší humanistické kultury ve střední Evropě náleží tzv. Augustinova miska, dnes uložená v drážďanské sbírce Grünes Gewölbe. Jedná se o zlatý předmět, vyzdobený množstvím zapuštěných povětšinou původních antických mincí, jenž nesloužil praktickým ale především rituálním účelům. Při svých setkáních z nich humanisté přijímali tzv. úlitbu, inspirovanou antickou institucí platónské akademie a především dionýsovských mystérií.²⁷ Uprostřed dna misky sedí na festony zdobeném oltáři postava boha Backcha jako okřídleného chlapce, nad nímž běží nápis *Genio Libero Q(ve) Patri*. Podle antického autora Pausania totiž „právě víno povznáší a uvolňuje duši stejně jako křídla ptáků“, smysl těchto setkání pak spočívá zejména v onom odpoutání se od pozemskosti a nalezení vyššího vědění.²⁸ Původ misky není dodnes znám, její vznik klademe povětšinou do roku 1508, kdy mohla být pouze smontována, zatímco plaketa tvořící dno této malé nádoby by vznikla již mnohem dříve, a to při Augustinově pobytu v Padově v poslední čtvrtině 15. století.²⁹

Podporování tehdejších významným univerzitním profesorem a představitelem německého humanismu Konrádem Celtisem, hledali zástupci olomoucké sodality ve svém okolí doklady o starověké minulosti svého města i okolí, k němuž náleželo vedle antických gemm i hledání antických mincí. Myšlenka o markomanské minulosti Moravy, prosazovaná i jinými vrcholnými humanisty, našla odezvu i u Celtisova přítele Augustina Käsensbrota, nakolik se zde mohly uplatnit nalezené mince z okolí Olomouce zůstává stále otázkou, o jejich vysokém počtu hovoří mimo jiné v jednom ze svých spisů i Jan Dubravius.³⁰

Další nemálo pozoruhodný doklad výtvarné kultury spojený s okruhem olomouckých humanistů, jenž se nachází v ambitu dómu sv. Václava, tvoří zdejší cyklus nástěnných maleb. Objednavateli výzdoby se stali převážně zástupci místní kapituly. Zachyceno je zde celkem sedm výjevů ze života Krista, v severním křídle se nachází scéna Posledního soudu, dále Zvěstování, Klanění králů a Narození Krista- Klanění pastýřů, na východní straně pak Kalvárie- Ukřižování, Oplakávání, Zmrtvýchvstání a zobrazení Bolestného Krista s Arma Christi. V roce 2007 se dokončily nákladné restaurátorské práce, provedené akademickým malířem Janem Živným, jež se započaly již v 80. letech minulého století.³¹ Stylistickou analýzu provedla dosud nejpodrobněji Zuzana Všecková v rámci svého příspěvku v katalogu výstavy *Od gotiky k renesanci* z roku 1999,³² předchozí názory na stylovou provenienci řadí malby do okruhu malíře Jörga Breue, jenž měl působit i při výmalbě ambitu minoritského kláštera sv. Janů v Brně.³³ Tyto úvahy však krátce po druhé světové válce vyvrátila Vlasta Kratinová, jež pokládá výmalbu za práci vícero malířů, poukazem na spojení mistra s učitelem Jörga Breue, augšpurským malířem Ulrichem Aptem, malby datuje mezi léta 1500- 1505.³⁴ Mnohafigurální kompozice Klanění tří králů na severní straně odkazuje mezi jinými scénami vůbec nejvíce k okruhu olomouckých humanistů. Spekulace, zda se zde zachytily přímo jejich podobizny či portréty tehdejších panovníků, se stále nepotvrdily. Svou symetričností, rozdělenou do tří částí se zde odkazuje podle I. Hlobila k obrazu Růžencové slavnosti od Albrechta Dürerra z roku 1506.³⁵

Ze severní strany ambitu je dále veden příchod do kaple sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evangelisty, jež sloužila ve své době jako kapitulní knihovna i sakrální prostor, v prostoru chóru se dodnes dochovala výzdoba klenebních čel i bočních stěn spolu s jedním z bývalých posvěcených oltářů. Celkem třemi poli křížových kleneb je pak zaklenut bíle omítnutý prostor sloužící kdysi jako kapitulní knihovna, na stěnách doplněn o rudkové nápisy. Na východní straně se zachovala malba Zvěstování Panně Marii, na severní pak Zvěstování sv. Anně.³⁶ Na jižní straně doporučují Panna Marie, spolu s Janem Křtitelem a Janem Evangelistou jako přímlovci patrně kanovníka Václava z Moštěnice, který kapli pravidelně financoval.³⁷ Na klenbě závěru se pak objevují po párech světci a andělé držící Arma Christi, společně se symboly růžence.³⁸

Rozsáhlá nástěnná malba v kostele sv. Mořice epigraficky datovatelná k roku 1505, jež se nachází na jižní straně chrámu (částečně navíc zakrytá barokním oltářem Bolestné Panny Marie), upomíná zejména svým vyobrazením svatých Sebalda a Vavřince a také městským znakem Norimberka na zřejmé úzké spojení obou těchto měst. Dodnes špatně čitelná malba byla obnovena teprve roku 1937, když došlo k celkové rekonstrukci chrámu.³⁹ Ve spodní části této malby vidíme hlavu sv. Kryštofa nesoucího malého Krista, jehož postava se skryla v bohaté drapérii, z velké části tento výjev ale zakrývá právě barokní oltář. Nad postavami se pak směrem nahoru vypíná půlkruhová arkáda nesoucí ambon uprostřed se znakem města Norimberka, v druhém architektonickém plánu se na dvě hranolové konzoly nasadila trojboká kruchta s nápisem provedeným v římské antikvě a poprsní zdobenou kružbami a obdélnými pásy. Dvojici světců s jejich atributy zcela nahoře v oblouku klenby ještě vprostřed doplňuje malované dvojvěžové průčelí kostela a ornamentálně pojaté ukončení přímo podél klenutého vrcholu pole. Dosud se vedle zřejmého obsahu a datace této nástěnné malby nenalezla odpověď na objednavatele či případné autorství. Prozatím nejobsáhlejší interpretaci k tomuto poskytla ve svém příspěvku na poslední konferenci *Historická Olomouc* Zdenka Bláhová,⁴⁰ jež řadí např. zobrazení sv. Kryštofa na základě stylové analýzy a komparace s ostatními předlohami do oblasti nizozemsko- porýnské a norimberské malby. Vzhledem ke stavu dochování malby ale nelze dle ní vycházet z uplatněného malířského rukopisu. S jasnými odkazy na Norimberk se pak pokouší i spojit otázku zadavatele této malby, když připouští motiv reprezentace bohatých německých obchodníků v tomto městském farním kostele.

Velmi blízké analogie s dalšími nástěnnými malbami v olomouckých sakrálních prostorách vykazuje teprve v roce 1999 objevená malba v Ostružnické ulici z počátku 16. století. U příležitosti rekonstrukce se na průčelí domu tehdy objevily pod cihelnými plentami celkem tři mělce zahloubené výklenky, upomínky z doby ještě pozdní gotiky v jinak již značně zrekonstruované novobarokní fasádě. V nich se podařilo odkrýt postavy sv. Vavřince a sv. Floriana, sv. Kryštofa a Assumpty. Malby provedené tradiční technikou secco upomínají svým architektonickým rámováním v podobě oslího hřbetu a celkovou pozorností k detailům na možnou zkušenost jejich autora s deskovou malbou.⁴¹

6. Závěr

V následujících pěti kapitolách jsem se pokusila představit stěžejní projevy olomoucké výtvarné kultury kolem roku 1500. Po krátkém uvedení tématu práce, doplněném o stručný přehled bádání v oboru dějin umění za poslední dobu, jsem nejprve nastínila celkové historické pozadí v Olomouci od druhé půle 15. století až po počátek 16. století, snažíc se tak připomenout zejména události související s výtvarnou kulturou, zdůraznit mnohdy významnou roli města při politických rozhodnutích a vyjednáváních a zmínit také okrajově i jiné kulturní události, jež ovlivnily život ve městě, příp. v celém jeho okolí. V následující kapitole o reflexi vídeňské a pražské huti se pak snažím nejprve až monotematicky přiblížit konkrétní stavby, městský farní kostel sv. Mořice a kapli sv. Jeronýma na olomoucké radnici, s uvedením všech interpretací jednotlivých badatelů. Konkrétní autorské určení u architektonických i kamenických prvků ale zůstává v práci stále otevřenou otázkou. V pořadí čtvrté kapitole jsem nejprve na základě převážně historických události představila osobnost Korvínova tajného kancléře Jana Filipce se zvláštním přihlédnutím k jeho vztahu k Olomouci a zdejšímu klášteru františkánů- observantů. V nedávné době učiněný nález svorníku v jedné z kanovníckých rezidencí na Wurmově ulici se stal bezpochyby zajímavým materiálem pro další bádání, příp. kritické přezkoumání starších názorů ohledně olomouckého zázemí Jana Filipce, jeho domu a také vztahu k již zmíněnému bernardinskému klášteru se jeví jako nezbytné. V závěrečné kapitole jsem se pak pokusila představit tehdejší církevní prostředí a jeho zakázky. S příchodem biskupa Thurza, po téměř patnáctileté sedisvakanci, můžeme hovořit o rozvoji církevní správy a opětném upevňování postavení biskupství. Lukrativní zakázky spojující biskupa s evropským prostředím i působení jednoho z prvních humanistických kroužků učinily z Olomouce a jejího okolí poměrně známé a oblíbené centrum, vystupující z oné anonymity, do jaké se dostala země i města po husitských válkách. Olomouc se tak, jako v té době jediná metropole katolické církve u nás, ujímá i postupu vůči kacírům, Jednotě bratrské (řečeným pikardům) a později činí i protireformarční kroky. Stává se přitom i cílem obávaného dominikánského inkvizitora, Heinricha Institoris, jenž zde mezi léty 1501- 1504 přebýval, vedl disputace a vydal i jeden ze svých spisů.

Poznámky

¹ Šimon Ennius Klatovský, *Chvála Olomouce*, Olomouc 1947, s. 8-9. (překlad Rostislav Bartocha)

Promluva k městu.

„V začátku vy, Músy, stůjte, svou píšťalou zjevte mi přízeň

nejvyšší Jupiter dal z hlavy své zrodit se vám.

Sem rychlým chvátejte krokem a opusťte parnasská zřídla,

pranic vám nebrání v tom Apollo, náčelník váš!

Sem tedy do končin neznámé Moravy zaměřte kroky,

jakkoliv předlouhá pout' od Helikonu sem jest!

Neznámou nápěvům vašim ted' píseň toužím zde psáti,

takovou, jakou by smrt nemohla pojmuti v žeň.“

Kapitola 1. Uvedení tématu

¹ K výstavě vyšly tyto katalogy a publikace: Ivo Hlobil (ed.), *The Last Flowers of the Middle Ages from the Gothic to the Renaissance in Moravia and Silesia* (kat. výst.), Olomouc Museum of Art- Archdiocesan Museum in Olomouc, Soprintendenza per i Beni Artistici e Storici di Roma, Olomouc 2000. - Ivo Hlobil- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci I. Úvodní svazek. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550*, Muzeum umění Olomouc- Arcidiecézní muzeum, Olomouc 2002. - Kaliopi Chamonikola, *Od gotiky k renesanci II. Brno. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550* (kat. výst.), Moravská galerie v Brně 1999. - Ivo Hlobil- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550. Olomoucko* (kat. výst.), Muzeum umění Olomouc 1999. – Kaliopi Chamonikola (ed.), *Od gotiky k renesanci IV. Opava. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550* (kat. výst.), Moravská galerie v Brně 1999.- Kaliopi Chamonikola (ed.), *L'art gothique tardif en Boheme, Moravie et Silesie 1400- 1550* (kat.výst.), Bruxelles 1999.

² Alena Martyčáková (ed.), *Sborník symposia Podzim středověku. Vyhraňování geografických teritorií, městská kultura a procesy vzniku lokálních uměleckých škol ve střední Evropě 15. století*, Brno 2001.

³ Ivo Hlobil- Eduard Petrů, *Humanism and the early renaissance in Moravia*, Olomouc 1999.

⁴ Konference se konala ve dnech 29.1. - 3.2 1999, příspěvky byly následně otištěny ve sborníku konference: Dietmar Popp- Robert Suckale (ed.), *Die Jagiellonen. Kunst und Kultur einer europäischen Dynastie an der Wende zur Neuzeit*. Nürnberg 2002. (Wissenschaftliche Beibände zum Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums 21)

⁵ Evelin Wetter (ed.): *Die Länder der böhmischen Krone und ihre Nachbarn zur Zeit der Jagiellonenkönige (1471–1526)*. Ostfildern, Thorbecke Verlag, 2005. (Studia Jagellonica Lipsiensia 2)

⁶ Zdenka Bláhová, Interpretace architektonických vzorů pražské a vídeňské stavební huti v olomouckých stavbách přelomu 15. - 16. století (v kapli sv. Jeronýma a v kostele sv. Mořice), in: *Doba Jagellonská v zemích české koruny (1471- 1526)*. Sborník katolické teologické fakulty UK, České Budějovice 2005, s. 347- 362.

⁷ Ivana Kyzourová (ed.), *Básník a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby (kat.výst.)*, Praha 2007.

⁸ Jana Hrbáčová, „Es Tu, filius meus Iesus?“ K ikonografii nástěnných maleb v kapli sv. Jana Křtitele v Olomouci, in: Ondřej Jakubec (ed.), *Arcidiecézní muzeum na Olomouckém hradě*, Muzeum umění Olomouc, Olomouc 2010, s. 177- 184. - Jan Živný, Restaurování maleb v ambitech tzv. Přemyslovského paláce Arcidiecézního muzea v Olomouci, in: ibidem, s. 313-316.

⁹ Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Historická Olomouc XVII*, Olomouc 2009.

¹⁰ Pavel Kalina, *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance*, Praha 2009., zvl. s. 234 – srvn. Romuald Kaczmarek (rec.), Pavel Kalina, Benedikt Ried a počátky záalpské renesance, *Umění LVIII*, 2010, s. 166- 168.- srvn.- Martina Kudlíková (rec.), Pavel Kalina, Benedikt Ried a počátky záalpské renesance, *Studia Mediaevalia Bohemica*, Centrum mediévistických studií, č. 2/1, Praha 2010, s. 127- 133.

¹¹ Jiří Kuthan, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl první. Král a šlechta*, Praha 2010, zvl. s. 495- 502, 503- 509.- srvn. Klára Benešová- Jan Chlíbec (rec.), Jiří Kuthan, *Královské dílo za Jiřího Poděbrad a dynastie Jagellonců, Díl první. Král a šlechta, Umění LIX*, 2011, s. 166- 170.

Kapitola 2. Olomouc druhé poloviny 15. a počátku 16. století

¹ Roman Zaoral, Sociální skladba a hospodářský vývoj, in: Jindřich Schulz, *Dějiny Olomouce I.*, Olomouc 2010, zvl. s. 205.

² Václav Nešpor, *Dějiny města Olomouce*, Olomouc 1936, s. 82., více k působení Jana Kapistrana v Olomouci- Štěpán Kohout, Pobyť Jana Kapistrana v Olomouci, in: *Ročenka státního okresního archívu 1994(22)*, Olomouc 1995, s. 117- 140.

³ Bohdan Kaňák, Město a husitství, in: Jindřich Schulz et al., *Dějiny Olomouce I.*, Olomouc 2010, s. 193.

⁴ Antonín Kalous, Po husitských válkách, in: Jindřich Schulz et al., *Dějiny Olomouce I.*, Olomouc 2010, s. 194.

⁵ Antonín Kalous, *Matyáš Korvín (1443- 1490). Uherský a český král*, České Budějovice 2009, s. 137. - v Olomouci tehdy mělo téct víno do kašen potrubím pod zemí, z Uher si panovník přinesl stříbrné nádoby, pro které dal zřídit kredenc- zachovala se také dobová píseň složená u příležitosti korunovace a zmínku o korunovací pak nalezneme i v Palackého Starých českých letopisech

⁶ Kalous (pozn. 4), s. 196.

⁷ Antonín Kalous, Morava a Uhry za Matyáše a Vladislava, in: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Historická Olomouc XVII*, Olomouc 2009, s. 50.

⁸ ibidem

⁹ ibidem

¹⁰ Josef Macek, *Jagellonský věk v českých zemích (1471- 1526) I. Hospodářská základna a královská moc*. Praha 1992, s. 272. - podle spisu vratislavského kronikáře Petera Eschenlochera- srovnej Antonín Kalous, *Matyáš Korvín (1443- 1490). Uherský a český král*, České Budějovice 2009, s. 181- 183.

¹¹ Kalous (pozn. 4 a 5), tak tuto skutečnost popisoval italský kronikář Bonfini, Eschenloer naopak popsal monumentální vjezd královny do Olomouce na zlatém vozu

¹² Josef Válka, *Dějiny Moravy. Díl 1. Středověká Morava*, Brno 1991, s. 164.

¹³ Vilém z Pernštejna měl tehdy prohlásit, že k volbě došlo za jeho peníze.

¹⁴ Kalous (pozn. 7), s. 52.

¹⁵ Ivo Hlobil, K výtvarné kultuře Moravy a Slezska od gotiky k renesanci 1400- 1550, in: idem- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci I. Úvodní svazek. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550*, Muzeum umění Olomouc- Arcidiecézní muzeum, Olomouc 2002, s. 101.

¹⁶ Jaroslav V. Polc, *Svaté roky (1300- 1983)*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 1999, s. 43.

¹⁷ Polc (pozn. 16), s. 46.

¹⁸ ibidem

¹⁹ za poskytnutí této informace při jedné z konzultací děkuji doc. Antonínu Kalousovi, PhD. z katedry historie

Kapitola 3.1. Kostel sv. Mořice

¹Gregor Wolny, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften, I Abteilung, Olmützer Erzdiözese*, Band I., Brünn 1855, s. 218- 237. – Alois Vojtěch Šembera, *Paměti a znamenitosti města Olomouce*, Vídeň 1861, s. 58- 61. – Adolf Nowak, *Kirchliche Kunstdenkmale aus Olmütz, I- II*, Olmütz 1890- 92, zvl. I, s. 1- 12. – August Prokop, *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung*. Band II, Wien 1904, s. 428- 432. – Bohumil Zlámal, *Dějiny kostela sv. Mořice v Olomouci*, Olomouc 1939. – Václav Richter, *Raněstředověká Olomouc. Stavební dějiny vzniku města*, Praha 1959, s. 116- 117.– Josef Matzke, *Die St. Mauritiz- Kirche in Olmütz. Das Bauwerk, die Einrichtung und die Pfarrerreihe*, Steinheim am Main 1964.

²Hans Kux, *Die Wiederherstellung der St. Mauritiz- Kirche. Tätigkeitsbericht des Bauvereines and der Mauritizkirche Olmütz*, Olomouc 1908. – Bohumil Zlámal, Rudolf Smetana, *Oprava kostela sv. Mořice v Olomouci*, in: *Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci*, Olomouc 1937, s. 310- 312.

³Jaroslava Svěráková, *Pozdněgotický chrám sv. Mořice v Olomouci* (dizertační práce), Filosofická fakulta Masarykovy univerzity Brno, 1969.

⁴ Ivo Hlobil, *Chrám sv. Mořice v Olomouci. Významná památka moravské pozdní gotiky*, in: Ladislav Daniel (ed.), *Umění: prostor pro život a hru*, Olomouc 2008, s. 95- 106.- idem, heslo Mistr a kameníci svatomořické stavební huti, reliéfy na svornících, in: idem- Marek Perůtka (eds.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550*, III, Olomouc 1999, s. 307. – idem- Milan Tognier- Václav Hyhlík, *Olomouc. Proboštský farní kostel sv. Mořice*, Olomouc 1992. (Církevní památky sv. 10) – idem, Heraldické svorníky mořického kostela v Olomouci z roku 1483 a případná spodobnění jejich autora, *VVM XXXIII*, 1984, s. 214- 218.- idem, K počátkům pozdně gotické architektury v Olomouci, *VVM XXXIII?*, 1981, s. 78- 81.

⁵Hana Myslivečková, *Kamenické značky na kostele sv. Mořice v Olomouci*, *Ročenka státního okresního archivu v Olomouci* 1993, II (21), Olomouc 1994, s. 143- 148. – idem, *Pracovala huť Benedikta Rieda v Olomouci?*, in: *Historická Olomouc IX*, Olomouc 1992, s. 115- 121.- idem, K výpovědní hodnotě kamenických značek kostela sv. Mořice v Olomouci, in: Karel Müller

(ed.), *Kamenické a domovní značky (merký)*. Sborník příspěvků ze semináře 1989 v Olomouci, Ostrava 1991.

⁶ Josef Kšíř, Málo známé kroužené klenby v Olomouci, *Památky a příroda XXXII*, 1972, s. 39-55. - Jaroslav Sedlák, Vztahy architektů kostelů sv. Jakuba v Brně a sv. Mořice v Olomouci. Otázky jejich autorství a slohových vlivů, in: *Historická Olomouc II*, Olomouc 1979, s. 121-131.- Petr Kroupa, Architektonické dílo Antonína Pilgrama na Moravě, in: Alena Martyčáková (ed.), *Sborník sympozia Podzim středověku. Vyhraňování geografických teritorií, městská kultura a procesy vzniku lokálních uměleckých škol ve střední Evropě 15. století*, Brno 2001, s. 108- 115.

⁷ Zdenka Bláhová, *K nástěnné malbě v presbytáři kostela sv. Mořice v Olomouci*, in: *Historická Olomouc XVII*, Olomouc 2009, s. 147- 164.- idem, Poznámky k fragmentům barevného pojednání nejstaršího interiéru kostela sv. Mořice v Olomouci, *Sborník NPÚ územního odborného pracoviště v Olomouci 2007*, Olomouc 2008, s. 5- 17.- idem, Interpretace architektonických vzorů pražské a vídeňské stavební huti v olomouckých stavbách přelomu 15. - 16. století (v kapli sv. Jeronýma a v kostele sv. Mořice), in: *Doba Jagellonská v zemích české koruny (1471- 1526). Sborník Katolické teologické fakulty UK*, České Budějovice 2005, s. 347-362.- idem, Západní portál kostela sv. Mořice v Olomouci a přenášení vzorů v pozdně gotické architektonické tvorbě, in: Dalibor Prix (ed.), *Pro arte. Sborník k počtě Ivo Hlobila*, Praha 2002, s. 217- 227. -idem, Dary olomoucké městské rady z první poloviny 16. století, *Státní památkový ústav v Olomouci. Výroční zpráva 2001*, Olomouc 2002, s. 93- 99. - idem, Dvojité schodiště kostela sv. Mořice v Olomouci, *Státní památkový ústav v Olomouci. Výroční zpráva 2000*, Olomouc 2001, s. 104- 108. - idem, Ke stavebním řemeslům v Olomouci na počátku 16. století, *Ročenka státního okresního archivu v Olomouci 1998*, 7 (26), Olomouc 1999, s. 190-194. - idem, *Kostel sv. Mořice*, in: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550. Olomoucko.(kat.výst)*, Olomouc 1999, s. 204-208. - idem, Architektura kostela sv. Mořice v Olomouci v 15. a na začátku 16. století. Stavebně dokumentační průzkum, *Památkový ústav v Olomouci. Výroční zpráva 1997*, Olomouc 1998, s. 80- 83.- idem, Příspěvek písemných pramenů k raně renesanční architektuře v Olomouci, *Sborník Společnosti přátel Starožitností 4*, 1996, s. 163-166.- idem, Zmínky o stavbách 15. století v olomouckém archivním materiálu, *Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 1993*, II (21), Olomouc 1994, s. 139- 142.

⁸ Josef Bláha, K počátkům kostela sv. Mořice, in: Ivo Hlobil- Milan Togner- Vladimír Hyhlík, *Olomouc. Proboštský farní kostel sv. Mořice*, Olomouc 1992, s. 4. - podle J. Bláhy sahají počátky kaple patrně až do 13. století, kaple byla objevena při archeologickém průzkumu lokality v letech 1973- 74

⁹ Ivo Hlobil, Olivetská hora kostela sv. Mořice v Olomouci z třicátých let 15. století, in: Alena Martyčáková (ed.), *Sborník sympozia Podzim středověku. Vyhraňování geografických teritorií, městská kultura a procesy vzniku lokálních uměleckých škol ve střední Evropě 15. století*, Brno 2001, s. 44- 51, zvl. 47- 50.

¹⁰ Ibidem

¹¹ Ivo Hlobil, *Chrám sv. Mořice v Olomouci. Významná památka moravské pozdní gotiky*, in: Ladislav Daniel (ed.), *Umění: prostor pro život a hru*, Olomouc 2008, s. 98.

¹² Ibidem, s. 101.

¹³ Zdenka Bláhová, Ke stavebním řemeslům v Olomouci na počátku 16. století, *Ročenka státního okresního archivu v Olomouci 1998*, 7 (26), Olomouc 1999, s. 191, v městských knihách doložen k roku 1508 (AMO, Knihy, rkp. 1024, f.9 a rkp. 1029, f. 61a).

¹⁴ Zdenka Bláhová, Zmínky o stavbách 15. století v olomouckém archivním materiálu, *Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci* 1993, II (21), Olomouc 1994, s. 141. (AMO, Knihy, sign. 7, f. 74a)

¹⁵ Hlobil (pozn. 11), s. 98.

¹⁶ Ibidem- havarijní stav mohl způsobit již požár roku 1492, zemětřesení v roce 1511, anebo podle Ivo Hlobila rytmické rozhoupávání zvonů v jižní věži a jejich otřesy.

¹⁷ Dobroslav Líbal, *Gotická architektura v Čechách a na Moravě*, Praha 1948, s. 262- 263.

¹⁸ Petr Kroupa, Architektonické dílo Antonína Pilgrama na Moravě, in: Alena Martyčáková (ed.), *Sborník sympozia Podzim středověku. Vyhraňování geografických teritorií, městská kultura a procesy vzniku lokálních uměleckých škol ve střední Evropě 15. století*, Brno 2001, s. 113.

¹⁹ Josef Kšíř, Málo známé kroužené klenby v Olomouci, *Památky a příroda*, XXXII, 1972, s. 42- 47.

²⁰ Jaroslav Sedlák, Vztahy architektů kostelů sv. Jakuba v Brně a sv. Mořice v Olomouci. Otázky jejich autorství a slohových vlivů, in: *Historická Olomouc II*, Olomouc 1979, s.

²¹ Lucie Valdhansová, *Geneze bádání o Antonínu Pilgramovi* (diplomní práce), Katedra dějin umění FFUP, Olomouc 2009, s. 11- nápis bývá interpretován jako Meister Anton Pilgram, mistrovská značka se objevuje i na jeho brněnských stavbách.

²² Kroupa (pozn. 18).

²³ Zdenka Bláhová, Interpretace architektonických vzorů pražské a vídeňské stavební huti v olomouckých stavbách přelomu 15. - 16. století (v kapli sv. Jeronýma a v kostele sv. Mořice), in: *Doba Jagellonská v zemích české koruny (1471- 1526). Sborník Katolické teologické fakulty UK*, České Budějovice 2005, s. 351.

²⁴ Hana Myslivečková, Pracovala huť Benedikta Rieda v Olomouci?, in: *Historická Olomouc IX*, Olomouc 1992, s. 118- 119.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Zdenka Bláhová, Dvojité schodiště kostela sv. Mořice v Olomouci, in: *Státní památkový ústav v Olomouci. Výroční zpráva 2000*, Olomouc 2001, s. 106.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Zdenka Bláhová, Západní portál kostela sv. Mořice v Olomouci a přenášení vzorů v pozdně gotické architektonické tvorbě, in: Dalibor Prix (ed.), *Pro arte. Sborník k poctě Ivo Hlobila*, Praha 2002, s. 218.

²⁹ Některé značky již uvádí ve svých pracích Adolf Nowak, August Prokop i Bohumil Zlámal.

³⁰ Hana Myslivečková, K výpovědní hodnotě kamenických značek kostela sv. Mořice v Olomouci, in: Karel Miller (ed.), *Kamenické a domovní značky (merky)*. Sborník příspěvků ze semináře 1989 v Olomouci, Ostrava 1991, s. 42 a 45.

³¹ Bláhová (pozn. 28), s. 220- 222.

³² Václav Mencl, Vývoj středověkého portálu v českých zemích, *Zprávy památkové péče* 20 1960, s. 151- 152.

³³ Kroupa (pozn. 18).

³⁴ Petr Kroupa, heslo Kostel sv. Jakuba Většího v Brně, in: Kaliopi Chamonikola, *Od gotiky k renesanci II. Brno. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550 (kat. výst.)*, Moravská galerie v Brně 1999, s. 95.

³⁵ Jiří Kroupa, Akýrismus jako symptom mentalit na prahu raného novověku, in: Alena Martyčáková (ed.), *Sborník symposia Podzim středověku. Vyhraňování geografických teritorií, městská kultura a procesy vzniku lokálních uměleckých škol ve střední Evropě 15. století*, Brno 2001, s. 190. – Kroupa zde uvádí svou interpretaci postav jako právníků a rétorů, jeden vypočítává na prstech (mnemotechnicky předkládá argumenty) a druhý ukazuje prstem na ostentatio auctoritatis na autoritu, argumentace a autorita jako přirozené části jednotného právníckého myšlení, dle Kroupy se fiála naklání spíše tedy k tomu, kdo argumentuje, než k tomu, kdo se odvolává na autoritu.

³⁶ Zdenka Bláhová, Poznámky k fragmentům barevného pojednání nejstaršího interiéru kostela sv. Mořice v Olomouci, *Sborník NPÚ územního odborného pracoviště v Olomouci 2007*, Olomouc 2008, s. 5.

³⁷ Hana Myslivečková, Poznámky k problematice pozdně gotických a renesančních věží olomouckého okresu, in: *Sborník prací pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci*, Olomouc 1980, s. 163. (Výtvarná výchova 3)

³⁸ Jaroslav Dvořák, Horninový materiál středověkých staveb v Olomouci, in: *Výroční zpráva památkového ústavu v Olomouci 1995*, Olomouc 1996, s. 75- 76.

³⁹ Hlobil (pozn. 11), s. 96- 97. K roku 1403 se pravděpodobně tato stavba uvádí v písemných pramenech jako tzv. nová věž. Václav Richter ve své práci Raněstředověká Olomouc odmítal ze slohově kritických důvodů stáří jižní věže ještě z doby Brunovy a naopak ji považoval za vůbec nejmladší část dnešní stavby.

⁴⁰ Nápis na desce zní „Anno Domini MCCCCXII inchoatum est hoc opus“. (Toto dílo bylo započato Léta Páně 1412)

⁴¹ Dvořák (pozn. 38).

⁴² Hlobil (pozn. 11), s. 102.

⁴³ Podobu kostela v druhé polovině 17. století zachycuje kresba Antonína Martina Lublinského z roku 1677 (tempera na pergameni).

⁴⁴ Hans Kux, *Die Wiederherstellung der St. Mauritz- Kirche. Tätigkeitsbericht des Bauvereines and der Mauritzkirche Olmütz*, Olomouc 1908.

⁴⁵ Milan Togner, in: Ivo Hlobil- idem- Vladimír Hyhlík, *Olomouc. Proboštský farní kostel sv. Mořice*, Olomouc 1992, s.

⁴⁶ Šimon Ennius Klatovský, *Chvála Olomouce*, Olomouc 1947, s. 25.

⁴⁷ Ibidem, s. 28.

⁴⁸ Vladimír Spáčil- Libuše Spáčilová, *Popis královského hlavního města Olomouce sepsaný syndikem Floriánem Josefem Louckým roku 1746*, Vlastivědná společnost muzejní v Olomouci- sekce historická, Olomouc 1991, s. 50. (edice Vlastivědné práce, svazek 1)

⁴⁹ Bohumil Zlámal, *Dějiny kostela sv. Mořice v Olomouci*, Olomouc 1939, s. 33- 47

⁵⁰ Ibidem, s. 19 a 42.

⁵¹ Josef Matzke, *Die St. Maurit- Kirche in Olmütz. Das Bauwerk, die Einrichtung und die Pfarrerreihe*, Steinheim am Main 1964, s. 29- 31.

⁵² Ivo Hlobil, heslo Olomoucká dílna Mistra Ukřižování z Kunčic, Ukřižování, in: idem- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550 (kat.výst.)*, Muzeum umění Olomouc- Arcidiecézní muzeum, Olomouc 1999, s. 348- 352.

Kapitola 3.2. Radnice

⁵³ Způsob přestavby radnice v tzv. stylu německé gotiky se poměrně oprávněně kritizoval již krátce po jejím dokončení, mimo jiné i Maxem Dvořákem. U příležitosti této rekonstrukce byla vydána pamětní publikace: Hans Kux- Max Kress, *Das Rathaus zu Olmütz. Ein Gedenkblatt zu seiner Wiederherstellung*, Olomouc 1904.

⁵⁴ Dřívější kupecký dům stál, jak se uvádí v publikaci Kux- Kress, v Olomouci již za vlády Přemysla Otakara II. od roku 1261, sloužil převážně kupcům k prodeji jejich zboží. Výroční trhy se v Olomouci konaly na den sv. Havla a o svatodušních svátcích.

⁵⁵ Jan Bistrický, *Olomoucká radnice*, Olomouc 1990, nestránkováno.

⁵⁶ Helena Richterová- Irena Kubešová, heslo Olomouc.Radnice, in: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550 (kat.výst.)*, Muzeum umění Olomouc- Arcidiecézní muzeum, Olomouc 1999, s. 194.

⁵⁷ Nejstarší historii stavby značně osvětlil archeologický průzkum provedený v 90. letech, jenž prokázal, že původní stavba- ještě před požárem roku 1417- musela být z větší části dřevěnou, neboť se nedochovaly žádné zbytky malt ani jiných materiálů, které by nasvědčovaly existenci kamenné stavby.

⁵⁸ Václav Richter, *Raněstředověká Olomouc*, Praha 1959, s. 168.

Rok 1474 se dokládá podle nápisu na kamenné desce „anno.dm.m.º cccc.º lxx.[i] iii.º h.ºop.º ěceptuº e., uložené u schodiště na západní straně budovy, která se objevila již při přestavbě v letech 1902/3. Její nápis přečetl Václav Richter jako „toto dílo bylo započato 1474“, badatelé Kux a Kress naopak jako „toto dílo bylo dokončeno 1470“.

⁵⁹ Objekt byl odsvěcen roku 1785, do druhé poloviny 19. století sloužil jako sklad, později dřevník či depozitář, roku 1874 se přistoupilo k jeho opravě za účelem zřízení městského mueza, při té příležitosti byly objeveny zaličené nástěnné malby k jejich restaurování ale nedošlo viz Franz Lippmann, *Alte Wandmalereien in Olmütz, Mittheilungen der k.k. Central Comission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale in Wien I*, 1875, s. 21- 28.

⁶⁰ Hans Kux- Max Kress, *Das Rathaus zu Olmütz. Ein Gedenkblatt zu seiner Wiederherstellung*, Olomouc 1904.

⁶¹ Václav Richter, *Raněstředověká Olomouc*, Praha 1959, s. 163- 170. - Josef Kšíř, *Stavební vývoj olomoucké radnice, Zprávy vlastivědného muzea Olomouc č. 97*, Olomouc 1961, s. 4- 16.- Idem,

⁶² Slavomíra Kašpárková- Jan Muk, *Stavebně historický průzkum Olomouc. Radnice, I. etapa. Podrobný výzkum exteriéru*, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Olomouc 1975. - Idem, *Stavebně historický průzkum Olomouc. Radnice, II. etapa. Podrobný výzkum interiéru*, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Olomouc 1975. - Idem, *Stavební vývoj olomoucké radnice ve středověku, Historická Olomouc 2*,

Olomouc 1979, s. 40- 46.- Idem, Příspěvek ke stavebním dějinám olomoucké radnice, *Umění* 29, 1981, s. 454- 455.

⁶³Ivo Hlobil, Poznámky k olomoucké kamenné plastice z 80. let 15. století, *Zprávy Vlastivědného muzea Olomouc* č. 158, Olomouc, s. 21- 24. - Idem, Heraldické svorníky mořického kostela v Olomouci z roku 1483 a případná zpodobnění jejich autora, *Vlastivědný věstník moravský XXXIII*, 1981, s. 214- 218.- idem- Pavel Michna- Milan Togner, *Olomouc*, Praha 1984, s. 60- 61.- idem, Olomoucký sochař, sochařská výzdoba kaple sv. Jeronýma, in: idem- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550 (kat.výst.)*, Muzeum umění Olomouc- Arcidiecézní muzeum, Olomouc 1999, s. 314.

⁶⁴Irena Peřinová, *Architektura a výzdoba kaple sv. Jeronýma na olomoucké radnici (její význam ve vývoji českého a středoevropského umění)* (diplomní práce), Katedra dějin umění FFUP Olomouc, Olomouc 1994. - Idem, Ikonografický program nástěnných maleb v kapli na olomoucké radnici, *Památkový ústav v Olomouci. Výroční zpráva 1994*, Olomouc 1995, s. 88- 98. - Idem, Příspěvek k dějinám olomoucké radnice, *Vlastivědný věstník moravský XLVIII*, 1996, s. 14- 26.- Idem- Helena Richterová, heslo Olomouc.Radnice, in: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550 (kat.výst.)*, Muzeum umění Olomouc- Arcidiecézní muzeum, Olomouc 1999, s. 194- 196. – Idem, Kaple sv. Jeronýma, in: Ibidem, s. 196- 199. - Idem, Architektura radniční kaple sv. Jeronýma v Olomouci, in: Jiří Fajt (ed.), *Dvorské kaple vrcholného a pozdního středověku a jejich umělecká výzdoba: sborník příspěvků z mezinárodního symposia*, Praha 2003, s. 201- 213, 436- 442.

⁶⁵Letopočet 1444 uváděný starší literaturou (Kux- Kress, Prokop, Richter, Kšíř) čerpá z údaje zmiňovaného v práci historika Bedy Dudíka, ten jej uvádí jako letopočet vzniku kaple, jenž se objevil v pramenech- kronice neznámého olomouckého měšťana z doby kolem roku 1560.

⁶⁶Richter (pozn. 58), s. 168 a 170.

⁶⁷Slavomíra Kašpárková- Jan Muk, Stavební vývoj olomoucké radnice ve středověku, *Historická Olomouc 2*, Olomouc 1979, s. 42- 43.- srv. Idem, *Stavebně historický průzkum Olomouc. Radnice, II. etapa. Podrobný výzkum interiéru*, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Olomouc 1975, s. 7.

⁶⁸Ve Vlastivědném muzeu Olomouc se dochoval konsekrační nápis z roku 1491, společně i s jeho přepisem z roku 1723 viz Václav Burian, Konsekrační nápis z roku 1491 z olomoucké radnice, *Zprávy Vlastivědného muzea Olomouc* č. 214, Olomouc 1981, s. 28- 30.

⁶⁹Tento údaj uvádí B. Zlámal ve své monografii o chrámu sv. Mořice, kde jej jmenuje jako Sigismundus Baro de Schwabenitz in Moravia- viz Bohumil Zlámal, *Dějiny kostela sv. Mořice v Olomouci*, Olomouc 1939, s. 84.

⁷⁰Irena Peřinová, *Architektura a výzdoba kaple sv. Jeronýma na olomoucké radnici (její význam ve vývoji českého a středoevropského umění)* (diplomní práce), Katedra dějin umění FFUP Olomouc, Olomouc 1994, s. 44.

⁷¹Jan Royt, heslo Cyklus maleb. Olomouc, radniční kaple sv. Jeronýma, in: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550 (kat.výst.)*, Muzeum umění Olomouc- Arcidiecézní muzeum, Olomouc 1999, s. 408.

⁷²Ivo Hlobil, Poznámky k olomoucké kamenné plastice z 80. let 15. století, *Zprávy Vlastivědného muzea Olomouc* č. 158, Olomouc 1972, s. 24.

⁷³Další odkazy na literaturu viz Peřinová (pozn. 70), s. 45- 49.

⁷⁴Irena Kubešová- Peřinová, Architektura radniční kaple sv. Jeronýma v Olomouci, in: Jiří Fajt (ed.), *Dvorské kaple vrcholného a pozdního středověku a jejich umělecká výzdoba: sborník příspěvků z mezinárodního sympozia*, Praha 2003, s. 436.

⁷⁵Josef Kšír, Málo známé kroužené klenby v Olomouci, *Památky a příroda*, XXXII, 1972, s. 40- 41.

⁷⁶Václav Mencl, *České středověké klenby*, Praha 1974, s. 105.

⁷⁷Kubešová- Peřinová (pozn. 64)

⁷⁸Hlobil (pozn. 20) - srvn. - idem, heslo Olomoucký sochař, Sochařská výzdoba kaple sv. Jeronýma, in: idem- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550 (kat.výst.)*, Muzeum umění Olomouc- Arcidiecézní muzeum, Olomouc 1999, s. 314- 315.

⁷⁹Ivo Hlobil, heslo Olomoucký sochař. Retábl Panny Marie Ochranitelky, in: idem- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550 (kat.výst.)*, Muzeum umění Olomouc- Arcidiecézní muzeum, Olomouc 1999, s. 304- 306., více ke kostelu P. Marie- Tomáš Jakubec, heslo Kostel P. Marie, in: ibidem, s. 208.

⁸⁰Ivo Hlobil, heslo Mistr a kameníci svatomořické stavební huti, reliéfy na svornících, in: idem- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550 (kat.výst.)*, Muzeum umění Olomouc- Arcidiecézní muzeum, Olomouc 1999, s. 307.

⁸¹Slavomíra Kašpárková- Jan Muk, Stavební vývoj olomoucké radnice ve středověku, *Historická Olomouc a její současné problémy II.*, Olomouc 1979, s. 45.

⁸²Kubešová- Peřinová (pozn. 64), s. 440- 441.

⁸³některé z nich jsou zachyceny na fotografii těsně po rekonstrukci- viz Kux- Kress (pozn. 60), s. 181- 182 (obr. 19), s. 168 (obr. 7), s. 178 (obr. 15)

⁸⁴Zdenka Bláhová, K výzdobě věže olomoucké radnice, *Státní památkový ústav v Olomouci 2002. Výroční zpráva*, Olomouc 2003, s. 93- 96.

⁸⁵ibidem

⁸⁶Royt (pozn. 71)- zde odkazy na další bibliografii

⁸⁷viz pozn. 59

⁸⁸Vlasta Kratinová, *Pohusitské nástěnné malířství na Moravě* (dizertační práce), Seminář dějin umění FFMU, Brno 1949, s. 43- 48.- Lubomír Machytka, Gotické nástěnné malby v Jeronýmově kapli v olomoucké radnici, *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci* č.97, 1961, s. 20- 26.

⁸⁹Iveta Peřinová, Ikonografický program nástěnných maleb v kapli na olomoucké radnici, *Výroční zpráva Památkového ústavu v Olomouci 1994*, Olomouc 1995, 88- 98.

⁹⁰Royt (viz pozn. 71)

Kapitola 4. Postava Jana Filipce

¹Tomáš Měšťánek, *Biskup Jan Filipec (1431- 1509) a středoevropská politika*, Zlín 2004, s. 34. Jeho otec Filip se uvádí roku 1475 jako otec čtyř dětí- Jana, Mikuláše, Zuzany a Doroty. srv. Ivo Hlobil- Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in Moravia*, Olomouc 1999, s. 141-

146, zvl. 141-142. V Maďarsku bývá nazýván také jako János Pruisz (Prostějov- latinsky Prostana). Antonio Bonfini napsal na Jana Filipce rozsáhlou oslavnou řeč ve svém díle *Rerum Ungaricarum decates IV, libri XLV*, další již méně známou charakteristikou je spis *Chronica Fratrum Minorum de observantia Provinciae Bohemiae*.

² Měšťánek (pozn. 1), s. 35. Dílo *Historie českých bratří*, za jejíhož autora pokládal Pavel Josef Šafařík Jana Blahoslava, je dodnes pro svůj původ a autorství sporné.

³ Antonín Kalous, *Matyáš Korvín (1443- 1490). Uherský a český král*, České Budějovice 2009, s. 67. Pro Vladislavovu volbu uherským králem se Filipec přiklonil patrně i pod domluvou Viléma z Pernštejna, jenž si přál konečné spojení obou zemí Koruny české Čech a Moravy pod vládu jednoho panovníka. Korunovaci zaznamenal dvorní historiograf Antonio Bonfini, jenž patrně vycházel i z pontifikátu Jana Filipce, který byl při té příležitosti použit. Jan Filipec celou ceremonii řídil a sloužil slavnostní mši.

⁴ Hlobil- Petrů (pozn. 1), s. 142. Josef Macek tuto zmínku uvádí ve spisu *Archivio secreto Vaticano*.

⁵ Ibidem

⁶ Hlobil- Petrů (pozn. 1), s. 143.

⁷ Hlobil- Petrů (pozn. 1), s. 142, srv. Pavel Kalina, *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance*, Praha 2009, cit s. 125. Severní průčelí Vladislavského sálu jednoznačně odkazovalo k Palazzo Ducale v Urbinu, ale podle Kaliny sál rozhodně nenapodobuje Trůnní sál v Urbinu. Ludvíkovo křídlo na rozdíl od severního průčelí Vladislavského sálu daleko silněji odkazuje k Římu. Došlo tedy k posunu od jednoho modelu k jinému.

⁸ Měšťánek (pozn. 1), s. 37.

⁹ Hlobil- Petrů (pozn. 1), s. 142. srv. Měšťánek (pozn. 1), s. 39. Biskup Filipec se ve svém biskupském úřadu příliš nezdržoval, mnohem více podnikal diplomatické mise do okolních zemí, za jeho episkopátu byly ve Varadinu po nájezdu Turků v roce 1474 vystavěny mohutné kamenné zdi nejen kolem hradu ale i chrámu.

¹⁰ Hlobil- Petrů (pozn. 1), cit s. 143. Filipec bývá často považován za jednoho z prvních, kdo na Moravu přinesl nový renesanční styl, ačkoliv pro tento názor existují četné náznaky, není až tak jednoznačný- patrně pozval malíře Konráda Stahela a Matyáše Preileina, autory nejstarších moravských inkunábulí z roku 1486, kteří dříve pracovali v Benátkách a vytiskli tam pro biskupa již v roce 1484 *Breviarium Olomucense*. K mistru Cassianova kodexu- viz Gyöngyi Török, Die vermittlerrolle Ungarns in der mitteleuropaischen Renaissance, in: Ivo Hlobil (ed.), *Historická Olomouc XVII. Úsvit renesance na Moravě za vlády Matyáše Korvína a Vladislava Jagellonského (1479- 1516) v širších souvislostech*, Olomouc 2009, s. 87- 105, zvl. 100- 102. srvn- Antonín Kalous, Bohemians and Moravians in the Court of Matthias Corvinus, in: *Matthias Corvinus, the King. Tradition and Renewal in the Hungarian Royal Court 1458- 1490 (kat. výst.)*, Budapest 2008, s. 65- 73.

¹¹ Měšťánek (pozn. 1), s. 107. Důvod uvádí ve své práci o historii Uherského Hradiště historik Pietro Cerroni. Tato kritika se objevuje již při jeho zvolení na pozici olomouckého biskupa, jak upozorňuje historik Josef Macek, viz pozn. 4. Zatímco František Palacký hovoří o Filipci jako o jemné, sentimentálně citlivé duši, která si důvod svého odchodu do kláštera nechala navždy pro sebe, až téměř formou Filipcova monologu pak upozorňuje Bonfini na duševní rozpoložení tohoto Matyášova oblíbence a na pohnutky, které jej vedly k odchodu do kláštera.

¹² Hlobil (pozn. 1), s. 144.

¹³ Měšťánek (pozn. 1), cit. s. 114.

¹⁴ Hlobil- Petrů (pozn. 1), s. 144, mohlo se jednat o stříbrný emailový relikviář, zdobený emailem italského původu, uvádí se zde také stříbro pro tzv. kredenc, v tomto případě by se jednalo o první doklad takového pojmenování vůbec v českých zemích

¹⁵ Jan Filipec udržoval čilé korespondenční styky zejména se svým blízkým přítelem Vilémem z Pernštejna, jejich vztahy ale po roce 1493 citelně ochladly, jak uvádí Měšťánek, viz pozn. 1.

¹⁶ Měšťánek (pozn. 1), s. 125

¹⁷ Hlobil- Petrů (pozn. 1), s. 145.

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Na svorník poprvé upozornil Bohumil Samek u příležitosti návštěvy Olomouce z badatelských důvodů, kdy shromažďoval materiály k heslu Olomouc pro další díl kompendia tzv. Uměleckých památek Moravy a Slezska. Viz Bohumil Samek, Jan Kapistrán a Jan Filipec v Olomouci. Olomoucké marginálie-1, *Vlastivědný věstník moravský* LXIII, 2011, s. 120- 126. Při návštěvě zmiňovaného objektu autorky práce s prof. Hlobilem připsal A. Kalous znak na svorníku právě Janu Filipci, jeho názor potvrzuje i heraldik Miroslav Pavlů, odkazujíc na ztracený srdeční štítek, kde se měl původně nacházet Filipcův rodový znak- tři zkřížené stříbrné střely, prostřední tupá (tzv. kluk), podle vyobrazení na Filipcově pečeti- viz František Peřinka, *Dějiny města Kroměříže*, Kroměříž 1913. (Tabulka V.). Jeho určení pak potvrzuje i Karel Müller, ředitel Zemského archivu v Opavě, jenž se Samkem na jeho výše uvedeném článku spolupracoval a znak zde Janu Filipci připsal jako první.

²⁰ pomoc při blasonování erbu děkuji heraldikovi Miroslavu Pavlů

²¹ viz pozn. 19

²² Antonín Kalous, Církev a biskupství, in: Jindřich Schulz et al., *Dějiny Olomouce. 1. svazek*, Olomouc 2009, s.234.

²³ Slavomíra Kašpárková, *Olomouc, Wurmova 13. Doplnkový podpovrchový průzkum vnitřních omítek*, Olomouc 2006, nestránkováno.

²⁴ ibidem

²⁵ viz Zuzana Křenková, K nejstarším dějinám a stavebnímu vývoji kláštera františkánů observantů v Olomouci, *Vlastivědný věstník moravský* LXII, 2010, s. 152- 169. – srvn. idem, *Architektura klášterů františkánů observantů ve Slezsku v druhé polovině 15. století* (diplomní práce), Katedra dějin umění FFUP, Olomouc 2007.

²⁶ viz Antonín Kalous, *Plenitudo potestatis in partibus? Legáti a další papežští reprezentanti*, Brno 2011, s. 217- 227.

²⁷ Více informací k působení řádu františkánů v českých zemích viz Petr Hlaváček, *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*, Praha 2005.

²⁸ Milan Togner, heslo Gotická kresba na Moravě, in: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550. Olomoucko (kat.*

výst.), Muzeum umění Olomouc 1999, s. 490- 493.- idem, heslo Bitva u Bělehradu, in: ibidem, s. 495- 496.

²⁹ nejnověji Zuzana Všecková, The Wall Paintings of the Bearing of the Cross and the Deposition in the Church of the Virgin Mary's Immaculate Conception in Olomouc, *Biuletyn Historii Sztuki* 1-4/2002, s. 75–91.

³⁰Josef Čoban - Olga Jeřábková, *Dílčí restaurátorská zpráva, fragment pašijového cyklu „Nesení kříže“ a malovaný rám s liliovou konzolou z vítězného oblouku kostela Neposkvrněného Početí Panny Marie v Olomouci- Bělidlech* (č. 1089), Olomouc 1987.- srv. František Sysel-Milan Togner, *Restaurátorský a uměleckohistorický průzkum interiérových stěn kostela Neposkvrněného Početí Panny Marie. Výsledná zpráva* (č. R- 159), Olomouc 1983.

³¹ Všecková (pozn. 29), s. 78.

³² ibidem

³³Ivo Hlobil, K ikonografii, symbolice a významu Růžencového obrazu v kostele Neposkvrněného Početí P. Marie na Bělidlech, in: *Sborník památkové péče v severomoravském kraji*, Ostrava 1971, s. 9- 16.

³⁴ srv. Pavol Černý, heslo Růžencová madona, in: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550. Olomoucko (kat. výst.)*, Muzeum umění Olomouc 1999, s. 410- 413.

Kapitola 5. Okruh církevní- biskup a kapitula

¹ K otázce recepce renesance na našem území, jejímu pojmenování, rozvíjení a protikladech tzv. severské a italské renesanční tvorby nejnověji Milena Bártlová, Renaissance and Reformation in the Czech Art History: Issues of Period and Interpretation, *Umění* LIX, 2011, s. 2- 19. – Pavel Kalina, Renaissance nebo „renaissance“ ve střední Evropě, in: Ivo Hlobil – Marek Perůtka (ed.), *Historická Olomouc XVII. Úsvit renesance na Moravě za vlády Matyáše Korvína a Vladislava Jagellonského (1479- 1516) v širších souvislostech*, Olomouc 2009, s. 15- 25.- Jiří Kroupa, Rinascimento oscuro a vznešený detail, in: ibidem, s. 25- 39.

²Eduard Petrů, Cultural preconditions for the acceptance of prehumanism in Moravia, in: Ivo Hlobil- idem, *Humanism and the Early Renaissance in Moravia*, Olomouc 1999, s. 21- 36, zvl. 24- 31.

Kapitola 5.1. Postava biskupa Stanislava Thurza

³ viz Tomáš Baletka, Olomoucké biskupství v době sedisvakance. Osoby a instituce ve víru vzájemných interakcí (1482- 1497), in: Pavel Krafl (ed.), *Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII-XV*, Praha 2008, s. 540- 544.

⁴ Tomáš Baletka, Olomoucké biskupství, jeho správa a písemnosti na přelomu 15. - 16. století, in: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*, Praha 2003, s. 55- 64.

⁵ ibidem

⁶ Tomáš Baletka, Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497- 1540). Jeho kancelář a správa biskupských statků, *Sborník archivních prací* 54, 2004, s. 8.

⁷ Ivo Hlobil- Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in Moravia*, Olomouc 1999, s. 166.

⁸ Baletka (pozn. 4), s. 7.

⁹ Tomáš Baletka- Petr Elbel- Antonín Kalous, *Církev a biskupství*, in: Jindřich Schulz et al., *Dějiny Olomouce. 1. svazek*, Olomouc 2009, s. 235.- jak se uvádí v listině byl doslova jmenován („electus“) a následně schválen papežskou bulou Alexandra VII. Borgii, před svým jmenováním měl olomoucké kapitule zajistit možnost svobodné volby

¹⁰ Baletka- Elbel- Kalous (pozn. 9), s. 235.

¹¹ nejnověji Ondřej Jakubec, *Renesanční zámek*, in: Ladislav Daniel- Marek Perůtka- Milan Togner (eds.), *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*, Kroměříž 2009, s. 23- 32.- srv. Zdeněk Vrla- Radim Vácha, *Kroměřížská biskupská rezidence na konci středověku*, *Archaeologia historica* 33, 2008, 357- 376.

¹² Hlobil- Petrů (pozn. 7), s. 170. - Podle Jarmily Vackové se jedná o čtyřkřídlý prostor s vnitřním nádvořím, Hořejší hovoří o typu italského kastelu, užitého v polských Zabkovicích (Frankenštejn)

¹³ Ivo Hlobil, heslo *Průčelí zámku v Kroměříži oslavující biskupa Stanislava Thurza a vládu Vladislava Jagellonského*, in: Ivana Kyzourová (ed.), *Básník a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby (kat.výst.)*, Praha 2007. s. 62- 63.

Dolní nápis- překlad: Postavit dal Stanislav Thurzo, z Boží milosti biskup olomoucký

Horní nápis- překlad: V bezpečí bez úhony nám stát zůstane chráněn, dokud královské žezlo drží Vladislav král. Dlouho nám žij, králi nejlepší, Vladislave, abychom užili dlouho plodů, jež přináší mír.

¹⁴ ibidem

¹⁵ Hlobil- Petrů (pozn. 7), s. 170, autorství se pokusili určit již Jarmila Vacková, odkazující na styky s rodinou Fuggerů, Jaromír Homolka nacházející vzory v oblasti Horních Uher, a také Hořejší společně s Vackovou určující reliéfy jako práci Francesca Fiorentina, jenž pracoval v Budě a pak v Polsku

¹⁶ Kaliopi Chamonikola, heslo *Lucas Cranach, st. Stětí sv. Jana Křtitele- Stětí sv. Kateřiny- sv. Barbora a sv. Kateřina*, in: idem, *Lucas Cranach a české země. Pod znamením okřídleného hada (kat.výst.)*, Praha 2006, s. 52- 57.

¹⁷ Hlobil- Petrů (pozn. 7), s. 167.- viz Václav Pumprla, *Stručný přehled moravského a olomouckého knihtisku*, in: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550. Olomoucko (kat. výst.)*, Muzeum umění Olomouc 1999, s. 499- 501.

¹⁸ Ivo Hlobil, heslo *Psalterium secundum ritum ac consuetudinem chori ecclesie olomucensis*, in: Ivana Kyzourová (ed.), *Básník a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby (kat.výst.)*, Praha 2007. s. 52.- Verena Viliger, heslo *Hl. Wenzel zwischen Engeln als Schildhalter*, in: idem- Alfred A. Schmid, *Hans Fries: Ein Maler an der Zeitenwende (kat. výst.)*, Zürich 2001, s. 229- 232. - srv. Ivo Hlobil, heslo *Knižní dřevořezy „sv. Václav doprovázený dvěma anděly“ a zápas římské církve s českou reformací na Moravě kolem roku 1500*, in: idem- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550. Olomoucko (kat. výst.)*, Muzeum umění Olomouc 1999, s. 531- 536.- Ivo Hlobil- Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in Moravia*, Olomouc 1999, s. 167.

¹⁹ Hlobil (pozn. 18)- symbolika role katolické církve při získání spásy se objevuje i v olomouckém bývalém observantském kostele Neposkvrněného Početí Panny Marie

²⁰ Hlobil (pozn. 18)- srv. Rudolf Chadraha, Humanistické motivy v olomouckém umění kolem roku 1500, *Historická Olomouc a její současné problémy III.*, Olomouc 1980, s. 70- 82.

²¹ Ivo Hlobil, heslo Graduál premonstrátského kláštera v Louce, in: Ivana Kyzourová (ed.), *Básník a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby (kat.výst.)*, Praha 2007. s. 53.

²² Hlobil- Petrů (pozn. 7), s. 159.

²³ Ivo Hlobil, heslo Olomoucký autor, Ukřižovaný, in: idem- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550. Olomoucko (kat. výst.)*, Muzeum umění Olomouc 1999, s. 335- 338.

Kapitola 5.2. Olomoucký humanismus

²⁴ k problematice olomouckého humanismu viz Peter Wörster, *Humanismus in Olmütz. Landesbeschreibung, Stadtlob und Geschichtsschreibung in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts*, Marburg 1994. (Kultur- und geistesgeschichtliche ostmitteleuropa- studien. Band 5), nejnověji ke korespondenci Stanislava Thurza- Martin Rothkegel, *Der lateinische Briefwechsel des Olmützer Bischofs Stanislaus Thurzo. Eine ostmitteleuropäische Humanistenkorrespondenz der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts*, Hamburg 2007.

²⁵ Pavel Kalina, heslo Leon Baptista Alberti, De re aedificatoria, 1485- 90, in: Ivana Kyzourová (ed.), *Básník a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby (kat.výst.)*, Praha 2007. s. 38- 39.

²⁶ Jan Bistrický, heslo Leon Battista Alberti. De re aedificatoria libri X, in: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550. Olomoucko (kat. výst.)*, Muzeum umění Olomouc 1999, s. 49.

²⁷ Lubomír Konečný, Miska Augustina Olomouckého, in: Ivana Kyzourová (ed.), *Básník a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby (kat.výst.)*, Praha 2007. s. 120.

²⁸ Hlobil- Petrů (pozn. 7), s. 160.

²⁹ Konečný (pozn. 27)- Ve svém díle na obranu básnictví odkazuje totiž ke stejným motivům, jaké se později objevují u výzdoby misky.

³⁰ Hlobil- Petrů (pozn. 7), s. 180.

³¹ Jan Živný, Restaurování maleb v ambitech tzv. Přemyslovského paláce Arcidiecézního muzea v Olomouci, in: Jan Bistrický- Ondřej Jakubec (ed.), *Arcidiecézní muzeum na Olomouckém hradě*, Olomouc 2007, s. 177- 184.

³² Zuzana Všecková, heslo Cyklus maleb s christologickou tematikou, in: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci III. Výtvarná kultura na Moravě a ve Slezsku 1400- 1550. Olomoucko (kat. výst.)*, Muzeum umění Olomouc 1999, s. 419- 424.

³³ Maximilian Steif, Jörg Breu's Fresken in Olmützer Dom, in: Karel Černohorský (ed.), *Sborník k šedesátým narozeninám E. W. Brauna, Věstník zemského muzea v Opavě 2*, 1930, s. 62-69.

³⁴ Vlasta Kratinová, *Pohusitské nástěnné malířství na Moravě* (dizertační práce), Seminář dějin umění FFMU, Brno 1949, s. 102- 119.- srv. Slavomíra Kašpárková, *Nástěnné malby v křížové chodbě olomouckého dómu* (diplomní práce), Seminář dějin umění FFMU, Brno 1968.- srv. Václav Kupka, K otázce vzniku nástěnných maleb v křížové chodbě dómu v Olomouci, *Zprávy vlastivědného ústavu v Olomouci* č. 156, 1972, s. 10- 12.

³⁵ Hlobil- Petrů (pozn. 7), s. 183.- Jarmila Vacková zde nachází podobizny tehdejších panovníků Friedricha III., Maxmiliána I.

³⁶ ibidem- biskup Stanislav Thurzo podporoval spolu s olomouckými kanovníky tezi o Neposkvrněném početí Panny Marie, roku 1500 také podpořil vznik nového bratrstva sv. Anny při minoritském kostele na Předhradí

³⁷ ibidem- k roku 1517 víme, že zmiňovaný kanovník Václav z Moštěnice financoval kapli každoročně platem sedmi kostelníků

³⁸ nejnověji se výmalbou kaple sv. Jana Evangelisty a sv. Jana Křtitele zabývala ve svém příspěvku na konferenci Arcidiecézní muzeum na olomouckém hradě Jana Hrbáčová- viz idem, „Es Tu, filius meus Iesus?“ K ikonografii nástěnných maleb v kapli sv. Jana Křtitele v Olomouci, in: Jan Bistřícký- Ondřej Jakubec (ed.), *Arcidiecézní muzeum na Olomouckém hradě*, Olomouc 2007, s. 177- 184.

³⁹ Bohumil Zlámal - Rudolf Smetana, Oprava kostela sv. Mořice v Olomouci, *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci*, Olomouc 1937. - Bohumil Zlámal, Stará freska v kostele sv. Mořice, *Mojmírova říše* 1, 1937- 1938, s. 47.

⁴⁰ Zdenka Bláhová, K nástěnné malbě v presbytáři kostela sv. Mořice v Olomouci, in: *Historická Olomouc* XVII, Olomouc 2009, s. 147- 164.

⁴¹ Tomáš Vitek- František Chupík, Pozdně gotické průčelí domu čp. 324 v Ostružnické ulici v Olomouci, *Zprávy památkové péče* 60/3, 2000, s. 67- 70.

Summary:

This thesis focuses on the art in Olomouc and its district around the year of 1500. In this paper I am trying to look at all disciplines of art with the emphasis on the internationally significant works. These works are considered to be extraordinary succsesfull beyond the Olomouc region and therefore worth examining very deeply. The aim here is to cover all the works and compare them with the hig-level artiscic production in Brno.

Seznam použitých pramenů a literatury:

Prameny:

Slavomíra Kašpárková, *Olomouc, Wurmova 13. Doplnkový podpovrchový průzkum vnitřních omítek*, Olomouc 2006.

Slavomíra Kašpárková- Jan Muk, *Stavebně historický průzkum. Olomouc- radnice. Exteriér* (č. 581), Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, Praha 1974.

Slavomíra Kašpárková- Jan Muk, *Stavebně historický průzkum. Olomouc- radnice. Interiér* (č. 582), Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, Praha 1974.

Milan Togner, *Zpráva o uměleckohistorickém průzkumu interiérových omítek kostela sv. Mořice v Olomouci* (č. 1094), Olomouc 1973.

Zdenka Bláhová, *Pojednání o barevných fragmentech v kostele sv. Mořice*, zpráva NPÚ

Restaurátorské zprávy:

Jan Živný, *Restaurátorská zpráva. Ambity Přemyslovského paláce. Výjev Poslední soud*, Praha 2007.

Jan Živný, *Restaurátorská zpráva. Ambity Přemyslovského paláce. Výjev Klanění pastýřů*, Praha 2007.

Jan Živný, *Restaurátorská zpráva. Ambity Přemyslovského paláce. Výjev Zvěstování Panně Marii*, Praha 2007.

Jan Živný, *Restaurátorská zpráva. Ambity Přemyslovského paláce. Dvě nástěnné malby s neidentifikovanými donátory*, Praha 2007.

Jan Živný, *Restaurátorská zpráva. Ambity Přemyslovského paláce. Výjev Ukřižování*, Praha 2007.

Jan Živný, *Restaurátorská zpráva. Ambity Přemyslovského paláce. Výjev Oplakávání*, Praha 2007.

Jan Živný, *Restaurátorská zpráva. Ambity Přemyslovského paláce. Kristus s nástroji umučení a výjev Zmrtvýchvstání Krista*, Praha 2006.

Jan Živný, *Restaurátorská zpráva. Upevnění a zakonzervování restaurátorsky rozpracované nástěnné malby Klanění tří králů, Verončina rouška v Přemyslovském paláci v Olomouci*, Praha 1992.

Josef Čoban - Olga Jeřábková, *Dílčí restaurátorská zpráva, fragment pašijového cyklu „Nesení kříže“ a malovaný rám s liliovou konzolou z vítězného oblouku kostela Neposkvrněného Početí Panny Marie v Olomouci- Bělidlech* (č. 1089), Olomouc 1987.

František Sysel- Milan Togner, *Restaurátorský a uměleckohistorický průzkum interiérových stěn kostela Neposkvrněného Početí Panny Marie. Výsledná zpráva* (č. R- 159), Olomouc 1983.

Nepublikované rukopisy:

Valdhansová 2009: Lucie Valdhansová, *Geneze bádání o Antonu Pilgramovi* (diplomní práce), Katedra dějin umění FFUP, Olomouc 2009.

Pařízek 2008: Marek Pařízek, *Krucifixy jagellonské doby na severní Moravě a ve východních Čechách* (diplomní práce), Katedra dějin umění FFUP, Olomouc 2008.

Křenková 2007: Zuzana Křenková, *Architektura klášterů františkánů observantů ve Slezsku v druhé polovině 15. století* (diplomní práce), Katedra dějin umění FFUP, Olomouc 2007.

Náglová 2006: Markéta Náglová, *Pozdně gotická plastika v kostele sv. Václava v Olomouci* (seminární postupová práce), Katedra dějin umění FFUP, Olomouc 2006.

Hradilová 2003: Lenka Hradilová, *Nástěnná malba se sv. Vavřincem a sv. Sebaldem v kostele sv. Mořice v Olomouci. Olomoucko- norimberské vztahy kolem roku 1500* (seminární postupová práce), Katedra dějin umění FFUP, Olomouc 2003.

Baron 1999: Jan Baron, *Pozdně gotický kostel sv. Mořice v Olomouci 1412- 1540* (diplomní práce), Seminář dějin umění FFMU, Brno 1999.

Jeřábková 1996: Zdena Jeřábková, *Dřevěná plastika pozdní gotiky na Olomoucku s přihlédnutím k tvorbě na území Moravy a Slezska* (diplomní práce), Katedra dějin umění FFUP, Olomouc 1996.

Peřinová 1994: Irena Peřinová, *Architektura a výzdoba kaple sv. Jeronýma na olomoucké radnici (její význam ve vývoji českého a středoevropského umění)* (diplomní práce), Katedra dějin umění FFUP, Olomouc 1994.

Kašpárková 1968: Slavomíra Kašpárková, *Nástěnné malby v křížové chodbě olomouckého dómu* (diplomní práce), Seminář dějin umění FFMU, Brno 1968.

Svěráková 1965: Jaroslava Svěráková, *Pozdně gotický chrám sv. Mořice v Olomouci* (dizertační práce), Seminář dějin umění FFMU, Brno 1965.

Pospíšilová- Svěráková 1956: Jaroslava Pospíšilová- Svěráková, *Chrám sv. Mořice v Olomouci, představitel pozdněgotické architektury XV. století* (diplomní práce), Katedra věd o umění FFUP, Olomouc 1956.

Kratinová 1949: Vlasta Kratinová, *Pohusitské nástěnné malířství na Moravě* (dizertační práce), Seminář dějin umění FFMU, Brno 1949.

Literatura:

Baletka 2009a: Tomáš Baletka- Petr Elbel- Antonín Kalous, *Církev a biskupství, in: Jindřich Schulz et al., Dějiny Olomouce. 1. svazek*, Olomouc 2009, s. 216- 242.

Baletka 2009b: Tomáš Baletka, Osobnost olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497- 1540), in: Ivo Hlobil – Marek Perůtka (ed.), *Historická Olomouc XVII*, Olomouc 2009, s. 57 - 64.

Baletka – Elbel – Kalous 2009: Tomáš Baletka- Petr Elbel- Antonín Kalous, Církev a biskupství, in: Jindřich Schulz et al., *Dějiny Olomouce. I. svazek*, Olomouc 2009, s. 216- 242.

Baletka 2008: Tomáš Baletka, Olomoucké biskupství v době sedisvakance. Osoby a instituce ve víru vzájemných interakcí (1482- 1497), in: Pavel Krafl (ed.), *Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII-XV*, Praha 2008, s. 540 - 544.

Baletka 2007: Tomáš Baletka, Olomoucké biskupství a proměny jeho správního organismu mezi středověkem a novověkem, in: *Korunní země v dějinách českého státu. III. Rezidence a správní sídla v zemích České koruny ve 14. - 17. století*, Praha 2007, s. 161 - 170.

Baletka 2004: Tomáš Baletka, Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497- 1540). Jeho kancelář a správa biskupských statků, *Sborník archivních prací* 54, 2004, s. 3 - 236.

Baletka 2003: Tomáš Baletka, Olomoucké biskupství, jeho správa a písemnosti na přelomu 15. - 16. století, in: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*, Praha 2003, s. 55 - 64.

Bártlová 2011: Milena Bártlová, Renaissance and Reformation in the Czech art History: Issues of Period and Interpretation, *Umění LIX*, 2011, s. 2- 19.

Bártlová 2005: Milena Bártlová, Vlastní cestou. Výtvarné umění ve službách vladařské reprezentace Jiřího z Poděbrad a českých stavů v době Jagellonské, in: Lenka Bobková- Mlada Holá, *Lesk královské majestátu ve středověku: pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*, Praha - Litomyšl 2005, s. 243 - 257.

Benešovská 2001: Klára Benešovská, Kostel sv. Mořice, in: Klára Benešovská (ed.), *Gotická architektura. Deset století architektury*, II, Praha 2001, s. 252.

Bistřický 1986: Jan Bistřický, Na okraj glos k olomouckým otázkám, *Archaeologia historica* 11, 1986, s. 111- 115.

Bistřický 1977a: Jan Bistřický, Dvě poznámky ke středověkému místopisu Olomouce, *Vlastivědná věstník moravský XXIX*, 1977, s. 60- 65.

Bistřický 1977b: Jan Bistřický, *Olomoucká radnice*, Olomouc 1977 (1990).

Bláha 1993: Josef Bláha, Důležitější archeologické průzkumy, *Výroční zpráva PÚO*, Olomouc 1993.

Bláha 1980a: Josef Bláha, Archeologické poznámky ke středověké architektuře v okolí chrámu sv. Mořice v Olomouci, *Historická Olomouc III*, Olomouc 1980, s. 15- 17.

Bláha 1980b: Josef Bláha, Historická archeologie k dějinám městské školy u sv. Mořice v Olomouci, in: *Historická Olomouc a její současné problémy III*, Olomouc 1980, s. 15- 17.

Bláha 1974: Josef Bláha, Archeologické poznámky ke středověké architektuře v okolí chrámu sv. Mořice v Olomouci, *Okresní archiv v Olomouci* 1973, Olomouc 1974, s. 19- 35.

Bláhová 2009: Zdenka Bláhová, K nástěnné malbě v presbytáři kostela sv. Mořice v Olomouci, in: *Historická Olomouc*, XVII, Olomouc 2009, s. 147- 164.

Bláhová 2005: Zdenka Bláhová, Interpretace architektonických vzorů pražské a vídeňské stavební huti v olomouckých stavbách přelomu 15. - 16. století (v kapli sv. Jeronýma a v kostele sv. Mořice), in: Viktor Kubík (ed.). *Doba Jagellonská v zemích české koruny (1471- 1526). Sborník katolické teologické fakulty UK*, České Budějovice 2005, s. 347- 362.

Bláhová 2002a: Zdenka Bláhová, *Dary olomoucké městské rady z první poloviny 16. století*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2002, s. 93- 99.

Bláhová 2002b: Zdenka Bláhová, K výzdobě věže olomoucké radnice, *Státní památkový ústav v Olomouci 2002. Výroční zpráva*, Olomouc 2003, s. 93- 96.

Bláhová 2002c: Zdenka Bláhová, Západní portál kostela sv. Mořice v Olomouci a přenášení vzorů v pozdně gotické architektonické tvorbě, in: *Pro arte. Sborník k počtě Ivo Hlobila*, Praha 2002, s. 217- 227.

Bláhová 2001a: Zdenka Bláhová, Dvojitě schodiště kostela sv. Mořice v Olomouci, Památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001, s. 104- 108.

Bláhová 2001b: Zdenka Bláhová, *Ke stavebním řemeslům v Olomouci na počátku 16. století*, Ročenka okresního archivu v Olomouci, Olomouc 2001.

Bláhová 1999a: Zdenka Bláhová, heslo *Kostel sv. Mořice*, in: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550*, III, Olomouc 1999, s. 204- 208.

Bláhová 1999b: Zdenka Bláhová, Architektura kostela sv. Mořice v Olomouci v 15. a na začátku 16. století. Stavebně dokumentační průzkum, in: *Památkový ústav v Olomouci. Výroční zpráva 1997*, Olomouc 1999, s. 80- 83.

Bláhová 1998: Zdenka Bláhová, Drobnosti k autentičnosti olomouckých památek, *Výroční zpráva PÚO*. Olomouc 1997, Olomouc 1998.

Bláhová 1996: Zdenka Bláhová, Příspěvek písemných pramenů k raně renesanční architektuře v Olomouci. *Sborník Společnosti přátel Starožitností* 4, 1996, s. 163- 166.

Bláhová 1995: Zdenka Bláhová, *Horní náměstí*. Katalog výstavy, Olomouc 1995.

Bláhová 1994: Zdenka Bláhová, *Zmínky o stavbách 15. století v olomouckém archivním materiálu*, in: Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 1993, II (21), Olomouc 1994, s. 139- 142.

Bláhová 1993: Bláhová, Historická analýza Horního a Dolního náměstí, Výroční zpráva PÚO. 1992, Olomouc 1993.

Bláhová 1993: Zdenka Bláhová, Zmínky o stavbách 15. století v olomouckém archivním materiálu, in: *Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 1993*, II (21), Olomouc 1994, s. 139- 142.

Bolek 1936: František Bolek, *Katolické kostely a kaple v Olomouci*, 1936, s. 52.

Burian 1993: Václav Burian, Ikonografie Olomouce do roku 1900, IV. část i s dodatky, in: *Výroční zpráva Památkového ústavu v Olomouci 1992*, Olomouc 1993, 75.

Burian 1987: Václav Burian, *Vlastivědný věstník moravský*, 1987ab.

Burian 1984: Václav Burian, *Vlastivědný věstník moravský*, 1984ac.

Čoban 2002: Josef Čoban, Two Scenes from the Passion Cycle of the Bearing of the Cross and the Deposition in the Church of the Immaculate Conception in Olomouc, *Biuletyn Historii Sztuki 1-4/2002*, s. 92- 93.

Čoban – Jeřábková 1990: Josef Čoban - Olga Jeřábková, Pašijové obrazy v Olomouci po r. 1500. Malby kostela Neposkvrněného početí P. Marie v Olomouci- Bělidlech, *Technologia artis*, 1990, s. 2.

Čornej- Bártlová 2007: Petr Čornej - Milena Bártlová, *Velké dějiny zemí Koruny české 1437- 1526* (sv. 6), Praha- Litomyšl 2007.

Dospěl 2007: Milan Dospěl, Moravský kontext Madony zvané Primavesi, *Umění* 55, 2007, s. 459- 469.

Drkal 1948: František Drkal, Gotická freska kaple sv. Jeronýma na olomoucké radnici, *Věstník ÚNV hl. města Olomouce* 7, 1948, s. 72.

Dvořák 1996: František Dvořák, Horninový materiál středověkých staveb v Olomouci, in: *Výroční zpráva Památkového ústavu v Olomouci 1995*, Olomouc 1996.

Hlobil 2008: Ivo Hlobil, Chrám sv. Mořice v Olomouci. Významná památka moravské pozdní gotiky, in: Ladislav Daniel (ed.), *Umění: prostor pro život a hru*, Olomouc 2008, s. 95- 106.

Hlobil 2007: Ivo Hlobil, jednotlivá hesla v katalogu, in: Ivana Kyzourová (ed.), *Básník a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby*, Praha 2007.

Hlobil 2003: Ivo Hlobil, Výstava Od Gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550 a spor o regiony historické Moravy, *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica . Historica* 32, 2003, s. 107- 109.

Hlobil - Perůtka 2002: Ivo Hlobil - Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550. I. Úvodní svazek*, Olomouc 2002.

Hlobil 2002: Ivo Hlobil, Zur öffentlichen und privaten Kunst in Mähren zu Beginn der Neuzeit, in: Dietmar Popp- Robert Suckale (ed.), *Die Jagiellonen. Kunst und Kultur der europäischen Dynastie an der Wende zur Neuzeit*, Nürnberg. Germanisches Nationalmuseum 2002, s. 283- 288.

Hlobil 1999: Ivo Hlobil, jednotlivá hesla v katalogu, in: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550, III. Olomoucko (kat.výst)*, Muzeum umění Olomouc 1999.

Hlobil – Petrů 1999: Ivo Hlobil – Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.

Hlobil 1996: Ivo Hlobil, Bernardinské symboly, *Umění XLIV*, 1996, s. 223- 234.

Hlobil – Petrů 1992a: Ivo Hlobil – Eduard Petrů, *Humanismus a raná renesance na Moravě*, Olomouc 1992.

Hlobil 1992b: Ivo Hlobil- Milan Togner- Václav Hyhlík, *Proboštský farní kostel sv. Mořice*. Olomouc 1992.

Hlobil 1984a: Ivo Hlobil, Heraldické svorníky mořického kostela v Olomouci z roku 1483 a případná spodobnění jejich autora, *Vlastivědný věstník moravský XXXIII*, 1984, s. 214- 218.

Hlobil 1984b: Ivo Hlobil, K vývoji a současnému stavu poznání Přemyslovského paláce v Olomouci, *Umění XXXII*, 1984, 193- 205.

Hlobil – Michna – Togner 1984: Ivo Hlobil – Pavel Michna – Milan Togner, *Olomouc*, Praha 1984.

Hlobil 1981a: Ivo Hlobil, K počátkům pozdně gotické architektury v Olomouci, *Vlastivědný věstník moravský XXX*, 1981, s. 78- 81.

Hlobil 1981b: Ivo Hlobil, Poznámky k olomoucké kamenné plastice z 80. let 15. století, *Zprávy vlastivědného ústavu v Olomouci č. 158*, 1981, s. 21- 23.

Hlobil 1971: Ivo Hlobil, K ikonografii, symbolice a významu Růžencového obrazu v kostele Neposkvrněného Početí P. Marie na Bělidlech, in: *Sborník památkové péče v severomoravském kraji*, Ostrava 1971, s. 9- 16.

Hörsch 1997: Mark Hörsch, Die Karlsruher Passion. Ein Hauptwerk Strassburger Malerei der Spätgotik, *Kunstchronik* č. 2, 1997.

Hořejší 1984: Jiřina Hořejší, Pozdně gotická architektura, in: Rudolf Chadřaba (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění I/2.*, Praha 1984.

Hrbáčová 2007: Jana Hrbáčová, „Es Tu, filius meus Iesus?“ K ikonografii nástěnných maleb v kapli sv. Jana Křtitele v Olomouci, in: Jan Bistřický- Ondřej Jakubec (ed.), *Arcidiecézní muzeum na Olomouckém hradě*, Olomouc 2007, s. 177- 184.

Chadraba 1980: Rudolf Chadraba, Humanistické motivy v olomouckém umění kolem roku 1500, in: *Historická Olomouc a její současné problémy III*, Olomouc 1980, s. 70- 82.

Chupík – Vítek 2000: František Chupík – Tomáš Vítek, Pozdně gotické průčelí domu čp. 324 v Ostružnické ulici v Olomouci, *Zprávy památkové péče* 60/3, 2000, s. 67- 70.

Jakubec 2009: Renesanční zámek, in: Ladislav Daniel- Marek Perůtka- Milan Togner, Arbiskupský zámek a zahrady v Kroměříži, Kroměříž 2009, s.

Kalina 2009: Pavel Kalina, *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance*, Praha 2009.

Kalous 2011: Antonín Kalous, *Plenitudo potestatis in partibus? Legáti a další papežští reprezentanti*, Brno 2011.

Kalous 2009a: Antonín Kalous, *Matyáš Korvín (1443- 1490). Uherský a český král*, České Budějovice 2009.

Kalous 2009b: Antonín Kalous, Morava a Uhry za Matyáše a Vladislava, in: Ivo Hlobil (ed.), *Historická Olomouc XVII. Úsvit renesance na Moravě za vlády Matyáše Korvína a Vladislava Jagellonského (1479- 1516) v širších souvislostech*, Olomouc 2009, s. 47- 56.

Kalous 2008: Antonín Kalous, Itinerář Jana Filipce, *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica. Historica* 34, 2008, s. 17- 43.

Kalous 2007a: Antonín Kalous, Declaratio brevis Corone immaculate virginis: A Source for Late Medieval Popular Piety, *Umění LV*, 2007, s. 40- 44.

Kalous 2007b: Antonín Kalous, Spor o biskupství olomoucké v letech 1482- 1497, *Český časopis historický* 105, 2007, s. 1- 38.

Kalous 2006: Antonín Kalous, Jan Filipec v diplomatických službách Matyáše Korvína, *Časopis Matice moravské* 125, 2006, s. 3- 32.

Kalous 2004: Antonín Kalous, Čtyři Janové z Varadína, in: Eva Doležalová- Robert Novotný- Pavel Soukup, *Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi*, Praha 2004, s. 269- 280.

Kašpárková - Muk 1981: Slavomíra Kašpárková – Jan Muk, Příspěvek ke stavebním dějinám olomoucké radnice, *Umění XXIX*, 1981, s. 454.

Kašpárková - Muk 1979: Slavomíra Kašpárková – Jan Muk, Stavební vývoj olomoucké radnice ve středověku, *Historická Olomouc* 2, Olomouc 1979, s. 40.

Kohout 2002: Štěpán Kohout, Další „bernardinské slunce“ nalezeno, in: Dalibor Prix (ed.), *Pro arte. Sborník k počtě Ivo Hlobila*, Praha 2002, s. 203- 205.

Kohout 1995: Štěpán Kohout, Pobyt Jana Kapistrána v Olomouci, *Ročenka státního okresního archivu v Olomouci* 1994, Olomouc 1995, s. 117- 140.

Konečný 1986: Lubor Konečný, Glosy k olomouckým otázkám, *Archaeologia historica* 11, 1986, 103- 106.

Kouřil 1980: Miloš Kouřil, K místopisu olomouckého Předhradí od poloviny 15. do počátku 16. století, *Historická Olomouc* 3, 1980.

Kratochvíl 2010: Petr Kratochvíl (ed.), *Velké dějiny země Koruny české. Architektura*, Praha- Litomyšl 2010.

Krčálová 1956: Jarmila Krčálová, Příspěvek ke studiu Hanuše z Olomouce, *Umění* IV, 1956, s. 17- 56.

Křenková 2010: Zuzana Křenková, K nejstarším dějinám a stavebnímu vývoji kláštera františkánů observantů v Olomouci, *Vlastivědný věstník moravský LXII*, 2010, s. 152- 169.

Kšír 1972: Josef Kšír, Málo známé kroužené klenby v Olomouci, *Památky a příroda XXXII*, 1972, s. 39- 55.

Kubešová – Peřinová 2003: Irena Kubešová - Peřinová, Architektura radniční kaple sv. Jeronýma v Olomouci, in: Jiří Fajt (ed.), *Dvorské kaple vrcholného a pozdního středověku a jejich umělecká výzdoba: sborník příspěvků z mezinárodního symposia*, Praha 2003, s. 436- 442.

Kubešová 2000: Irena Kubešová, Pozdně gotická dómská vikářská sakristie a takzvaná knihovna, *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci* 280, 2000, s. 27- 38.

Kubešová – Peřinová 1996: Irena Kubešová- Peřinová, Architektura radniční kaple sv. Jeronýma v Olomouci, in: Jiří Fajt (ed.), *Dvorské kaple*, 1996, s. 201- 213, 436- 442.

Kupka 1972: Václav Kupka, Malby v křížové chodbě olomouckého dómu, *Sborník Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci*, 1972, s. 80- 92.

Kux- Kreß 1904: Johann Kux - Max Kreß, *Das Rathaus zu Olmütz. Ein Gedenkblatt zu seiner Wiederherstellung*, Olomouc 1904.

Kyzourová 2007: Ivana Kyzourová (ed.), *Básník a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby*, Praha 2007.

Líbal 1979: Dobroslav Líbal, *Historická Olomouc* 2, Olomouc 1979.

Líbal 1948: Dobroslav Líbal, *Gotická architektura v Čechách a na Moravě*, Praha 1948.

Macek 2001 – 2002: Josef Macek, *Jagellonský věk v českých zemích 1- 2, 3-4*, Praha 2001- 2002.

Macek 2001: Josef Macek, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.

Machytka 1961: Lubomír Machytka, Gotické nástěnné malby v Jeronýmově kapli v olomoucké radnici, *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci* č.97, 1961, s.20- 26

Marrow 1977: John Marrow, Circumdederunt me canes multi, Christ's Tormentors in northern european art of middle ages and early renaissance, *The art bulletin* 59, 1977 .

Matzke 1964: Joseph Matzke, *Die St. Mauritiz- Kirche in Olmütz. Das Bauwerk, die Einrichtung und Pfarrereihe*, Steinheim am Main 1964.

Mencl 1974: Václav Mencl, *České středověké klenby*, Praha 1974.

Mencl 1960: Václav Mencl, Vývoj středověkého portálu v českých zemích, in: *Zprávy památkové péče* 20, 1960.

Merhautová 1986: Anežka Merhautová, K olomouckému kapitulnímu domu, *Archaeologia historica* 11, 1986, 87- 91.

Měšťánek 2004: Tomáš Měšťánek, *Biskup Jan Filipec (1431- 1509) a střeoevropská politika*, Zlín 2004.

Myslivečková 1994: Hana Myslivečková, Kamenické značky na kostele sv. Mořice v Olomouci, *Ročenka státního okresního archivu v Olomouci* 1993, II (21), Olomouc 1994, s. 143- 148.

Myslivečková 1992: Hana Myslivečková, Pracovala huť Benedikta Rieda v Olomouci?, in: *Historická Olomouc* IX, Olomouc 1992, s. 115- 121.

Myslivečková 1991: Hana Myslivečková, K výpovědní hodnotě kamenických značek kostela sv. Mořice v Olomouci, in: Karel Miller (ed.), *Kamenické a domovní značky (merky). Sborník příspěvků ze semináře 1989 v Olomouci*, Ostrava 1991.

Myslivečková 1980: Hana Myslivečková, Poznámky k problematice pozdně gotických a renesančních věží olomouckého okresu, *Výtvarná výchova. Sborník prací Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci*, III, Olomouc 1980, s. 163- 169 (totéž v katalogu OGKR).

Nowak 1890 – 1892: A. Nowak, *Kirchliche Kunstdenkmale aus Olmütz, I- II*, Olmütz 1890- 92, zvl. I, s. 1- 12.

Perůtka 1988: Marek Perůtka, *Národní kulturní památka. Přemyslovský palác v Olomouci*, Olomouc 1988.

Peřinka 1914:

Peřinová 1996: Iveta Peřinová, *Příspěvek k dějinám olomoucké radnice, Vlastivědný věstník moravský* 48, 1996, 14- 26.

Peřinová 1995: Iveta Peřinová, Ikonografický program nástěnných maleb v kapli na olomoucké radnici, *Výroční zpráva Památkového ústavu v Olomouci* 1994, Olomouc 1995, 88- 98.

Pojsl 1990: Miroslav Pojsl, *Katedrála sv. Václava v Olomouci*, Olomouc 1990, s. 6, 14, 18.

Polc 2000: Jaroslav V. Polc, *Svaté roky (1300- 1983)*, Olomouc 2000.

Popp- Suckale 2002: Dietmar Popp- Robert Suckale (ed.), *Die Jagiellonen. Kunst und Kultur der europäischen Dynastie an der Wende zur Neuzeit*, Nürnberg. Germanisches Nationalmuseum 2002.

Prokop 1905: August Prokop, *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung I- IV*, Brno 1905.

Richter 1959: Václav Richter, *Raněstředověká Olomouc*, Praha 1959.

Sedlák 1979: Jaroslav Sedlák, Vztahy architektů kostelů sv. Jakuba v Brně a sv. Mořice v Olomouci. Otázky jejich autorství a slohových vlivů, in: *Historická Olomouc II*, Olomouc 1979, s. 121- 131.

Sehnal 1990-1992: Jiří Sehnal, Malíři františkánského konventu v Olomouci, in: Sborník prací filosofické fakulty brněnské univerzity F 34- 36, 1990- 1992.

Schindler 1983: A. Schindler, Nové kamenické značky u sv. Mořice v Olomouci, *Zprávy krajského vlastivědného muzea v Olomouci*, č. 224, 1983, s. 27.

Schulz 2009: Jindřich Schulz et al., *Dějiny Olomouce. I. svazek*, Olomouc 2009.

Steif 1930: Maximilian Steif, Jörg Breu's Fresken in Olmützer Dom, in: Karel Černohorský (ed.), *Sborník k šedesátým narozeninám E. W. Brauna, Věstník zemského muzea v Opavě* 2, 1930, s. 62- 69.

Šamánková 1961: Eva Šamánková, *Česká renesanční architektura*, Praha 1961.

Šembera 1861: A. V. Šembera, *Paměti a znamenitosti města Olomouce*, Vídeň 1861.

Šmahel 2002: František Šmahel, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002.

Šmahel 1992: František Šmahel, Die Tabule veteris et novi coloris als Audiovisuelles Medium hussistischer Agitation, *Studie o rukopisech* 29, 1992.

Šmahel 1980: František Šmahel, *Role Olomouce v ideových svárech druhé poloviny 15. století*, *Historická Olomouc III*, Olomouc 1980, s. 212- 213.

Togner 1984: Milan Togner, Objev pozdně gotických nástěnných maleb v Olomouci, *Umění XXXII*, 1984, s. 252.

Vácha- Vrla 2008: Zdeněk Vácha – Radim Vrla, Kroměřížská biskupská rezidence na konci středověku, *Archaeologia historica* 33, 2008, s. 357- 376.

Vítek- Chupík 2000: Tomáš Vítek- František Chupík, Pozdně gotické průčelí domu čp. 324 v Ostružnické ulici v Olomouci, *Zprávy památkové péče* 60/3, 2000, s. 67- 70.

Všetečková 2002: Zuzana Všetečková, The Wall Paintings of the Bearing of the Cross and the Deposition in the Church of the Virgin Mary's Immaculate Conception in Olomouc, *Biuletyn Historii Sztuki* 1-4/2002, s. 75–91.

Wolny 1855: Řehoř Wolny, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften, I Abteilung, Olmützer Erzdiözese*, I. Band, Brünn 1855, s. 218- 237.

Zalewska 1992: Katarzyna Zalewska, Corona beatissime Virginis Marie: Das mittelalterliche gemalte Marienbild aus der Bernhardinerkirche in Breslau, *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 55, 1992, s. 57- 65.

Zlámál 1939: Bohumil Zlámál, *Dějiny kostela sv. Mořice v Olomouci*, Olomouc 1939.

Zlámál 1937 – 1938: Bohumil Zlámál, Stará freska v kostele sv. Mořice, *Mojmírova říše* 1, 1937- 1938, s. 47.

Zlámál 1937: Bohumil Zlámál - Robert Smetana, Oprava kostela sv. Mořice v Olomouci, *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci*, Olomouc 1937, s. 310- 312 .

Zlámál – Smetana 1937: Bohumil Zlámál - Rudolf Smetana, Oprava kostela sv. Mořice v Olomouci, *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci*, Olomouc 1937.

Živný 2007: Jan Živný, Restaurování maleb v ambitech tzv. Přemyslovského paláce Arcidiecézního muzea v Olomouci, in: Jan Bistřický- Ondřej Jakubec (ed.), *Arcidiecézní muzeum na Olomouckém hradě*, Olomouc 2007, s. 177- 184.

Seznam vyobrazení

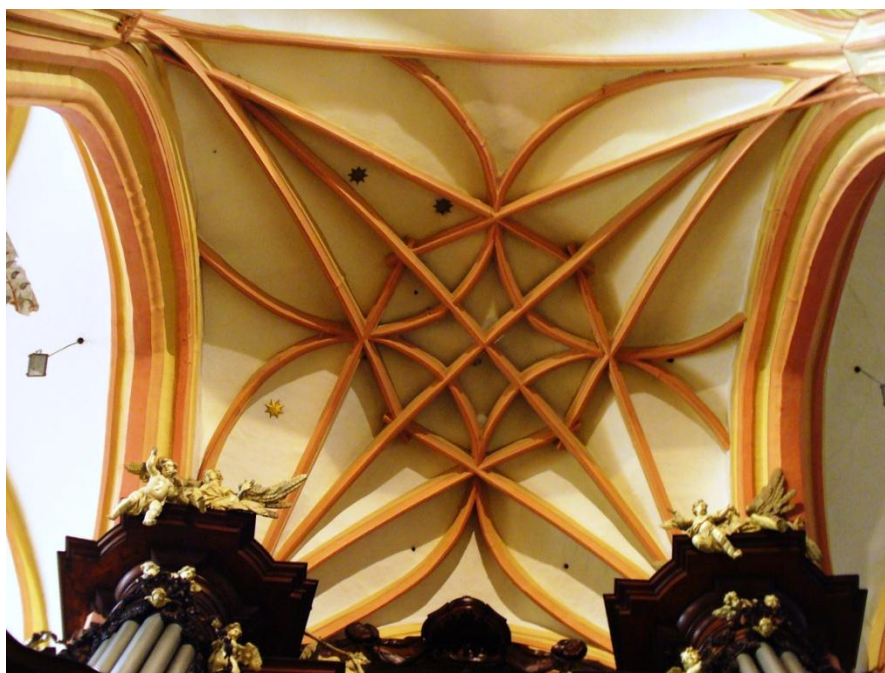
1. Olomouc, kostel sv. Mořice, po roce 1500, klenba nad varhanní kruchtou. Foto: Michaela Rýdlová
2. Olomouc, kostel sv. Mořice, po roce 1500, kroužená klenba v mezivěží. Foto: Josef Kšír, Málo známé kroužené klenby v Olomouci, *Památky a příroda* XXXII, 1972, s. 43.
3. Olomouc, kostel sv. Mořice, po roce 1500, detail kroužené klenby v mezivěží. Foto: Josef Kšír, Málo známé kroužené klenby v Olomouci, *Památky a příroda* XXXII, 1972, s. 46.
4. Praha, Pražský hrad, po roce 1510, klenba Jezdeckých schodů. Foto: Michaela Rýdlová.
5. Vídeň, katedrála sv. Štěpána, po roce 1510, klenba podnože varhanní empory. Foto: Josef Kšír, Málo známé kroužené klenby v Olomouci, *Památky a příroda* XXXII, 1972, s. 45.
6. Olomouc, kostel sv. Mořice, po roce 1510, pohled do dvojramenného schodiště. Foto: Michaela Rýdlová
7. Olomouc, kostel sv. Mořice, kolem roku 1522, rudkový nápis na kamenném podhledu schodiště. Foto: Michaela Rýdlová
8. Olomouc, kostel sv. Mořice, po roce 1510, západní portál. Foto: Michaela Rýdlová.
9. Brno, kostel sv. Jakuba, po roce 1510, severní předsíň. Foto: Michaela Rýdlová.
10. Brno, Stará radnice, 1511, detail portálu. Foto: Michaela Rýdlová
11. Olomouc, kostel sv. Mořice, po roce 1517? , pohled na západní průčelí chrámu Foto: Michaela Rýdlová.
12. Olomoucká dílna mistra Ukřižování z Kunčic, Ukřižovaný, po roce 1510, Depozitář Arcidiecézního muzea Olomouc. Foto: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550, III. Olomoucko (kat.výst)*, Muzeum umění Olomouc 1999, s. 348.
13. Olomoucká dílna mistra Ukřižování z Kunčic, Panna Marie, po roce 1510, Depozitář Arcidiecézního muzea Olomouc. Foto: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550, III. Olomoucko (kat.výst)*, Muzeum umění Olomouc 1999, s. 350.
14. Olomoucká dílna mistra Ukřižování z Kunčic, Sv. Jan Evangelista, po roce 1510, Depozitář Arcidiecézního muzea Olomouc. Foto: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550, III. Olomoucko (kat.výst)*, Muzeum umění Olomouc 1999, s.351.

15. Olomouc, Radnice, po roce 1417, přízemí Foto: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550, III. Olomoucko (kat.výst)*, Muzeum umění Olomouc 1999.
16. Olomouc, kaple sv. Jeronýma, 80. léta 15. století, klenba lodi. Foto: Michaela Rýdlová.
17. Olomouc, kaple sv. Jeronýma, 80. léta 15. století, klenba presbytáře. Foto: Michaela Rýdlová.
18. Olomouc, kaple sv. Jeronýma, 80. léta 15. století. Foto: Michaela Rýdlová
19. Olomouc, kaple sv. Jeronýma, 80. léta 15. století, detail arkýře Foto: Michaela Rýdlová.
20. Olomouc, kaple sv. Jeronýma, 80. léta 15. století, detail výzdoby arkýře. Foto: Michaela Rýdlová.
21. Olomoucký sochař, Retábl Panny Marie Ochránitelky, po roce 1480. Foto: Michaela Rýdlová
22. Olomouc, Radnice, 80. léta 15. století, konzola parapetu okna věže Foto: Zdenka Bláhová, K výzdobě věže olomoucké radnice, *Státní památkový ústav v Olomouci 2002. Výroční zpráva*, Olomouc 2003, s. 96.
23. Olomouc, Radnice, 80. léta 15. století, konzola parapetu okna věže Foto: Zdenka Bláhová, K výzdobě věže olomoucké radnice, *Státní památkový ústav v Olomouci 2002. Výroční zpráva*, Olomouc 2003, s. 96.
24. Poslední soud, po roce 1488, nástěnná malba, Olomouc, kaple sv. Jeronýma, západní strana lodi. Foto: Michaela Rýdlová.
25. Sv. Jeroným, po roce 1488, nástěnná malba, Olomouc, kaple sv. Jeronýma, jižní strana lodi. Foto: Michaela Rýdlová.
26. Olomouc, Kanovnická rezidence čp. 13, před rokem 1492, svorník se znakem Jana Filipce Foto: Michaela Rýdlová
27. Olomouc, Kanovnická rezidence čp. 13, před rokem 1492, konzola s podobiznou anděla. Foto: Michaela Rýdlová
28. Olomouc, Kanovnická rezidence čp. 13, před rokem 1492, konzola s podobiznou Jana Kapistrána?. Foto: Michaela Rýdlová.
29. Bitva u Bělěhradu roku 1456, po roce 1469 (1479), nástěnná kresba, Olomouc, kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie, severní strana kněžiště. Foto: Michaela Rýdlová.
30. Bitva u Bělěhradu roku 1456 (detail- Jan Kapistrán na hradbách), po roce 1469 (1479), nástěnná kresba, Olomouc, kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie, severní strana kněžiště. Foto: Michaela Rýdlová

31. Olomouc, Dům čp. 22, trigram YHS. Foto: Michaela Rýdlová
32. Nesení kříže, po roce 1500, nástěnná malba, Olomouc, kostel Neposkrvněného Početí Panny Marie, severní strana lodi. Foto: Michaela Rýdlová.
33. Nesení kříže, po roce 1500, nástěnná malba, Brno, kostel sv. Janů, ambit. Foto: Michaela Rýdlová.
34. Snímání z kříže, po roce 1500, nástěnná malba, Olomouc, kostel Neposkrvněného Početí Panny Marie, jižní strana lodi. Foto: Michaela Rýdlová.
35. Růžencová madona, 1500, nástěnná malba, Olomouc, kostel Neposkrvněného Početí Panny Marie, jižní strana lodi. Foto: Michaela Rýdlová.
36. Kroměříž, zámek- jižní vstupní věž, po roce 1500, A, Nákres půdorysu hvězdicové klenby- B, Nákres profilu klenebního žebra- C- historická veduta vstupního průčelí věže -D, Pokus o kresebnou rekonstrukci fasády věže- D, Foto: Zdeněk Vácha – Radim Vrla, Kroměřížská biskupská rezidence na konci středověku, *Archaeologia historica* 33, 2008, s.367
37. Kroměříž, zámek- jižní vstupní věž, po roce 1500, postavy putti přidržující kamenné znaky. Foto: Ibidem
38. Lucas Cranach, st., Stětí sv. Kateřiny, 1515, tempera na lipové desce, dokončeno olejomalbou, 84x58cm, Arcibiskupský zámek- obrazárna. Foto: Ivo Hlobil – Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.
39. Lucas Cranach, st., Stětí sv. Jana Křtitele, 1515, tempera na lipové desce, dokončeno olejomalbou, 84x58cm, Arcibiskupský zámek- obrazárna. Foto: Ivo Hlobil – Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.
40. Lucas Cranach, st., Sv. Kateřina a sv. Barbora, 1516- 18, tempera na lipové desce, dokončeno olejomalbou, 197x62cm, Arcibiskupský zámek- obrazárna. Foto: Ivo Hlobil – Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.
41. Hans Fries (?), 1499, Sv. Václav doprovázený dvěma anděly, dřevoryt, 228x121mm. Foto: Ivana Kyzourová (ed.), *Básník a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby*, Praha 2007.
42. Olomoucký sochař, Sv. Václav, po roce 1500, Stálá expozice Arcidiecézního muzea Olomouc. Foto: Michaela Rýdlová
43. Olomoucký sochař, Sv. Václav (detail obličeje), po roce 1500, Stálá expozice Arcidiecézního muzea Olomouc Foto: Michaela Rýdlová
44. Olomoucký sochař, Ukřižovaný z kostela Panny Marie Sněžné, Olomouc. Foto: Michaela Rýdlová.

45. Olomoucký sochař, Ukřižovaný z kostela Panny Marie Sněžné (detail), Olomouc. Foto: Michaela Rýdlová.
46. Graduál z premonstrátského kláštera v Louce u Znojma, detail z titulní strany, 1499, Státní vědecká knihovna Olomouc. Foto: Ivo Hlobil – Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.
47. Graduál z premonstrátského kláštera v Louce u Znojma, Titulní strana, 1499, Státní vědecká knihovna Olomouc, Foto: Ivo Hlobil – Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.
48. Lucas Cranach st.?, Ukřižování, Missale Olomucense, 1505. Foto: *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.
49. Leon Baptista Alberti, De re aedificatoria libri X, před 1490, Zemský archiv-pobočka Olomouc. Foto: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550, III. Olomoucko (kat.výst)*, Muzeum umění Olomouc 1999.
50. Lucas Cranach st.?, Ukřižování, Missale Olomucense, barevný dřevoryt, 1505. Foto: *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.
51. Miska Augustina Olomouckého, montáž 1508, Stadtliche Kunstsammlungen Grünes Gewölbe. Foto: Ivana Kyzourová (ed.), *Básník a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby*, Praha 2007.
52. Klanění tří králů, po roce 1500, nástěnná malba, Olomouc, ambit dómu sv. Václava, severní strana ambitu. Foto: Michaela Rýdlová.
53. Zvěstování, po roce 1500, nástěnná malba, Olomouc, ambit dómu sv. Václava, severní strana ambitu. Foto: Michaela Rýdlová.
54. Sv. Kryštof s Ježíškem- sv. Vavřinec a sv. Sebdus, 1505, nástěnná malba, kostel sv. Mořice, jižní strana lodi. Foto: Michaela Rýdlová.
55. Sv. Kryštof, konec 15. století, nástěnná malba, Olomouc, Ostružnická ulice čp. 324. Foto: Michaela Rýdlová.
56. Sv. Vavřinec a sv. Florian, konec 15. století, nástěnná malba, Olomouc, Ostružnická ulice čp. 324. Foto: Michaela Rýdlová.
57. Assumpta, konec 15. století, nástěnná malba, Olomouc, Ostružnická ulice čp. 324. Foto: Foto: Michaela Rýdlová.

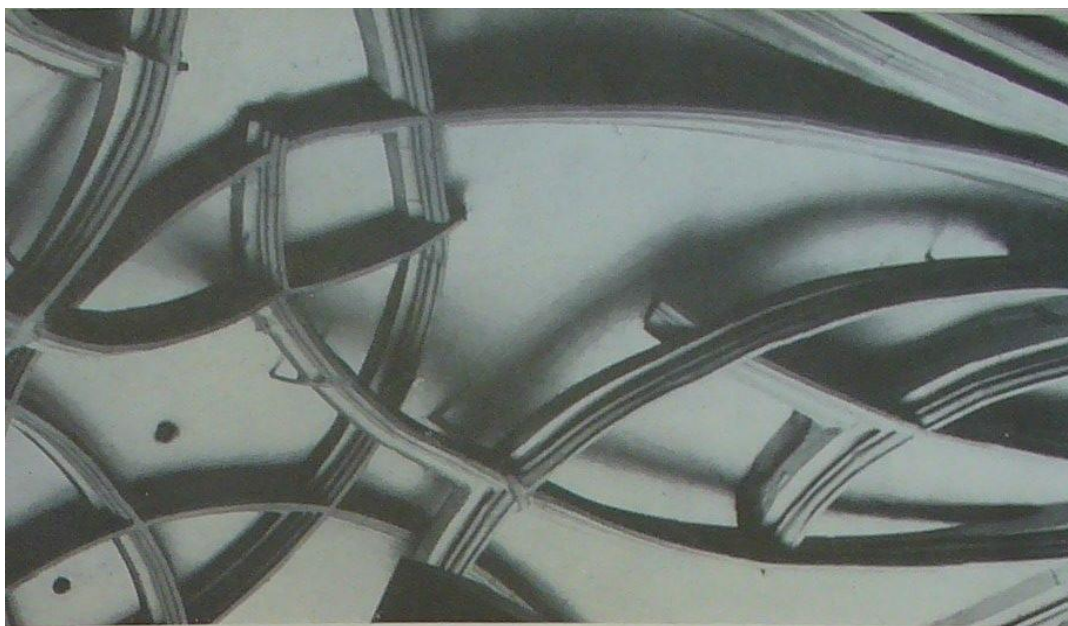
Obrazová příloha

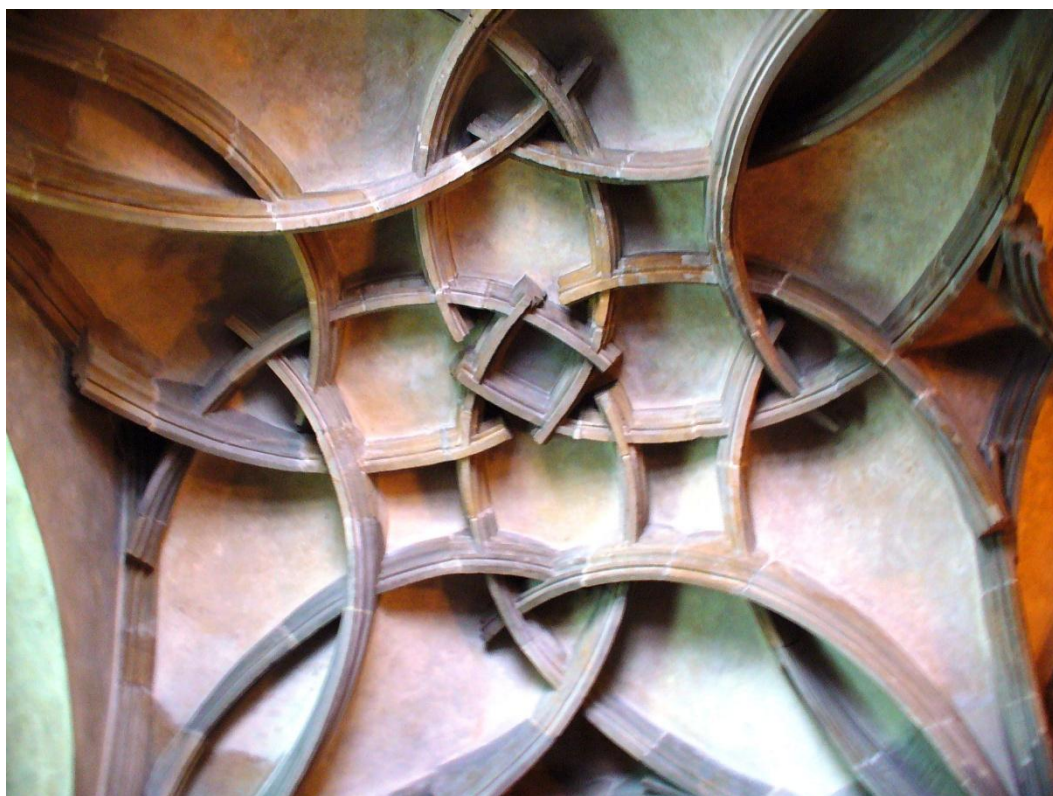
1. Olomouc, kostel sv. Mořice, po roce 1500, klenba nad varhanní kruchtou. Foto: Michaela Rýdlová

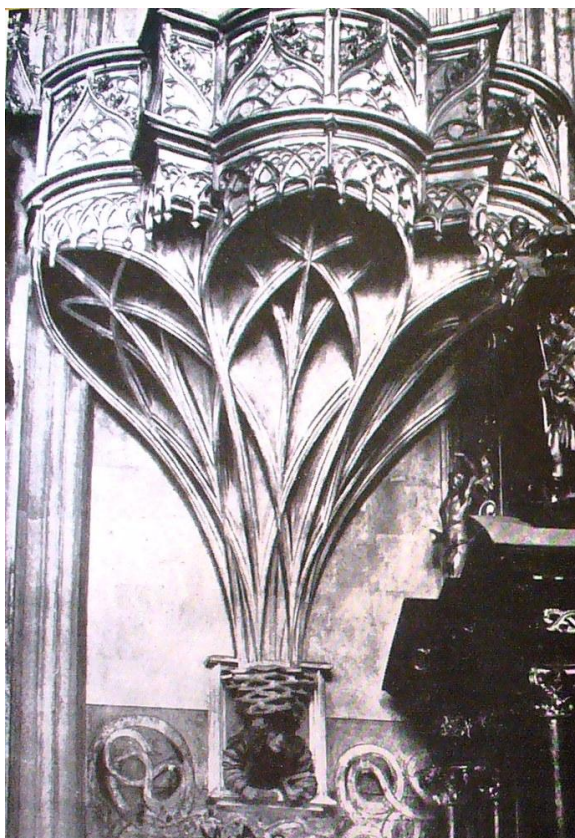
2. Olomouc, kostel sv. Mořice, po roce 1500, kroužená klenba v mezivěží. Foto: Josef Kšír, Málo známé kroužené klenby v Olomouci, *Památky a příroda* XXXII, 1972.

3. Olomouc, kostel sv. Mořice, po roce 1500, detail kroužené klenby v mezivěží. Foto: Josef Kšír, Málo známé kroužené klenby v Olomouci, *Památky a příroda* XXXII, 1972.

4. Praha, Pražský hrad, po roce 1510, klenba Jezdeckých schodů. Foto: Michaela Rýdlová.

5. Vídeň, katedrála sv. Štěpána, po roce 1510, klenba podnože varhanní empory. Foto: Josef Kšír, *Málo známé kroužené klenby v Olomouci*, *Památky a příroda* XXXII, 1972.

6. Olomouc, kostel sv. Mořice, po roce 1510, pohled do dvojramenného schodiště. Foto: Michaela Rýdlová.

7. Olomouc, kostel sv. Mořice, kolem roku 1522, rudkový nápis na kamenném podhledu schodiště. Foto: Michaela Rýdlová.

8. Olomouc, kostel sv. Mořice, po roce 1510, západní portál. Foto: Michaela Rýdlová.

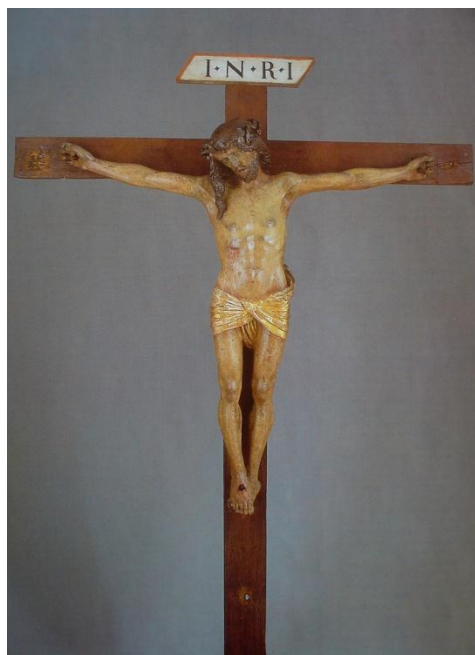
9. Brno, kostel sv. Jakuba, po roce 1510, severní předsíň. Foto: Michaela Rýdlová.

10. Brno, Stará radnice, 1511, detail portálu. Foto: Michaela Rýdlová

11. Olomouc, kostel sv. Mořice, po roce 1517? , pohled na západní průčelí chrámu
Foto: Michaela Rýdlová.

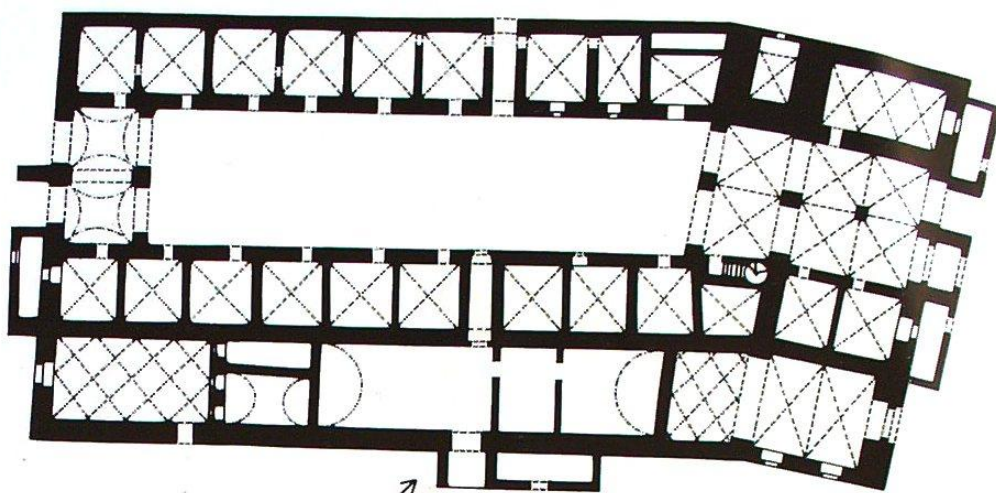
12. Olomoucká dílna mistra Ukřižování z Kunčic, Ukřižovaný, po roce 1510, Depozitář Arcidiecézního muzea Olomouc. Foto: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550, III. Olomoucko (kat.výst)*, Muzeum umění Olomouc 1999.

13. Olomoucká dílna mistra Ukřižování z Kunčic, Panna Marie, po roce 1510, Depozitář Arcidiecézního muzea Olomouc. Foto: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550, III. Olomoucko (kat.výst)*, Muzeum umění Olomouc 1999.

14. Foto: Olomoucká dílna mistra Ukřižování z Kunčic, Sv. Jan Evangelista, po roce 1510, Depozitář Arcidiecézního muzea Olomouc. Foto: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550, III. Olomoucko (kat.výst), Muzeum umění Olomouc 1999.*

110 Půdorys přízemí (převzato z Kux—Kreß 1904, upraveno).

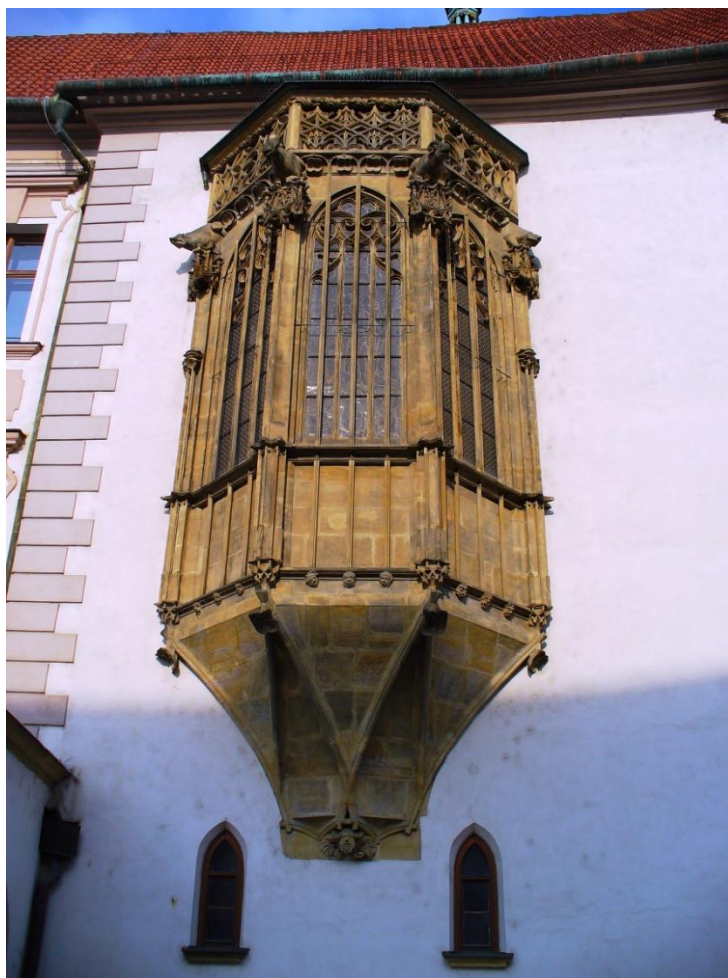
15. Olomouc, Radnice, po roce 1417, přízemí Foto: Ivo Hlobil- Marek Perůtka (eds.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400- 1550, III. Olomoucko (kat.výst), Muzeum umění Olomouc 1999.*

16. Olomouc, kaple sv. Jeronýma, 80. léta 15. století, klenba lodi. Foto: Michaela Rýdlová.

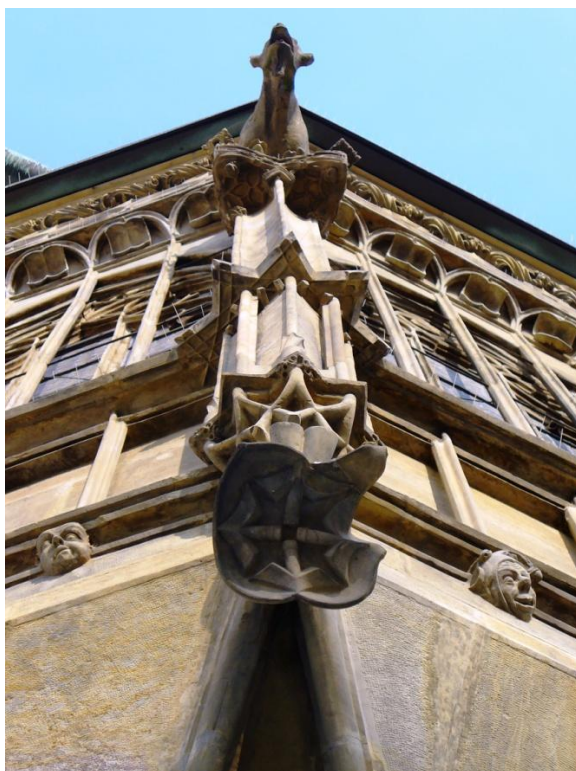
17. Olomouc, kaple sv. Jeronýma, 80. léta 15. století, klenba presbytáře. Foto: Michaela Rýdlová.

18. Olomouc, kaple sv. Jeronýma, 80. léta 15. století. Foto: Michaela Rýdlová

19. Olomouc, kaple sv. Jeronýma, 80. léta 15. století, detail arkýře Foto: Michaela Rýdlová.

20. Olomouc, kaple sv. Jeronýma, 80. léta 15. století, detail výzdoby arkýře. Foto: Michaela Rýdlová.

21. Olomoucký sochař, Retábl Panny Marie Ochranitelky, po roce 1480, kopie. Foto: Michaela Rýdlová

22. Olomouc, Radnice, 80. léta 15. století, konzola parapetu okna věže Foto: Zdenka Bláhová, K výzdobě věže olomoucké radnice, *Státní památkový ústav v Olomouci* 2002. *Výroční zpráva*, Olomouc 2003.

23. Olomouc, Radnice, 80. léta 15. století, konzola parapetu okna věže Foto: Zdenka Bláhová, K výzdobě věže olomoucké radnice, *Státní památkový ústav v Olomouci* 2002. *Výroční zpráva*, Olomouc 2003.

24. Poslední soud, po roce 1488, nástěnná malba, Olomouc, kaple sv. Jeronýma, západní strana lodi. Foto: Michaela Rýdlová.

25. Sv. Jeroným, po roce 1488, nástěnná malba, Olomouc, kaple sv. Jeronýma, jižní strana lodi. Foto: Michaela Rýdlová.

26. Olomouc, Kanovnická rezidence čp. 13, před rokem 1492, svorník se znakem Jana Filipce Foto: Michaela Rýdlová

27. Olomouc, Kanovnická rezidence čp. 13, před rokem 1492, konzola s podobiznou anděla Foto: Michaela Rýdlová.

28. Olomouc, Kanovnická rezidence čp. 13, před rokem 1492, konzola s podobiznou Jana Kapistrána?. Foto: Michaela Rýdlová.

29. Bitva u Bělěhradu roku 1456, po roce 1469 (1479), nástěnná kresba, Olomouc, kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie, severní strana kněžiště. Foto: Michaela Rýdlová.

30. Bitva u Bělehradu roku 1456 (detail- Jan Kapistrán na hradbách), po roce 1469 (1479), nástěnná kresba, Olomouc, kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie, severní strana kněžiště. Foto: Michaela Rýdlová

31. Olomouc, Dům čp. 22, trigram YHS, Foto: Michaela Rýdlová.

32. Nesení kříže, po roce 1500, nástěnná malba, Olomouc, kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie, severní strana lodi. Foto: Michaela Rýdlová.

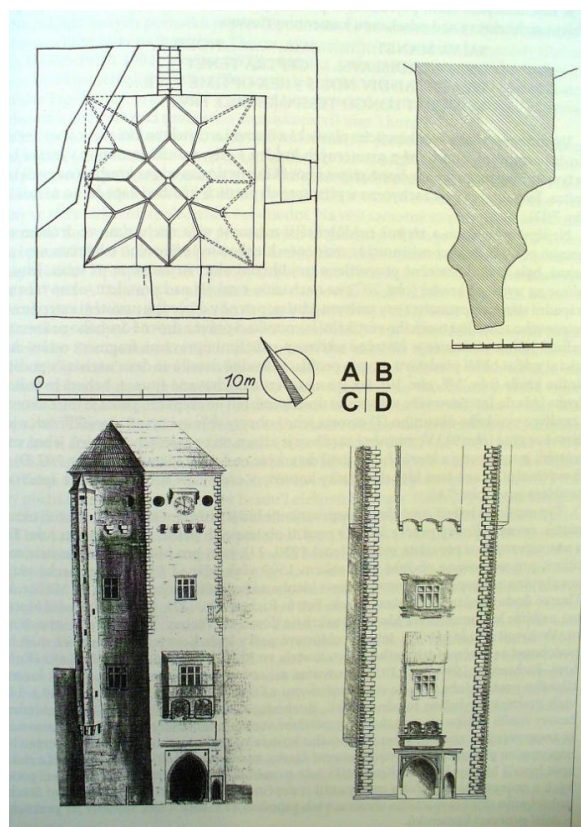
33. Nesení kříže, po roce 1500, nástěnná malba, Brno, kostel sv. Janů, ambit. Foto: Michaela Rýdlová.

34. Snímání z kříže, po roce 1500, nástěnná malba, Olomouc, kostel Neposkrvněného Početí Panny Marie, jižní strana lodi. Foto: Michaela Rýdlová.

35. Růžencová madona, 1500, nástěnná malba, Olomouc, kostel Neposkrvněného Početí Panny Marie, jižní strana lodi. Foto: Michaela Rýdlová.

36. Kroměříž, zámek- jižní vstupní věž, po roce 1500, A, Nákres půdorysu hvězdnicové klenby- B, Nákres profilu klenebního žebra- C- historická veduta vstupního průčelí věže -D, Pokus o kresebnou rekonstrukci fasády věže- D, Foto: Zdeněk Vácha – Radim Vrla, Kroměřížská biskupská rezidence na konci středověku, *Archaeologia historica* 33, 2008.

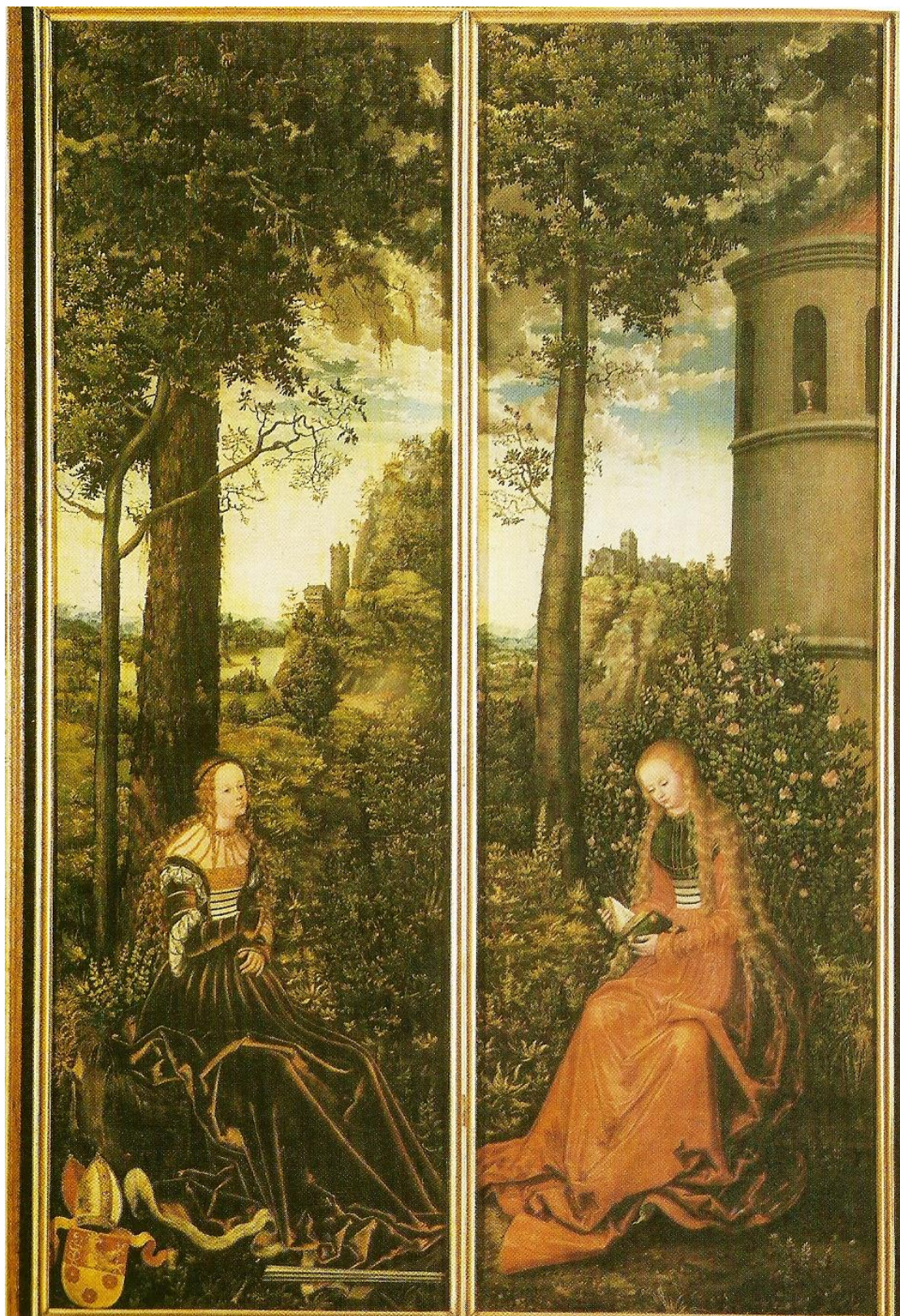
37. Kroměříž, zámek- jižní vstupní věž, po roce 1500, postavy putti přidržující kamenné znaky. Foto: Ibidem

38. Lucas Cranach, st., Stětí sv. Kateřiny, 1515, tempera na lipové desce, dokončeno olejomalbou, 84x58cm, Arcibiskupský zámek- obrazárna. Foto: Ivo Hlobil – Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.

39. Lucas Cranach, st., Stětí sv. Jana Křtitele, 1515, tempera na lipové desce, dokončeno olejomalbou, 84x58cm, Arcibiskupský zámek- obrazárna. Foto: Ivo Hlobil – Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.

40. Lucas Cranach, st., Sv. Kateřina a sv. Barbora, 1516- 18, tempera na lipové desce, dokončeno olejomalbou, 197x62cm, Arcibiskupský zámek- obrazárna. Foto: Ivo Hlobil – Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.

41. Hans Fries (?), 1499, Sv. Václav doprovázený dvěma anděly, dřevoryt, 228x121mm. Foto: Ivana Kyzourová (ed.), *Básník a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby*, Praha 2007.

42. Olomoucký sochař, Sv. Václav, po roce 1500, Stálá expozice Arcidiecézního muzea Olomouc. Foto: Michaela Rýdlová.

43. Olomoucký sochař, Sv. Václav (detail obličeje), po roce 1500, Stálá expozice Arcidiecézního muzea Olomouc. Foto: Michaela Rýdlová.

44. Olomoucký sochař, Ukřižovaný z kostela Panny Marie Sněžné, po roce 1500 Foto: Michaela Rýdlová.

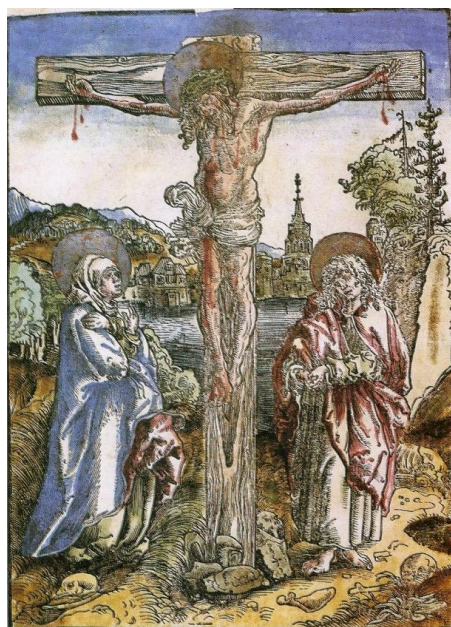
45. Olomoucký sochař, Ukřižovaný z kostela Panny Marie Sněžné (detail), po roce 1500. Foto: Michaela Rýdlová

46. Graduál z premonstrátského kláštera v Louce u Znojma, detail z titulní strany, 1499, Státní vědecká knihovna Olomouc. Foto: Ivo Hlobil – Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.

47. Gaudál z premonstrátského kláštera v Louce u Znojma, Titulní strana, 1499, Státní vědecká knihovna Olomouc , Foto: Ivo Hlobil – Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.

48. Lucas Cranach st.?, Ukřižování, Missale Olomucense, 1505. Foto: Ivo Hlobil – Eduard Petrů, *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.

49. Leon Baptista Alberti, De re aedificatoria libri X, před 1490, Zemský archív- pobočka Olomouc. Foto: Lucas Cranach st.?, Ukřižování, Missale Olomucense, 1505. Foto: *Humanism and the Early Renaissance in the Moravia*, Olomouc 1999.

50. Miska Augustina Olomouckého, montáž 1508, Stadtliche Kunstsammlungen Grünes Gewölbe. Foto: Ivana Kyzourová (ed.), *Bánský a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby*, Praha 2007.

51. Klanění tří králů, po roce 1500, nástěnná malba, Olomouc, ambit dómu sv. Václava, severní strana ambitu. Foto: Michaela Rýdlová.

52. Zvěstování, po roce 1500, nástěnná malba, Olomouc, ambit dómu sv. Václava, severní strana ambitu. Foto: Michaela Rýdlová.

53. Sv. Kryštof s Ježíškem- sv. Vavřinec a sv. Sebalduš, 1505, nástěnná malba, kostel sv. Mořice, jižní strana lodi. Foto: Michaela Rýdlová.

54. Sv. Kryštof, konec 15. století, nástěnná malba, Olomouc, Ostružnická ulice čp. 324.
Foto: Michaela Rýdlová.

55. Sv. Vavřinec a sv. Florian, konec 15. století, nástěnná malba, Olomouc, Ostružnická ulice čp. 324. Foto: Michaela Rýdlová.

56. Assumpta, konec 15. století, nástěnná malba, Olomouc, Ostružnická ulice čp. 324.
Foto: Foto: Michaela Rýdlová

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michaela Rýdlová
Katedra nebo ústav:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	Prof. PhDr. Ivo Hlobil, CSc.
Rok obhajoby:	Září 2011
Název práce:	Výtvarná kultura v Olomouci kolem roku 1500
Název v angličtině:	The Artistic Culture in Olomouc around 1500
Anotace práce:	Předkládaná práce se zabývá výtvarnou kulturou kolem roku 1500 v Olomouci, Geografické vymezení tématu se zúžilo ponejvíc na město samotné a jeho okolí v rozsahu olomouckého okresu. Ve svém příspěvku se snažím zohlednit všechny druhy výtvarného projevu, důraz kladu vzhledem k obsáhlosti tématu především na díla nadregionálního významu, jež pro svou výjimečnost a zřejmý ohlas podnětů ze zahraničí představují v samotné Olomouci mnohdy ojedinělé subjekty. Tyto dobové umělecké projevy, jejich inspirace i odkazy, pak zařazuji do širšího uměleckohistorického kontextu, zejména pak do srovnání s tehdejší uměleckou produkcí v Brně a jejími vrcholnými představiteli.
Klíčová slova:	Výtvarná kultura, Olomouc, 1500, Pozdní gotika, Raná renesance, Stanislav Thurzo, Augustin Käsénbrot
Anotace v angličtině:	This thesis focuses on the art in Olomouc and its district around the year of 1500. In this paper I am trying to look at all disciplines of art with the emphasis on the internationally significant works. These works are considered to be extraordinary succsesfull beyond the Olomouc region and therefore worth examining very deeply. The aim here is to cover all the works and compare them with the hig-level artiscic production in Brno.
Klíčová slova v angličtině:	The Artistic Culture, Late Gothic, Early Renaissance, Olomouc, 1500
Přílohy vázané v práci:	Obrazová příloha
Rozsah práce:	115 stran
Jazyk práce:	čeština

